

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra zahradní a krajinné architektury

**Revitalizace obce Horní Brusnice
ve vazbě na okolní krajinu**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Tomáš Klíma

Obor studia: Rozvoj venkovského prostoru

Vedoucí práce: doc. Ing. arch. Jan Vaněk, CSc.

© 2018 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Revitalizace obce Horní Brusnice ve vazbě na okolní krajinu“ vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 12. 4. 2018

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval doc. Ing. arch. Janu Vaňkovi, CSc. za vedení mé diplomové práce a podněty při jejím zpracování. Za vstřícnost a podporu děkuji mé rodině a kolegům v zaměstnání.

Revitalizace obce Horní Brusnice ve vazbě na okolní krajinu

Souhrn

Diplomová práce se zabývá revitalizací obce Horní Brusnice v okrese Trutnov, kraji Královéhradeckém, ve vazbě na okolní krajinu. V rámci literární rešerše je popsána problematika krajiny a krajinného rázu, zeleně v krajině a sídle, vodního režimu v území a také funkce a význam návsi pro udržitelnost a rozvoj obcí.

Komplexní analýza území obsahuje jevy vysledované z mapových podkladů, zjištění z terénního průzkumu a analýzu potenciálu cestovního ruchu. Na jejím základě jsou pojmenovány krajinářské hodnoty a nedostatky vybraného území, vymezeny oblasti možného řešení včetně úpravy využívání zemědělského půdního fondu a řešení vodního režimu. Dále bylo řešeno využití rekreačního potenciálu krajiny při respektování její ochrany a optimální prostupnosti.

Na základě historického vývoje a současného stavu ve vazbě na občanskou vybavenost je vymezeno centrum obce Horní Brusnice. Revitalizace tohoto území je řešena včetně provázanosti na okolní krajinu. Pro vybranou část je vypracováno koncepční a detailní architektonické řešení.

Klíčová slova: Horní Brusnice, krajinný ráz, náves, revitalizace

Revitalization of the village Horní Brusnice in relation to surrounding landscape

Summary

The thesis deals with the village revitalization in Horní Brusnice in the district of Trutnov, in Královéhradecký region, in relation to the surrounding landscape. The literature research deals with landscape and its character, landscape vegetation and housing, water regime of the area, as well as the function and significance of visitor sights for the sustainability and development of municipalities.

Comprehensive analysis of territorial includes traced effects from map data, from field survey findings and from analysis of potecial tourism. On the basic of this, the landscape values and deficiencies of the selected area are named, the areas of possible solution are defined, including the use of the agricultural land fund and the solution of the water regime. Furthermore, the utilization of the recreational potential of the landscape was resolved, while respecting its protection and optimal permeability.

On the basis of the historical development and the present state in connection with the civic amenities is defined the center of the village of Horní Brusnice. The revitalization of this territory is solved, including interconnection with the surrounding landscape. A conceptual and detailed architectural solution is developed for the selected part.

Keywords: Horní Brusnice, landscape character, village square, revitalization

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Cíl práce	2
3	Literární přehled současného stavu problematiky.....	3
3.1	Krajina a místo	3
3.2	Krajinný ráz.....	7
3.2.1	Typizace rázu evropských zemědělských krajín	9
3.2.2	Typologie české krajiny dle Löwa a kol.	10
3.2.3	Evropská úmluva o krajině a územní plánování v České republice	11
3.2.4	Hodnocení a ochrana krajinného rázu	12
3.3	Zeleň v krajině a obcích	17
3.3.1	Základní struktura zeleně ve venkovských sídlech.....	21
3.3.2	Zeleň návsi a veřejných prostranství	23
3.4	Voda v krajině	26
3.4.1	Vodní eroze, protierozní opatření	28
3.5	Náves – funkce a význam	29
3.5.1	Půdorysné typy venkovských sídel.....	31
4	Zhodnocení podkladových údajů	33
4.1	Historický vývoj obce Horní Brusnice.....	33
4.1.1	Stavební vývoj v obci Horní Brusnice	37
4.1.2	Demografické údaje obce Horní Brusnice	40
4.2	Analýza přírodních podmínek v území	41
4.2.1	Geografická situace.....	41
4.2.2	Geologické, půdní a hydrologické poměry v území	42
4.2.3	Klimatické podmínky v území.....	46
4.2.4	Typologické členění krajiny Horní Brusnice.....	46
4.2.5	Vegetace – přirozená a potenciální přirozená.....	47
4.2.6	Ochrana přírody a krajiny	48
4.2.7	Zemědělská půda a její využití	49
4.2.8	Prostupnost a fragmentace krajiny.....	50
4.3	Zhodnocení koncepčních a rozvojových dokumentů Horní Brusnice	52
4.3.1	Územní plán Horní Brusnice	52
4.3.2	Plán rozvoje obce Horní Brusnice	54
4.3.3	Limity využití území.....	55
4.4	Terénní průzkum	56

4.4.1	Krajinářské hodnoty a nedostatky v území.....	57
4.4.2	Využití ZPF a vodní režim v území, návrhy k řešení	60
4.4.3	Vymezení možných krajinářských úprav v území k řešení	62
4.5	Analýza potenciálu cestovního ruchu	62
4.5.1	Podpora cestovního ruchu – návrhy pro samosprávu	63
4.5.2	Návrhy využití rekreačního potenciálu krajiny	64
4.5.3	Kritická místa a potencionální rozvojové možnosti v intravilánu	64
4.6	Další doporučení v návaznosti na hodnocené podklady	65
4.7	Doporučení pro zpracování návrhu úprav v centru obce	66
4.8	Centrum obce – vymezení a vývoj, současný stav, problematická místa	66
4.8.1	SWOT analýza – stav centra obce a jeho využití	68
4.8.2	Inventarizace dřevin.....	69
5	Projekt revitalizace centra obce Horní Brusnice	71
5.1	Koncept návrhu	71
5.2	Detailní řešení prostorů centra obce.....	73
5.2.1	Popis návrhu – Park	73
5.2.2	Popis návrhu – prostor před č. p. 92	75
5.3	Ekonomické zhodnocení	76
6	Diskuse.....	77
7	Závěr	81
8	Seznam literatury	82
9	Seznam obrázků	86
10	Seznam tabulek	86
11	Seznam grafů.....	87
12	Seznam použitých zkratk.....	87
13	Seznam příloh.....	88
14	Přílohy	89

1 Úvod

Venkovská sídla, zejména malé obce, které lze charakterizovat počtem do 500 obyvatel, jsou dlouhodobě stavěny do problematické pozice. Obecně v těchto sídlech klesá počet obyvatel. Stalo se již téměř standardem, že obyvatelé malých obcí dojíždějí do školy, zaměstnání, za lékařem nebo za nákupem do větších a významnějších sídel. Aktivity obyvatel malých obcí se v podstatě odehrávají mimo jejich bydliště.

Občanská vybavenost malých obcí tak není dostatečně využívána a často je pod hranicí udržitelnosti. Dochází k rušení poštovních poboček, prodejen potravin a podobně, protože jejich provoz je v těchto obcích vzhledem k malé vytíženosti dlouhodobě neudržitelný. Návsi, kde bývala zpravidla tato občanská vybavenost situována, tak ztrácejí některé své důležité funkce, kvůli kterým se zde lidé scházeli. Udržitelný rozvoj takovýchto území je obtížný.

Oživení každého veřejného prostoru nelze činit násilím. Je třeba vytvořit vhodné podmínky takovým způsobem, aby si lidé k tomuto prostoru našli cestu a začali jej využívat.

Tato diplomová práce se zabývá revitalizací obce Horní Brusnice ve vazbě na okolní krajinu. Jedná se o obec se soustředěnou občanskou vybaveností a rozsáhlou návsi, pro kterou je třeba definovat možnosti jejího využití s ohledem na současné potřeby i udržitelnost do budoucna.

Jednotlivé kapitoly se proto zabývají historickým vývojem obce, analýzou přírodních podmínek v území, vymezením hodnot a nedostatků v krajině i zastavěném území, zhodnocením koncepčních a rozvojových dokumentů obce, stavem vzrostlé zeleně v centru i analýzou potenciálu cestovního ruchu v rámci celého území obce. V návaznosti na výše uvedené je řešena právě revitalizace centra obce tak, aby toto centrum (náves) plnilo své funkce, bylo přívětivější a dostupné pro místní obyvatele, vyhovovalo jejich potřebám a zároveň mohlo být lépe využitelné i pro návštěvníky obce.

2 Cíl práce

Na základě historického terénního průzkumu obce Horní Brusnice a analýz podkladových dokumentů:

- specifikovat kritická místa a potencionální rozvojové možnosti v intravilánu obce Horní Brusnice i navazující krajině,
- se zřetelem na krajinný ráz řešit venkovský prostor a úpravy využívání ZPF a řešení vodního režimu,
- navrhnout koncepční a detailní architektonické řešení prostorů centra obce Horní Brusnice a jeho vazby na okolní krajinu.

3 Literární přehled současného stavu problematiky

3.1 Krajina a místo

Pojem **krajina** lze vyjádřit z mnoha hledisek. Jednotlivé obory lidské činnosti i jednotliví odborníci, jak uvádí Sklenička (2003), pro to mají svá různá pojetí: architektonické, demografické, ekologické, ekonomické, emocionální, geomorfologické, geografické, historické, právní, umělecké. Je to složitý systém, který nelze pochopit analýzou jeho jednotlivých částí, ale pouze systémovým a celostním (holistickým) přístupem.

Gojda (2000) připomíná, že slovo krajina je starogermánského původu (dnešní němčina používá termín *Landschaft*, angličtina *Landscape*). Původně, v období raného středověku, tento termín označoval pozemek, obhospodařovaný jedním rolníkem. Rozuměla se tím pouze ta část, jíž vnímal jedinec hospodařící na konkrétním kousku země. Co se nacházelo za horizontem tohoto prostoru byla již jiná krajina.

Současná krajina je všeobecně považována za krajinu kulturní, protože je většinou ovlivněna antropogenními vlivy – lidskou činností. Z pohledu ekologického, resp. krajinně-ekologického, definuje Sklenička (2003) krajinu jako systém přírodních, resp. přírodních a člověkem podmíněných elementů, jejichž vztahy mohou být harmonické či nevyvážené. Předmětem studia v tomto pojetí bývá struktura, funkce a dynamika krajiny. Farina (1998) v obecné rovině uvádí, že na změnu struktury krajiny a jejího složení v širokém měřítku je potřeba dlouhá doba. Naopak v malém měřítku se tyto změny mohou stát ve velmi krátkém čase.

Ze společné dohody členských států Rady Evropy vzešla v roce 2000 Evropská úmluva o krajině. Tato mezinárodní smlouva, která se stala součástí právního řádu České republiky, definuje krajinu jako část území, tak jak je vnímána lidmi, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů (Česko, 2005).

Podle ustanovení § 3 odst. 1 písm. m) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (Česko, 1992) je krajina část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky. K této krajině, jak dodává Vorel a Kupka (2011), patří i krajina urbanizovaná či industrializovaná.

Každou krajinu lze určitým způsobem charakterizovat, protože má buď svoji jedinečnost a neopakovatelnost, nebo naopak má určité společné nebo podobné znaky s jinými krajinami. V této souvislosti Vorel a Kupka (2011) poukazují na, v češtině používané slovní spojení, krajinný ráz, vyjadřující právě odlišnost, zvláštnost. V česku specificky užívaná rázovitost či svéráznost krajiny však odpovídá termínu charakter krajiny, jak je tento termín

užíván v cizojazyčné terminologii (německy Landschaftscharakter, anglicky Landscape Character). Se samotným termínem krajinný ráz a jeho významem vnitřně souvisejí další pojmy odkazující na neopakovatelnost rázu každé krajiny, ale i na její proměnlivost, projevující se zejména v jejím obraze. Jedná se o charakter, paměť, identitu či duchovní význam krajiny.

Charakter krajiny vyjadřuje určité vlastnosti krajiny, které ji odlišují od jiné, nebo naopak jsou pro různé krajiny společné. V krajinné architektuře a krajinném plánování vyjadřuje tento pojem určitou množinu znaků terénu, vodních toků a ploch, vegetačního krytu a znaků souvisejících s osídlením a hospodářskou činností v krajině. Charakter krajiny je dán georeliéfem, vodními toky a plochami, vegetačním krytem, osídlením, technickou infrastrukturou a hospodářským využitím krajiny (Vorel a Kupka, 2011).

Paměť krajiny definují Vorel a Kupka (2011) jako stopu historické kultivace krajiny připomínající historické a kulturní souvislosti zasazené do širšího kontextu. Paměť krajiny vyjadřují historické stavby, technické úpravy krajiny, stopy tradičního zemědělského hospodaření, pozůstatky velkorysých krajinářských úprav a mnohé další. Poskytuje nám tak informaci o tom, v jaké krajině se nacházíme, jaký byl její vývoj a slouží tak k porozumění konkrétní krajině a vytvoření si vlastního vztahu k ní. Zároveň zdůrazňují, že krajina je též kulturní pamětí národa, a to z důvodu vazby mnohých pověstí, literárních a výtvarných děl nebo významných osobností ke konkrétním typům krajiny nebo konkrétním místům.

Sklenička (2003) konstatuje, že paměť krajiny je v dnešní době velmi frekventovaným termínem jak v krajinné ekologii, tak i architektuře, antropologii nebo archeologii. Význam tohoto termínu je velmi široký a reflektuje hmotné i psychické či duchovní atributy krajiny. Lze ji chápat jako schopnost uchovávat některé krajinné atributy, ale též jako schopnost tyto atributy regenerovat. Vývoj krajiny je proto výsledkem střetu různých přírodních procesů, v případě krajiny kulturní navíc s činností člověka. Ty v krajině zanechávají stopy či znaky, z nichž některé mohou být smazány nebo nahrazeny vzápětí po jejich objevení se, jiné přetrvávají dlouhá staletí i tisíciletí a jdou z krajiny „vymazat“ jen velmi obtížně či vůbec ne.

V souvislosti s historicky osvědčeným stavem krajiny je její paměť, jak zdůrazňuje Sklenička (2003), neocenitelným zdrojem poznání i věcným podkladem. Poukazuje přitom, že i při tvorbě zcela nové krajiny (rekultivace) nelze zcela opomíjet její historický vývoj, který v sobě nese dlouhodobé logické formování s prostorovými a funkčními vazbami na okolní území.

Identita krajiny může být dána rázovitostí a nezaměnitelností krajinné scény, přítomností viditelných stop kulturního vývoje či kulturním, historickým nebo symbolickým významem míst. Oproti pojmu krajinného rázu, ve kterém převládá vizuální aspekt a estetické

hodnoty, nabývá v pojmu identita na důležitosti kulturní význam a odlišnost určitého místa nebo oblasti, výrazná odlišitelnost obrazu krajiny a přítomnost výrazných a rázovitých stop kulturního a historického vývoje krajiny (Vorel a Kupka, 2011).

Z tohoto hlediska poukazují Vorel a Kupka (2011) na stavební činnost v krajině, ať už jde o dominantní stavby s vlivem na široké okolí (vtiskávají tak krajině specifické znaky) nebo typická struktura osídlení, vzájemná poloha a vzdálenost vesnic a struktura jednotlivých venkovských sídel. V různé míře se tak v krajině scéně projevuje tradiční architektonický výraz lidových staveb (statky, dvorce, usedlosti, chalupy, mlýny, stodoly, špýchary, kovárny a další typy staveb, které mají své typické odlišnosti v jednotlivých regionech), tedy regionální typy lidové architektury.

Vorel a Kupka (2011) konstatují, že existuje řada míst, která mají určitý hlubší význam a tím se podílejí na vytváření identity a vlastní totožnosti krajiny. Jsou to místa se vztahem k významným historickým osobnostem či významným historickým událostem, území s mimořádným *geniem loci*, pozůstatky uzavřených částí dějin, představující nezaměnitelnou hodnotu, nesmazatelné znamení a pečeť historicky těmto místům vtisknutou. Velice často jsou taková místa doprovázena dalšími hodnotami hmotnými, památkovými, přírodními či estetickými. Podstata těchto míst (jejich cennosti a významu) však tkví hlouběji než v těchto hmotných artefaktech. Taková území mají zpravidla i nějaký typ zákonné ochrany (krajině památkové zóny, kulturní památky a jejich ochranná pásma, přírodní parky), ale nemusí tomu tak být vždy, přestože mají pro uchování historické paměti neodmyslitelný význam. **Duchovní význam místa** je tedy existence nehmotné hodnoty, nehmotné paměti krajiny. S tím souvisí i pojem **duch místa – genius loci**.

Základem pro poznání místa, tak jak je zformovala minulost, je pochopení toho, co vytvářelo a vytváří jeho osobnost, a jeho současného stavu; našich možností se na něj napojit a vnímat jeho podstatu – jeho „*genia loci*“. *Genius loci* je ovlivněn lidským myšlením a konáním: působí na něj to, jak jsou místa užívána, uctívána, zda je jimi pohrdáno nebo jsou zneužívána. Minulost místa nemusí nutně být fyzická. Celistvost a integrita závisejí na podpovrchové, neviditelné ekologii místa. (Day, 2002)

Čablová (2013) uvádí, že atmosféra nebo duch místa (tzv. *genius loci*) vypovídá, jak je místo vnímáno námi samými, přičemž nemusíme být na daném místě zrovna fyzicky přítomni. Rozhodující pro jeho chápání je subjektivní vjem, který vzniká kombinací podnětů rozumových a citových, vědomých i nevědomých. *Genius loci* bývá zabarvován hodnotami a prožitky, se kterými je spjatý.

Podle Skleničky (2003) není krajina pouhé proudění fenoménu; má strukturu a obsahuje významy. Každá konkrétní situace se vždy vyznačuje zvláštní kombinací faktorů, které se podílejí na zrodu *genia loci*, jakožto „integrované totality“. Toto tvrzení uvádí na příkladu existence míst, kde lze silně pocítit rozmanitost a tajemnost sil přírody, jiných míst, kde se hlavním záměrem stalo vyjádření abstraktního obecného řádu a jiných, kde síly přírody a řád dospěly ke srozumitelné rovnováze. Duch místa je někdy postižitelný jen díky poutu člověka ke konkrétní krajině (například krajina dětství), jindy je zřejmý natolik, že je předmětem zájmu turistů.

Jako příklad lze uvést kostel, který často spolu s přilehlým hřbitovem, farou a školou vytvářel starobylé správní sídlo jádro obce situované na návsi. Kostel představoval výraznou krajinnou dominantu určující identitu širšího krajinného prostoru. Původní hřbitov, resp. hřbitůvek, v těsné blízkosti kostela svou velikostí odpovídal velikosti kostela a vytvářel s ním tak harmonické měřítko. Přestože na většině míst prostor hřbitova u kostela ztratil svou původní funkci, dodnes se v okolí mnohých kostelů dochovaly náhrobky, kříže či sochy svatých, které vytváří silný *genius loci* (Baroš, A. ed., 2014).

Jako možné přístupy k pochopení krajiny či míst a pro jejich možné úpravy Lyall (1997) zmiňuje například mýtické a symbolické dimenze – mýtus, metafora, vyprávění. Mnoho krajinářů tak vidělo možnost transformovat myšlenku, že krajina je znakem kosmického řádu a ohromných sil přírody. Lyall (1997) dále uvádí jako ústřední téma kulturní kontext v tom smyslu, že význam v krajině nelze vynalézt, ale musí vycházet z kulturních kořenů dané lokality a že krajina jakékoliv kvality a hloubky potřebuje význam, který patří ke kulturnímu duchu minulosti – ne jako plastiku, ale jako sjednocený soubor současných metafor.

Krajina jako živitelka, plná práce a událostí, byla i velkým dějištěm příběhů a osudů, byla velmi adresným a konkrétním domovem. Vynikajícím dokladem této skutečnosti jsou mnohde dosud zachovaná pomístní jména (*anoikonyma*) polí, luk, lesů, hor a cest, jejichž počet dosahuje běžně v jednom katastrálním území i několika desítek. Nejčastějším způsobem lidového zdůraznění mnohých těchto lokalit byly drobné stavby kapliček, kříže či pamětní kameny a zejména stromy, které zaručovaly dlouhodobé zachování daných dobových skutečností. Pomístní jména mohou být velmi inspirativním podkladem pro krajinářské vyjádření „ducha místa“, identity domova a vztahu naší současnosti k minulosti. Ve výrazné historické adresnosti či paměti naší krajiny spočívala a měla by dále spočívat jedna z nejvyšších kulturních a společenských hodnot (Mareček, 2005).

Místa si uchovávají svoji identitu v určitém časovém rozpětí, takže nutně neztrácejí svůj *genius loci* díky změnám v čase. Na druhou stranu, je stálost podstatných krajinných

charakteristik nezbytnou podmínkou vnímání genia loci. Historicky, na dobrém vztahu k místu, jak ve fyzickém, tak psychologickém smyslu, závisela možnost přežití. Místa ovlivněná člověkem se k přírodě vztahují v zásadě trojím způsobem:

- Člověk chce přírodu zpřesnit, tj. vizualizovat své „pochopení“ přírody.
- Člověk chce doplnit danou situaci tím, že přidává to, co chybí.
- Člověk chce symbolizovat své pochopení přírody (i sebe samého).

Z toho vyplývá, že člověk chce vytvářet vlastní mikrokosmos, který konkretizuje jeho svět (Sklenička, 2003).

3.2 Krajinný ráz

Charakter krajiny se vyznačuje dvěma důležitými vlastnostmi – proměnlivostí a neopakovatelností. Právě rozmanitost přírodních a kulturních podmínek vytváří různorodé obrazy krajiny. Jako příklady uvádí Vorel a Kupka (2011) krajinu členitých pahorkatin, rybníčních pánví, údolí velkých řek nebo krajinu s převažujícím pokryvem lesů, s intenzivním zemědělstvím v nížinách nebo rozsáhlými plochami sadů, krajina území více či méně urbanizovaných (dokonce urbánních či suburbánních) či industrializovaných (event. postindustrializovaných).

Proměnlivost charakteru krajiny tedy spočívá v existenci nebo neexistenci určitých znaků a v jejich vizuálním projevu a prostorové interakci. Tyto znaky krajinného rázu od sebe odlišují různé oblasti a místa v krajině, přitom však mohou být pro různé části krajiny společné. V krajinné scéně jsou většinou vizuálně vnímatelné. Vorel a Kupka (2011) tyto prvky dělí na přírodní (rysy georeliéfu, specifické vodní prvky, charakter porostů) a kulturní, resp. civilizační (způsoby hospodářského využití krajiny, formy osídlení, struktura sídel, architektonický výraz jednotlivých staveb). Společně tak tvoří krajinnou scénu, dotvářejí prostorovou skladbu, výraznost a nezaměnitelnost scenérií a jejich význam spočívá též v harmonii a disharmonii měřítka krajiny a vztahů v krajině. K neobyčejnosti rozmanitosti krajiny přispívá právě **neopakovatelnost situací**, diverzita, výraznost a jedinečnost jejích znaků, prostorové uspořádání a proměnlivost měřítka.

Určité regiony, jak uvádí Vorel a Kupka (2011), se také vyznačují svými typickými znaky – regionálními typy – závislými na přírodních podmínkách, například na morfologii terénu, podílu lesních porostů nebo mozaikovitosti vegetačního krytu, a také způsoby hospodářského využití krajiny (například zemědělská nebo rybníční krajina). Tedy závislé na charakteru a identitě krajiny

Farina (1998) uvádí, že disturbance neboli narušování je řidičem (hybatelem) krajinné dynamiky a působí na všechna časoprostorová měřítká. Může být produktem abiotických faktorů (sluneční energie, voda, vítr, sesuv půdy) a biotických prvků (bakterie, viry, rostliny a živočichové).

Přirozené krajínotvorné procesy působí nezávisle na vůli člověka, který vědomě i mimoděk tento řád narušuje svou činností. Ať už se jedná o funkční přetvoření krajiny nebo cokoli jiného, lze tyto aktivity hodnotit z hlediska míry narušení krajiny, resp. jejích složek a současně z hlediska společenského zájmu. Faktory spoluutvářející krajinu Sklenička (2003) přehledně shrnuje ve čtyřech kategoriích, které jsou uvedeny v následující tabulce.

Farina (1998) podotýká, že disturbance lidským faktorem se opravdu neliší od přírodního narušování, ale existují v nich významné rozdíly, a to zejména v rozsahu, závažnosti a frekvenci. Lesnictví, zemědělství, rozvoj a infrastruktura jsou jen některé z nich, které může lidská činnost produkovat v krajině a ve větším měřítku.

V souvislosti se změnami v prostoru či krajině Lyall (1997) například uvádí, že anglická malebná krajina a její vývoj byl odrazem krajinářských návrhů určených pro vlastníky této půdy, ať už se jednalo o klienty soukromé anebo veřejné subjekty. V padesátých a šedesátých letech 20. století se tak postupně ukázalo, že rozsah designu krajiny se změnil. Malá soukromá krajina nebo design zahrady samozřejmě pokračovaly dále, ale s historickým vývojem velkých krajinných celků, veřejných parků, botanických zahrad a enormních projektů ochrany přírody, tak krajinní architekti viděli, že působí ve větším a veřejnějším měřítku, než je pouhá květinová a keřová výsadba na předměstských zahradách.

Sklenička (2003) zdůrazňuje, že v souvislosti s urbanistickými tlaky a zásadními změnami ve vlastnictví půdy v české republice (obdobně i v dalších postkomunistických zemích střední a východní Evropy) bylo nutné reagovat na tyto trendy zakotvením institutu krajinného rázu do českého právního řádu. Cílem tohoto institutu bylo ošetřit ochranu přírodních, kulturních, historických a estetických hodnot krajiny.

Podle ustanovení § 12 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (Česko, 1992) se krajinným rázem rozumí zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umístování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině.

Tabulka č. 1 Faktory spoluutvářející krajinu.

Fyzikální a biologické	<ul style="list-style-type: none">- Geologické poměry- Reliéf- Hydrogeologické poměry- Půdní poměry- Organismy
Antropogenní faktory	<ul style="list-style-type: none">- Land use- Osídlení a výstavba- Historický vývoj
Estetické faktory	<ul style="list-style-type: none">- Vizuální (např. proporce, měřítko, pohledové expozice, zrnitost, barevnost, kontrast)- Ostatní (např. zvukové, pachové, chuťové nebo hmatové vjemy)
Asociace	<ul style="list-style-type: none">- Historické (např. významné události, historie osídlení)- Kulturní (např. významné osobnosti, umění – literatura, výtvarné umění, hudba)

Zdroj: Sklenička (2003), vlastní zpracování.

3.2.1 Typizace rázu evropských zemědělských krajin

První typizaci krajiny, jak uvádí Lów a kol. (2006), uveřejnil J. Meuss a kol. v roce 1988. Jednalo se o pionýrskou typizaci rázu zemědělsky využívaných krajin tehdejších dvanácti členských zemí Evropského společenství. Byla tak předložena základní představa o rozmanitosti rázu evropských krajin. Princip spočíval v typizaci 13-ti účelových typů rázu krajiny (s použitím obvyklých regionálních názvů krajinných typů v evropských státech s jejich soustředěným výskytem) a koncipování krajinných megatypů, a to na základě polárních kritérií jako řídicích proměnných veličin této typizace:

- Klima na ose „atlantické – mediteránní”,
- Sklonitost povrchu na ose „nížiny na dolních tocích řek – horské masivy”,
- Vzhled krajiny na ose „otevřený dálkovým pohledům – uzavřený do dílčích krajinných prostorů.”

Na tuto typizaci rázovitosti zemědělských krajin navazovala tzv. Dobříšská zpráva z roku 1995, která ji rozšířila a prohloubila na celé území sjednocující se Evropy od Atlantiku po Ural. Bylo vymezeno osm širokých kategorií s třiceti typy. Těchto 30 krajinných megatypů je zvažováno jako „krajinná matrice” s plochami nad 2000 km². Lów a kol. (2006) konstatují, že z 30-ti megatypů v nově připojených státech EU (od r. 2004) se vyskytuje pouze 10, a to jen díky extremitám stepí a suchých krajin.

Z krajinných megatypů Evropského členění zemědělských krajín Löw a kol. (2006) uvádějí, že na území České republiky zasahují prakticky pouze dva, a to megatyp 11 – Semibocage – polootevřená zemědělská krajina a megatyp 17 - Krajina středoevropských, scelených, otevřených polí (central collectiv openfields).

3.2.2 Typologie české krajiny dle Löwa a kol.

Evropského členění zemědělských krajín na krajinné megatypy zcela nevystihuje rozmanitost krajiny České republiky. Za základní impuls pro řešení typologického členění rázovitosti našich krajín považuje Löw a Novák (2008) nejen potřebu implementace zásad stanovených v Evropské úmluvě o krajíně, ale i obecnou potřebu sjednocení pohledu na rázovitost a pestrost české krajiny. Vytvoření typologického členění krajiny ČR, zasazeného do evropských kontextů, má vytvořit typologické rámce pro vlastní, individuální členění krajín na místa a oblasti krajinného rázu. Typologicky popsané území ČR má přispět i k uvědomění si vlastní národní svébytnosti a místa v sjednocené Evropě. Tento úkol byl předmětem řešení úkolu ministerstva životního prostředí Typologie české krajiny.

Bylo provedeno vyhodnocení řady dostupných charakteristik primární, sekundární i terciární krajinné struktury a pro popis pestrosti krajín České republiky bylo vymezeno těchto osm rozhodujících charakteristik (Löw a Novák, 2008):

- a) vegetační stupňovitost jako vyjádření změn výškového a expozičního klimatu ovlivňujících sled rozdílů přírodní vegetace na ose teplé – chladné oblasti;
- b) relativní členitost reliéfu jako vyjádření osy rovina – velehory;
- c) vyjádření výjimečnosti typů reliéfu na ose reliéf běžný – zcela výjimečný;
- d) biogeografické podprovincie jako vyjádření odlišnosti geologické, geomorfologické, ale i klimatické na ose nížiny Panonika – mladá pohoří Karpatika;
- e) struktura využití ploch v ose krajiny přírodní – krajiny člověkem podmíněné až přeměněné;
- f) historické typy sídel a jejich plužin jako vyjádření osy návesní a ulicové vsi s nejrůdnější nepravou traťovou plužinou – rozptýlené osídlení s krajně neúrodnou plužinou úsekovou;
- g) typy lidového domu, tedy běžných stavebních typů v krajíně odvíjejících se od její kulturní a historické kontinuity na ose panonský hliněný dům – horský roubený dům tyrolský;

- h) vývoj a doba osídlení krajiny jako vůdčí charakteristiky průkazu trvalé udržitelnosti využívání krajiny člověkem v historickém kontinuu na ose úrodné, starosídelní krajiny – horské krajiny novověkého osídlení a krajiny dodnes neosídlené.

Na jejich základě, jak konstatuje Löw a Novák (2008), byly vytvořeny tři vůdčí rámcové krajinné typologické řady postihující přímo či zprostředkovaně hlavní skupiny vlastností české krajiny: I. Rámcové typy sídelních krajin (7 typů), II. Rámcové typy využití krajin (6 typů) a III. Rámcové typy reliéfu krajin (19 typů) – viz příloha č. 1. Typologické členění vytváří zásadní podklad pro definici oblastí a míst krajinného rázu v územně analytických podkladech a následně jejich interpretaci v základních územně plánovacích dokumentech.

3.2.3 Evropská úmluva o krajině a územní plánování v České republice

Maier (2015) upozorňuje v souvislosti s implementací Evropské úmluvy o krajině do nástrojů územního plánování na „zrovnoprávnění“ urbanizovaného prostředí sídel s krajinou, tedy s tou částí prostředí, kde převládají přírodní prvky. Zmíněná Úmluva totiž formuluje požadavky na politiku krajiny – ochranu, management a její plánování, a přitom vychází z dynamického vývoje krajiny.

Ze základních postulátů Evropské úmluvy o krajině, promítajících se do nástrojů územního plánování, Maier (2015) zdůrazňuje zejména tyto:

- Jako krajina je chápáno nejen nezastavěné území, ale i sídelní krajina.
- Všem krajinám se připisuje rovný význam a věnuje se jim rovná pozornost.
- Mění se obsah zejména ochrany krajiny od její konzervace ve prospěch předávání jejích hlavních hodnot dalším generacím.
- Vymezování krajin, určování jejich charakteristik a jejich hodnot, je založeno primárně na tom, jak lidé vnímají. Role odborníků je po konzultaci s veřejností definovat cílové charakteristiky krajiny pro vymezené a vyhodnocené krajiny.

Úkoly českého územního plánování definované v § 18 a 19 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou dle Maiera (2015) v zásadě konformní s Úmluvou. Územní plánování se u nás plošně zabývá celým územím, cílem je udržitelný rozvoj území a prostřednictvím sběru dat v územně analytických podkladech (ÚAP) obcí a zapojením dotčených orgánů do procesu pořizování územně plánovacích dokumentací (ÚPD) umožňuje horizontální koordinaci. V procesu pořizování také obsahuje základní nástroje vstupu veřejnosti do procesu plánování. Tím tak na elementární úrovni plní požadavky na konzultaci s veřejností.

Pro plnou implementaci je třeba určité úpravy pořizování a zpracování některých nástrojů územního plánování:

- Sjednotit postup k vymezení krajin a formulaci jejich cílových charakteristik v Zásadách územního rozvoje (ZÚR).
- V ÚAP obcí je možno implementovat požadavek na součinnost veřejnosti jejím začleněním do identifikace hodnot krajin a problémů v území.

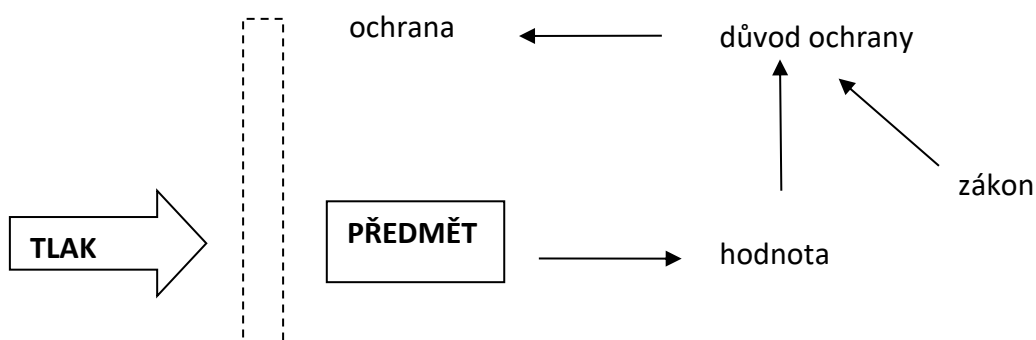
Toto zaměření umožňuje efektivně ovlivnit a koordinovat územní plánování obcí ve dvou rovinách:

- Z cílových charakteristik krajiny lze v ZÚR stanovit požadavky na koordinaci územně plánovací činnosti obcí a na řešení v územně plánovací dokumentaci obcí.
- Výstupem rozboru udržitelného rozvoje v ÚAP jsou problémy k řešení v územně plánovacích dokumentacích.

Na základě shora uvedeného Maier (2015) popisuje výstupy ze dvou výzkumných projektů k této problematice: Metodický postup pro implementaci požadavků Evropské úmluvy o krajině do ZÚR a Metodická pomůcka pro identifikaci, sběr a analýzu hodnot a problémů v území při pořízení úplné aktualizace ÚAP obcí za účasti veřejnosti.

3.2.4 Hodnocení a ochrana krajinného rázu

Obecně lze vyjádřit princip ochrany krajiny následujícím schématem. Z něj je patrné, že je třeba pojmenovat znaky a hodnoty krajinného rázu a následně hodnotit vlivy navrhovaného záměru na tyto znaky, tj. hodnotit zásah do krajinného rázu a popřípadě stanovit podmínky pro jeho ochranu.

Obrázek č. 1 Schéma principu ochrany krajiny.

Zdroj: www.cestyvenkova.cz

Podle § 12 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (Česko, 1992) se krajinný ráz neposuzuje v zastavěném území a v zastavitelných plochách, pro které je územním plánem nebo regulačním plánem stanoveno plošné a prostorové uspořádání a podmínky ochrany krajinného rázu dohodnuté s orgánem ochrany přírody.

Je třeba uvést, že v rámci České republiky existuje několik metodik pro hodnocení krajinného rázu, přičemž je každá zaměřena na jiná specifika v krajinném rázu. Jedná se o metodiky podle Míchala a kol. (1999), Bukáčka a Matějky (1999), podle Vorla (1999) a nebo Löwa (2001). Doposud však nebyla vytvořena žádná univerzální metodika hodnocení krajinného rázu, kterou by bylo možné uplatnit na celém území České republiky (Doleželová, 2014).

Termín krajinná scéna se používá pro vyjádření obrazu určité krajiny – místa nebo prostoru v určitém čase. Dílčí části krajinné scény, u kterých je záběr vnímání nějakým způsobem usměrněn, ohraničen nebo rámován, jsou označovány jako krajinné scenérie. Scenérie mohou být důležité pro vyjádření a popsání výjimečných estetických hodnot krajiny. Krajinnou scénu tvoří množství hmotných a vizuálně se projevujících prvků přírodní nebo antropogenní povahy. Přítomností prvků a jejich struktur tak vznikají určité vizuální jevy, které mohou navenek představovat podstatné znaky krajinného rázu. Analýza krajinné scény pracuje se zobecněním prvků a struktur do několika skupin, obdobně jako v architektonické, urbanistické a krajinářské kompozici (Vorel a Kupka, 2011).

Z hlediska vizuální atraktivity obrazu krajiny se Vorel a Kupka (2011) zabývají také vyjádřením následujících pojmů, které s posuzováním krajinného rázu souvisejí:

Přestože je pojem **estetická hodnota** pro hodnocení krajiny klíčovým hlediskem zakotveným v ustanovení § 12 zákona o ochraně přírody a krajiny (krajinný ráz je chráněn před činnostmi snižující jeho přírodní a estetickou hodnotu), konstatují Vorel a Kupka (2011), že je diskutabilním, a to z důvodu zpochybňování objektivity hodnocení. Odůvodňují to tím, že estetická hodnota je spojována s ryze subjektivním přístupem, který je metodicky těžko uchopitelným a zavádějící je také omezování se pouze na přirovnávání estetického prožitku k pouhé smyslové nebo vizuální libosti (líbí – nelíbí). Z pohledu zákona je tak krajinný ráz z velké části kategorií vizuální.

Vorel a Kupka (2011) uvádí, že estetická hodnota krajiny se projevuje ve smyslových vjemech pozorovatele, který krajinu vnímá jako prostor (prostorovou scénu) všemi smysly. Tyto vjemy odrážejí tzv. emocionální hodnoty krajiny a vyvolávají určité duševní pocity jako je uklidnění, vyrovnání nebo naopak neklid, překvapení, úžas. Některé jevy, které je možno vnímat v krajinné scéně, vyvolávají téměř vždy pozitivní emocionální hodnocení a jsou proto

považovány za rysy estetické hodnoty krajiny, například bohatost a rozmanitost tvarů (habitus a textura rostlin), bohatost barev (pestrost, škála odstínů atd.), typická barevnost ročních období (barevná proměnlivost), typická barevnost určitého místa, příjemný obytný prostor intimního měřítka, otevřený zneklidňující prostor, působivá (šokující) dramatickosti, neobvyklost scenerie. Obsahová hodnota je vnímání a racionální hodnocení užitečnosti a potřeby určitých prvků nebo struktur v krajině. Některé rysy krajinné scény jsou zároveň považovány za znaky estetické hodnoty, například neobvyklost, cennost a zachovalost přírodní nebo přírodě blízké scenerie, pocit zdravé harmonické a obyvatelné krajiny, výraznost, převaha přírodních složek, krása a účelnost hospodářských úprav, kultivace krajiny.

Estetická norma je podle Vorla a Kupky (2011) určitým filtrem, který v určité době, v určité zeměpisné šířce a délce, v určitém kulturním prostředí ovlivňuje způsob estetického vnímání, cítění a prožívání. Záleží na škále společenských vlivů, například v našich podmínkách estetickou normu pohledu ovlivňuje vědomí nutnosti zachování přírody a jejích přirozených hodnot, tedy to, co je pro přírodu a její procesy přirozené a to, co k její přirozenosti patří.

Pro hodnocení krajinného rázu chápou Vorel a Kupka (2011) estetickou hodnotu ve dvou rovinách, jako výsledek emocionálního a hodnotícího prožitku a za druhé jako projev přítomnosti určitých specifických jevů, znaků a hodnot krajiny, přitom jsou tyto hodnoty závislé na subjektivních vlastnostech pozorovatele (např. hospodář, návštěvník) a na objektivních okolnostech pozorování a vnímání, kterými se rozumí fyzický vztah subjektu a objektu (vnímání v pohybu, z určitého místa, význam denní doby a ročního období) a objektivní vlastnosti krajiny (objektivní, identifikovatelné a popsitelné vlastnosti – konfigurace a charakter prvků krajinné scény, prostorová skladba, rozlišitelnost a jedinečnost krajinné scény).

Hodnocení krajiny definuje Sklenička (2003) jako širší termín pro proces, v rámci něhož je krajina popisována, klasifikována a analyzována s následnou formulací výsledků. Klade důraz na to, že tyto tři kroky je dobré jasně rozlišit a definovat, proto je specifikuje následovně:

- Popis krajiny je systematické sbírání a interpretace informací o krajině v prvních fázích procesu hodnocení krajiny.
- Klasifikace krajiny je analytická činnost, kdy je krajina diferencována do typů či jednotek se zřetelně definovanými charakteristikami.
- Analýza krajiny je zjišťování hodnot krajiny s ohledem na zvolená kritéria. Obvykle tato analýza vychází z předem provedené klasifikace.

Obecný postup hodnocení krajiny, jak je uveden v následující tabulce, Sklenička (2003) považuje za aplikovatelný u převážné většiny případů hodnocení krajiny. Metoda hodnocení krajiny je definována jako způsob, kterým je obecný postup aplikován v konkrétním případě. V případě etapy b) Analýza území a etapy c) Terénní průzkum není skutečná časová souslednost dána vždy uvedeným pořadím.

Na otázku, jaký je vlastně účel hodnocení krajiny, Sklenička (2003) odpovídá, že některá z forem hodnocení krajiny je takřka vždy nezbytným předpokladem zpracování studií, generelů, plánů a projektu charakteru krajinného plánování či návrhů krajinného managementu. Jedná se tedy o rozhodující faktor pro zvolení nejvhodnějšího přístupu k rozvoji určitého území a lepšího pochopení vztahů v krajině. Identifikace klíčových krajinných charakteristik může pomoci definovat nové přístupy k navrhování staveb, otevřít nové pohledy a celkově tak přispět k vytvoření harmonické krajiny. Nejprve je však třeba přesně znát a jasně formulovat důvod jeho zpracování a účel jeho dalšího využití, cílovou skupinu uživatelů a požadovanou úroveň (podrobnost) zpracování.

Tabulka č. 2 Dílčí etapy procesu hodnocení krajiny dle Skleničky (2003).

a) Přípravná fáze	<ul style="list-style-type: none"> - Shromažďování podkladů - Příprava kapacit (lidských, materiálních,...) - Volba metody a techniky hodnocení - Zpracování podkladů (digitalizace,...)
b) Analýza území	<ul style="list-style-type: none"> - Literární rešerše - Analýza charakteristik území - „overlay“ analýza
c) Terénní průzkum	<ul style="list-style-type: none"> - Terénní šetření - Dokumentace území - Odběry vzorků
d) Prezentace výsledků	<ul style="list-style-type: none"> - Vyhodnocení výsledků - Projednání s odborníky a veřejností - Závěry a doporučení

Zdroj: Sklenička (2003), tabulka – vlastní zpracování.

Výše uvedené se shoduje s Farinovým (1998) tvrzením, že hodnocení krajiny je důležitým krokem při přípravě významných akcí v území, s přihlédnutím k přírodním a člověkem vyvolaným procesům.

Vorel a Kupka (2011) shrnují, že jsou v praxi zpravidla užívány dva typy posuzování či hodnocení krajiny – preventivní hodnocení (generel krajinného rázu) a posuzování vlivu záměru, staveb či změn využití území na krajinný ráz. Jedná se o nástroje ochrany krajinného rázu, přičemž první má formu preventivního opatření a druhý v konkrétním případě hodnocení potenciálního zásahu do krajinného rázu. Zdůrazňují však nutnou úzkou vazbu na zákon, a to v obou případech. Důvodem je skutečnost, aby posouzení a jeho závěry byly uplatnitelné a právně obhajitelné. Není zde prostor pro přílišné subjektivní či emocionální soudy. Podle dikce zákona se hodnotí tato zákonná kritéria: přírodní, kulturní a historická charakteristika, estetická hodnota, významné krajinné prvky, zvláště chráněná území, kulturní dominanty, harmonické měřítko a harmonické vztahy v krajině.

Podle Skleničky (2003) lze hodnocení vlivu posuzovaného záměru na krajinný ráz rozdělit do následujících pěti etap:

1. Vymezení širšího krajinného prostoru dotčeného posuzovaným záměrem z hlediska vlivu na krajinný ráz.
2. Prostorová diferenciacie dotčeného území – vymezení dílčích krajinných prostorů – míst krajinného rázu a oblasti krajinného rázu.
3. Identifikace estetických, přírodních a kulturně-historických hodnot spolu s identifikací základních charakteristik krajinného rázu včetně jejich prostorových vztahů. Stanovení jejich významu a projevu.
4. Vyhodnocení míry vlivu posuzovaného záměru na krajinný ráz.
5. Souborné vyhodnocení posuzovaného záměru a závěrečná doporučení.

Tabulka č. 3 Účely zpracování hodnocení krajiny.

Plánovací činnost	<ul style="list-style-type: none"> - Územní plánování - Pozemkové úpravy - Lesní hospodářské plány - Územní systémy ekologické stability - Plány péče o zvláště chráněná území - Revitalizace vodních toků - Projekty staveb
Management krajiny	<ul style="list-style-type: none"> - Dotační strategie ministerstev a nižších správních orgánů - Poradenská činnost pro zemědělce
Expertní činnost	<ul style="list-style-type: none"> - EIA (Posuzování vlivu záměru na životní prostředí) - Hodnocení vlivu záměru na krajinný ráz
Ostatní (speciální) aktivity	<ul style="list-style-type: none"> - Výzkumné projekty - Změny hranic (států, katastrálních území,...)

Zdroj: Sklenička (2003), tabulka – vlastní zpracování.

3.3 Zeleň v krajině a obcích

Mareček (2005) uvádí, že zeleň je souhrnné označení většinou vytrvalé vegetace, a to v oborech jako je územní plánování, zahradní a krajinářská tvorba a v systému obecného plánování zejména v sídlech. Zahrnuje stromy, keře, květinové výsadby, trávníky, louky apod., nikoliv lesy, které jsou pro svoji funkční specifiku zpravidla bilancovány a projektovány samostatně. V širším smyslu představuje zeleň polyfunkční útvary zeleně včetně nezbytných abiotických prvků (technická a rekreační vybavenost, různé formy uplatnění vody, terénních uprav apod.), sloužících převážně k utváření kvalitního životního prostředí člověka.

Za charakteristický rys zeleně Mareček (2005) považuje schopnost plnit souběžně více funkcí, při vytvoření její určité sestavy. Dosažení této funkční intenzity je základní zvláštností a hlavním cílem jejího plánování. Polyfunkčnost zeleně se v územním plánování sídel vyjadřuje její tzv. kategorizací. Ve venkovské krajině může být polyfunkčnost zeleně vyjadřována a konkrétně navrhována ve formě funkční zonace území. Pro potřeby řešení zeleně ve venkovských sídlech rozlišuje Mareček (2004) tři hodnotící a plánovací přístupy (hlediska). Jedná se o kategorie ploch zahrnující: 1. funkčnost a charakter výsadby, 2. společenskou přístupnost a 3. výškovou gradaci.

Polyfunkčnost zeleně je třeba chápat jako souběžné působení jednotlivých funkcí (mikroklimatických, hygienických, hospodářských, obytně estetických, ekologických apod.), které jsou u různých vegetačních prvků více či méně odlišné svým charakterem a intenzitou. Vhodnou kombinací různých vegetačních prvků lze dosáhnout vyšší intenzity působnosti. Podle Marečka (2005) to má být základním metodickým přístupem v jakémkoli plánování. Komplexní funkčnost sídelní zeleně člení následovně:

- vliv vegetace na tepelné a vlhkostní poměry (ovlivňování teploty a vlhkosti prostředí),
- vliv vegetace na pohyb vzduchu (nepropustné, polopropustné a propustné pásy regulující proudění vzduchu),
- vliv vegetace na čistotu ovzduší (snižování prašnosti prostředí),
- vliv vegetace na hluchost (vegetační protihlukové zábrany),
- sídelní zeleň jako integrovaná součást ekologické stability (biocentrum, biokoridor, interakční prvky),
- obytné hodnoty a formy sídelní zeleně (prostorový pohyb návštěvníků, smyslové zvládnutí prostoru a příjemnost lokality).

V souvislosti s funkcí zeleně Sýkora (2002) zmiňuje její hospodářský význam (zemědělské produkty, dřevní hmota), klimatický význam (ovlivňování teploty povrchu země

a proudění vzduchu, výpar vody, tvorba kyslíku), vodohospodářský význam (usnadnění zásaku srážek, zpomalování tání sněhu), ekologický význam, rekreační a estetický význam.

Trvalá vegetace ve venkovské krajině je zejména v územním a krajinném plánování souborně označována jako rozptýlená zeleň. Zahrnuje veškeré porosty dřevin včetně bylinného patra, jež nejsou lesem, ani součástí zeleně intravilánů sídel. Jedná se převážně o porosty neovocných i ovocných druhů dřevin vzniklých buď jako cílevědomá realizace nebo jako spontánní vegetační prvek (Mareček, 2005).

Sklenička (2003) uvádí, že rozptýlená zeleň je v našich podmínkách typická pro kulturní, zejména pak pro zemědělskou krajinu. Plní nezastupitelnou úlohu, neboť v krajině prostorově diferencuje krajinnou matrix na plošně menší celky. Řadí se mezi permanentní krajinné struktury neměnné mnohdy po celá staletí. K jejímu formování docházelo třemi způsoby:

1. Ústupem lesů, kde jsou prvky rozptýlené zeleně zbytky původních dřevinných porostů.
2. Samovolným šířením lesních dřevin mimo lesní celky (nálet apod.).
3. Vědomé šíření dřevin člověkem (výsadba, výsev).

U rozptýlené zeleně Sklenička (2003) vymezuje následující funkce:

- a) ekologická (význam zvýšené biodiverzity tzv. okrajového – ekotonálního efektu),
- b) estetická (kompoziční členění a utváření krajiny),
- c) orientační (orientace volně žijících živočichů v krajině),
- d) půdoochranná (protierozivní ochrana půdního fondu, břehové porosty),
- e) organizační (vymezování uživatelských a provozních ploch),
- f) produkční (ovocnářství, produkce biomasy),
- g) rekreační (významný činitel obytnosti krajiny),
- h) sakrální a rituální (doprovod sakrálních staveb, památné a rodové stromy apod.).

Podle tvaru se prvky rozptýlené zeleně dělí na (Sklenička, 2003):

- a) liniové prvky (větrolamy, porosty mezí, doprovodné porosty podél vodních toků, komunikací, izolační pásy, biokoridory apod.),
- b) plošné prvky (remízy, háje, lesíky),
- c) solitérní prvky (jednotlivé stromy nebo izolované skupinky stromů zpravidla doprovázeny kulturními artefakty – kříže, boží muka apod.).

Posílit ekologickou stabilitu krajiny zachováním nebo obnovením stabilních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb je hlavním smyslem územních systémů ekologické stability (ÚSES). Zákonem (Česko, 1992) je ÚSES definován jako vzájemně propojený soubor přirozených i pozmeněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu. Z hlediska významu se rozlišuje místní, regionální a nadregionální systém ekologické stability.

ÚSES se skládá z těchto prvků (Česko, 1992):

- a) biocentrum (BC) - biotop nebo soubor biotopů v krajině, který svým stavem a velikostí umožňuje trvalou existenci přirozeného či pozmeněného, avšak přírodě blízkého ekosystému.
- b) biokoridor (BK) - území, které neumožňuje rozhodující části organismů trvalou dlouhodobou existenci, avšak umožňuje jejich migraci mezi biocentry a tím vytváří z oddělených biocenter síť.

Dále se může jednat o interakční prvky (IP) hierarchicky na nejnižší úrovni, které nemusí být propojeny se shora uvedenými prvky ÚSES a nemusí s nimi tvořit funkčně propojenou síť. Zpravidla se může jednat o izolované (solitérní) prvky v krajině.

V rámci ekologické funkce rozptýlené zeleně byla zmíněna zvýšená biodiverzita. Ta je způsobována ekotony, což jsou, jak uvádí Farina (1998), speciální oblasti (přechodné zóny, okrajová pásma), ve kterých se setkávají různé typy stanovišť a kde jsou ekologické procesy silně ovlivněny navzájem existencí rozdílných vlastností těchto stanovišť. Například se jedná o přechodnou zónu mezi lesním porostem a pastvinami. Ve srovnání s jinými systémy, jako jsou lesy nebo pastviny, jsou ekotony snadno ovlivnitelné. V lidmi narušené krajině ekotony hrají zásadní roli při zajišťování biologické a ekologické rozmanitosti v její mozaice. Ekotony se dělí na horizontální a vertikální, přírodní nebo způsobené lidskou činností. Ekotony vytvořené v zemědělské mozaice hrají zásadní roli v prevenci eroze, zlepšují mikroklima, a vstřebávají znečišťující látky a živiny (Farina, 1998).

V návaznosti na výše uvedené je třeba zmínit, že rozptýlená zeleň se významným způsobem podílí na prostorovém vnímání krajiny. Z tohoto pohledu lze vyzdvihnout například oblasti dochovaných strukturálně výrazných plužin na území České republiky. Na základě plošného průzkumu vymezil Kuča (2014) 61 plošně ucelených oblastí s mimořádně dobře dochovanými plužinami. Nejcharakterističtějším a velmi zajímavým projevem osídlování podhorských oblastí českých zemí se staly tzv. lánové vesnice s plužinou záhumenicového charakteru, tedy plužinou táhnoucí se od usedlosti často až na hranice katastru. Zcela

nejrozsáhlejší je v oblasti Krkonoš a Podkrkonoší údolí horního Labe, kde Kuča (2014) identifikuje 39 katastrálních území s lánovými lineárními typy plužin.

Podstatnou složkou lidového krajinářství (lidové krajinotvorné činnosti) byla sortimentální skladba zeleně. Uplatňovaly se zejména domácí druhy rostlin, což plynulo, jak uvádí Mareček (2005), z nutnosti vypěstovat si tento sadbový materiál přímo na místě, z místních zdrojů. Charakteristickým rysem lidového krajinářství v oblasti zeleně je jeho úzká spojitost s přírodou, půdorysným typem obce a se stavebně technickými prvky a činnostmi. Konkrétní formy lidového krajinářství, jak uvádí Mareček (2005), se projevovaly jako jednotlivosti nebo v určitých sestavách. Toto by mělo být chápáno jako nezbytný podklad pro územní plánování venkovských sídel a krajiny a formování názoru na obsah a formu současného výtvarného a krajinářského projevu na našem venkově.

Tabulka č. 4 Formy projevu lidového krajinářství.

Projev jednotlivosti
<p>Tradovaná zvyklost ovlivňována zejména hospodářskými a provozními potřebami obyvatel:</p> <ul style="list-style-type: none"> - širokokorunné stromy jako ochrana před šířením požáru, - pyramidální topoly ve funkci dobových bleskosvodů, - stromy na návětrné straně stavení, - letní přístřešky (nádvoří, kovárny, hospody), - hraniční stromy v loukách nebo zvýrazňující oplocení nebo polohu tzv. mezníků v polích, - na hlavy seřezávané vrby. <p>Zvykovost na úrovni sociálních a kulturních potřeb měla velmi výrazné formy, které přerostly do krajových projevů lidově pojaté estetiky:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vytváření souměrných kompozic v sestavě s různými typy staveb, - zdůrazňování dobově významných staveb v historickém jádru obce vysokými stromy, - označování památných míst stromy, úcta a ochrana přírodních útvarů v krajině, - výtvarná jednota stavby a její doprovodné zeleně (např. analogičnost tvarů barokní s korunou stromu), prostorová vyváženost průčelí statku, časté umístění tzv. rodových stromů na nejčestnějším místě u stavení apod.
Projev v určitých sestavách
<ul style="list-style-type: none"> - jako souvislé vegetační pásy zahrad situované vždy v rámci jedné obce shodně mezi dvorem či stodolou nebo na vnější záhumenní straně, - druhově a odrůdově nejednotná ovocná alej (vzniká jako souhrn dílčích výsadeb jednotlivých vlastníků na okrajích pozemků) - vytvoření výškové gradace celkové siluety obce (stromy historického jádra, stromy u vjezdů do stavení, protipožární stromy u stodol, ovocné zahrady, ovocné aleje).

Zdroj: Mareček (2005), tabulka – vlastní zpracování.

Konkrétním projevem různých úrovní funkčnosti zahradního prostředí jsou často velmi rozdílné typy vesnických zahrad. Jejich soudobé formy jsou výsledkem historického vývoje a projevem aktuálních společenských a hospodářských změn na venkově. Například zahrady bývalých zemědělských usedlostí zpravidla navazující na nejstarší část obce, vždy úzce souvisely s tradovanou, stavebně technickou dispozicí zemědělských usedlostí i s daným půdorysným typem obce. Se zánikem původních funkcí těchto usedlostí, jako bylo hospodářsko-provozní využití, dochází postupně i ke změnám v jejich zahradním prostředí. Je nutné při utváření jejich nového vizuálního charakteru ponechat těmto zahradám vesnického ducha (Mareček, 2004).

3.3.1 Základní struktura zeleně ve venkovských sídlech

Za základní předpoklad řešení zeleně ve venkovských sídlech považuje Mareček (2005) zpracování širší (celoobecní) koncepce její funkčnosti a provázanosti, která by měla být plnohodnotnou součástí územního plánu, resp. s tímto plánovacím dokumentem souběžně zpracovávána. V koncepčním řešení by měla být zohledněna úroveň funkčnosti, společenské přístupnosti a výškového uspořádání zeleně a také úroveň její systémové provázanosti.

Tabulka č. 5 Struktura zeleně ve venkovských sídlech.

A – kategorie zeleně podle její funkce a charakteru výsadby		
1 – parková zeleně	<ul style="list-style-type: none"> - odpočinkové parky - doplňková parková zeleně - zeleně hřbitovů - zeleně vybraných částí sídla 	Určené pro psychicko – regenerativní využití. Hlavní kritérium – estetické hledisko.
2 – obytná zeleně	<ul style="list-style-type: none"> - soukromé zahrady - zeleně bytových domů - zeleně sportovních zařízení 	Určené zejména k pokrytí fyzicky aktivních rekreačních forem. Hlavní kritérium – optimalizace mikroklimaticko – hygienických podmínek pro fyzicky aktivní pobyt.
3 – biotechnická zeleně	<ul style="list-style-type: none"> - zeleně ÚSES - hygienická a meliorační zeleně - zeleně zemědělských výrobních zařízení 	Potřeba zlepšení životního prostředí venkovských sídel. Individuální prostorové uspořádání a sortimentální skladba.
4 – hospodářská zeleně	<ul style="list-style-type: none"> - ovocné sady - lesy - trvalé drnové fondy (louky, pastviny) 	Úplné nebo částečné produkční poslání. Ve spojení s ostatními veget. útvary venkovských sídel tvoří velmi účinný celoobecní vegetační systém.
B – kategorie zeleně podle způsobu společenské přístupnosti		
1 – veřejná zeleně	<ul style="list-style-type: none"> - parková zeleně, sportoviště, lesy, drnové porosty 	Přístup bez omezení široké veřejnosti.

Tabulka č. 6 (dokončení) Struktura zeleně ve venkovských sídlech.		
2 – vyhrazená zeleň	- např. přístup jen ve vymezeném čase nebo určité skupině obyvatel (školní zahrady, zeleň léčebných zařízení)	Přístupnost v určitém směru omezena.
3 – polosoukromá zeleň	- doplňková parková zeleň	Kombinovaná veřejná a soukromá účast nebo zájem.
4 – soukromá zeleň	- soukromé zahrady, ovocné sady, produkční pěstební plochy	Přístup pouze majitelům a jím přizvaným osobám.
C – kategorie zeleně podle výškové gradace		
1 – nízká zeleň	- výška do 5 m	Výplň mezi vyššími prvky, samostatně na velkých soustředěných plochách a přechod mezi sídlem a krajinou (záhumenní zahrady, ovocné zahrady a sady).
2 – středně vysoká zeleň	- výška 5–15 m	Převyšují obvyklou výšku zástavby na venkově. Pro větší plochy, tvoří siluety venkovských sídel.
3 – vysoká zeleň	- výška větší než 15 m	Výrazně převyšující většinu staveb v sídle. Solitéry nebo solitérní skupiny, zdůraznění některých částí intravilánu.

Zdroj: Mareček (2005), tabulka – vlastní zpracování.

Dále následuje v tabulce neuvedená kategorie D – systémová provázanost jednotlivých kategorií sídelní zeleně. Znamená to různou míru provázanosti shora uvedených kategorií A, B a C. Mareček (2005) uvádí, že v různých situacích venkovských sídel mají některé kategorie zeleně zcela odlišné formy. Funkční rozmístění jednotlivých kategorií sídelní zeleně má tvořit logický systém různé územně plánovací formy.

Z pohledu praktického projektování lze rozdělit rozptýlenou zeleň dle Bulíře a Škorpíka (1987) následovně:

a) Podle umístění v terénu:

- doprovodná – doprovází technický (silnice, terasa) nebo přírodní (vodoteč) útvar
- samostatná (solitéry, remízky, větrolamy apod.)

b) Podle půdorysné dispozice:

- bodová nebo solitérní, 1–3 ks
- liniiová – stromořadí, pás (šíře do 5 m), pruh (šíře 5–30 m)
- liniiová přerušovaná
- plošná – nika (nad 500 m²), remízek (100–500 m²), skupina (více než 3 ks)

c) Podle prioritní funkce:

- izolační, asanační – speciální útvary mikroklimaticko – hygienické aj.
- melioračně biologická – zajišťování ekologických krajinných vazeb
- esteticko – sociální – výtvarný a rekreační krajinný aspekt
- produkční – ovocnářství, produkce dřeva rostoucího mimo les, produkce biomasy aj.

Za zásadní pro krajinné plánování Sklenička (2003) považuje význam mapy potenciální přirozené vegetace vycházející z principů indikačních vlastností vegetace. Potenciální přirozená vegetace představuje rostlinný pokryv, který by se vytvořil v určitém území a v určité časové etapě za předpokladu vyloučení jakékoliv další činnosti člověka. Zahrnuty jsou však nevratné změny způsobené člověkem až do doby konstrukce mapy, zatímco u vratných změn prostředí, jako například eutrofizace vod či znečištění ovzduší se předpokládá jejich zánik s přerušením činnosti člověka (Neuhäuslová et al., 1998). Mapovací jednotky vyjadřují současně soubory stanovišť s relativně podobnými charakteristikami. Jsou výrazem současného ekologického potenciálu krajiny. V rámci téže jednotky lze proto očekávat i obdobné reakce na různé antropické zásahy (např. odvodnění, zalesnění, intenzifikace hospodaření apod.). Mapu potenciální přirozené vegetace je nutné konfrontovat v případech definování cílové dřevinné skladby na lokalitách jejich výsadby. Srovnáním s mapou aktuální vegetace lze stanovit stupeň synantropizace, potažmo míry přírodního charakteru krajiny (Sklenička, 2003).

3.3.2 Zeleň návší a veřejných prostranství

S ohledem na velmi širokou variabilitu územního utváření návěsních prostor a vzhledem k širokým možnostem jejich soudobého funkčního využití, Mareček (2005) stanovuje tyto obecné zásady úpravy a koncepce řešení návěsní zeleně:

1. Respektování struktury návěsní zástavby jako základního předpokladu pro tvorbu kompozice zeleně. V podstatě se tato kompoziční jednotka staveb a zeleně bude projevovat zejména ve třech směrech:
 - Funkčnost zelených ploch musí především navazovat na provozní charakter staveb.
 - Návěsní zástavba by měla být inspiračním zdrojem kompozice zeleně.
 - Prostorová roztržitost zástavby některých návší vyžaduje určité kompoziční sjednocení (např. zelení).

2. Vyjádření osobitosti návsi jako nejvýznamnějšího dokladu kontinuity minulosti a současnosti.
 - Vytvoření syntézy minulosti a současnosti. Konkrétní forma zeleně má mít dvě úrovně – prostorové řešení a druhová skladba (ve smyslu respektování dobové pravdivosti).
 - Vytváření osobitosti za současných společenských i hospodářských potřeb. Volný prostor pro soudobé, zahradně-architektonické přístupy a pro novou úroveň jejich vztahu k vesnickému prostředí.
3. Vytvoření podmínek pro odpovídající stupeň koncentrace zájmů, a tedy i pobytu obyvatel na vesnici.
 - Zajištění především technické, obchodní a kulturní občanské vybavenosti, kumulace dopravních a komunikačních vztahů apod.
4. Využití některých obecně platných výtvarných principů v podmínkách vesnických návší.
 - Zvážení využití některých estetických hledisek velkoplošných kompozic (např. optická exponovanost návsi z jejího okraje, kontrastní srovnání s malým prostorem apod.).

Zeleň na návších, jak uvádí Sýkora (2002), tvořily zpravidla velké listnaté stromy, rozložené v okolí kostela, školy, hostince, kovárny, nebo stojící uprostřed, ve skupině na travnaté ploše či u návěsního rybníku. Při návrhu dozelenění návsi je třeba vycházet z jejich polohy a výšky a přihlížet k dalším faktorům, například poloha komunikace, výšky a tvaru okolních staveb, dílčích funkcí ploch na návsi (rozptylová plocha před obchodem, parkoviště, tržiště, pomník nebo kaplička apod.). Do návsi se nehodí jehličnany ani malé okrasné kulovité stromy (exotické druhy zeleně vůbec) a zeleň na návších nesmí být druhově i polohově „roztříštěná“ (Sýkora, 2002).

Hospodářské a sociální změny ve venkově spolu se změnami ve funkčním využití některých veřejných ploch byly příčinou vzniku tzv. parkových úprav či vesnických parčíků s výměrou pod 0,5 ha (to je nejnižší hranice pro plně funkční útvar parku). Mareček (2005) pro vesnický park jakožto nový útvar zeleně venkovských sídel uvádí tyto zásady a hlediska, kterými by se jejich tvorba nebo obnova měla řídit.

- Významné a zcela zásadní je hlediska správně zvoleného sortimentu rostlinného materiálu.

- Funkčnost parkové zeleně realizovat v určitých tematických celcích, které by měly mít ve své sestavě prostorového řazení určitou logiku podřízené celkové, širší kompozici.
- Vysoká obytná hodnota, co nejdélní doba využitelnosti, situování v mikroklimaticky a hygienicky nejvýhodnějších podmínkách, vyšší stupeň společenské přitažlivosti (např. náves), snadná dostupnost, přiměřená velikost (cca 0,4 – 0,5 ha, min. šíře 20–25 m).
- Konkrétní velikost, územní situování, funkční obsah a výtvarná forma vesnického parku nemůže být posuzována izolovaně, ale vždy v kontextu s celooobecní koncepcí sídelní zeleně.

Parky na náměstích nebo návších mohou vznikat jako důsledek zániku některých starších funkcí těchto prostor. Výtvarná stránka v tomto případě spočívá v respektování daného architektonického rámce. Ve venkovských sídlech se zpravidla jedná o nejrozsáhlejší, nejnavštěvovanější a nejaktuálnější plochu veřejné zeleně s možností velkého variabilního řešení (Mareček, 2005).

Mezi dřeviny původní a pro náves vhodné řadí Mareček (2005) například javor mléč (*Acer platanoides*), javor klen (*Acer pseudoplatanus*), jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum*), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*), dub letní (*Quercus robur*), dub zimní (*Quercus petraea*), lípa srdčitá (*Tilia cordata*). Z ovocných třeba ořešák královský (*Juglans regia*) nebo hrušeň obecná (*Pyrus communis*). Naopak jako nevhodné jsou nezvyklé druhy tzv. vzácné, například cypřišek (*Chamaecyparis*), jalovec (*Juniperus*), smrk pichlavý (*Picea pungens*), borovice (*Pinus*), zerav (*Thuja*) a podobně.

Taxony rostlin, které se běžně vyskytovaly na venkově a můžeme je považovat za typicky venkovský, lidový sortiment velmi podrobně zpracovává Metodika pro výběr vhodných druhů dřevin a bylin pro venkovská sídla (2014), kde je zároveň uvedeno i jejich obvyklé místo použití (např. hřbitovy, návsi, předzahrádky), popřípadě region výskytu a podobně. V této metodice Baroš, A. ed. (2014) mimo jiné uvádí ze stromů také břínu (*Betula pendula*) nebo jeřáb (*Sorbus* sp.), z keřů například zimoztráz (*Buxus sempervirens*), vřes obecný (*Calluna vulgaris*), hloh (*Crataegus* sp.), rybíz (*Ribes* sp.), angrešt (*Ribes uva-crispa*), růže šípková (*Rosa canina*) a plazivá (*Rosa arvensis*) nebo šerík (*Syringa* sp.). Z popínavých dřevin například plamének plotní (*Clematis vitalba*) nebo břečťan (*Hedera helix*), z trvalek například hvězdnice (*Aster* sp.), blatouch (*Caltha palustris*), zvonek (*Campanula persicifolia*), kosatec (*Iris* sp.), lilie (*Lilium* sp.) a mnoho dalších.

K návrhům prostorů, ať už se jedná o soukromé zahrady nebo veřejná prostranství, lze přistupovat z různých hledisek. V souvislosti s navrhováním zahrad Young (2009) například

uvádí, že projektování je o hledání řešení. V případě, že se v počátku vstupuje do projektu s jasnou představou o požadavcích a praktických potřebách, základní design návrhu se tak začne lépe brzy formovat. Bez ohledu na řešený problém, pomůže k návrhu základní pochopení toho, jak používat linie, tvary, výšku, strukturu a perspektivy. Lze také použít řadu technik k vedení nebo klamání oka, vytváření iluze prostoru v malé zahradě nebo odvrácení pozornosti zaměřením se na konkrétní rysy. Pokud jde o vytváření atmosféry a nálady, výrazný vliv mají zvolené barvy, vzory a textury.

Young (2009) v případě návrhů tzv. venkovského stylu řadí mezi klíčové prvky tyto:

1. Bohatá výsadba – příležitost k dynamické výsadbě pomocí barev a textur, například i ve formátu květnaté louky.
2. Vodní plochy a potoky – přírodní prameny mohou poskytnout základnu pro rybníky a potoky, v případě umělých vodních ploch vytváří odrazné plochy a přírodní stanoviště.
3. Pohledy do krajiny – zahradní experiment může být dramaticky obohacen propojením do krajiny. Dlouhé, úzké pohledy, které se otvírají až k širokému přirozenému panoramatu, vytvářejí velkolepé efekty.
4. Trávníky a travnaté cesty – trávníky se používají jako funkční povrch, i jako dekorativní podklad k více texturované nebo pestré výsadbě. Trávníky a travnaté trasy by měly být co nejširší a odolné vůči vyšší zátěži.
5. Živé ploty – ohraničují prostor, vytváří tmavé, husté pozadí, které je perfektní k barevné hranici. Nízké živé ploty jsou ideální pro partery a smíšené živé ploty fungují dobře ve větším měřítku.
6. Přírodní materiály z lokálních zdrojů.

3.4 Voda v krajině

Všeobecně je známo, že voda v krajině plní určité funkce, mezi něž patří zejména to, že je nositelem života (rozpuští živiny a je nezbytná pro závlahu a růst rostlin, nezbytná pro život lidí i zvířat), tvoří krajinu (erozní a krajinotvorná funkce), reguluje teplotu (ve spojení s porostem – klimatizační funkce), má funkci biotopu pro vodní společenstva apod. Základní vodní prvky, které se v krajině mohou vyskytovat jsou prameny, mokřady a tůně, rašeliniště, potoky a řeky, rybníky.

Hydrologický oběh vody se skládá ze čtyř hlavních částí: z atmosférických srážek, z povrchového odtoku, z podpovrchového a z podzemního odtoku a z výparu spojeného s transpirací rostlin (evapotranspirací). Z pohledu krajinného plánování je významnou součástí

hydrologického režimu vodní režim (režim průtoků), tj. velikost a časové rozdělení průtoků, jejich čas výskytu, sled vodností v jednotlivých měsících, ročních obdobích apod. Režim průtoků je závislý na zdroji, který zásobuje, vtisknout typický charakter. Z klimatických faktorů lze za nejvýznamnější označit srážky (druh, velikost, rozdělení, časový průběh, zasažená plocha, ...) a výpar. K dalším determinantům ovlivňujícím režim průtoků se dále řadí fyzikálně-geografické faktory, například reliéf, geologické charakteristiky, pedologické poměry, vegetace, výskyt vodních nádrží a další (Sklenička, 2003).

Mezi současnými územními problémy venkova ve vztahu k vodě v krajině, které je třeba řešit, Sýkora (2002) uvádí například tyto:

- v sídlech – vodohospodářské závady (znečištění vodních ploch, poškození břehů a hrází, nedostatek akumulačních ploch, nedostatek zdrojů pitné vody, chybějící svedení a čištění odpadních vod, protipovodňové problémy, narušení odvodňovacích poměrů),
- v krajině – nadměrný rozsah orné půdy (vodní eroze), nedostatek trvalých travních porostů, nedostatek vodních zásob v krajině a nedostatek vodu zachycujících prvků, nebezpečí záplav, narušení čistoty povrchových a podzemních vod.

Zároveň konstatuje, že účelné využívání podzemních a povrchových vod, péči o jejich čistotu, ochranu území před ničivými účinky vody, zpracování odpadní vody, úpravu vodních toků, úpravu a budování nádrží a úpravu vodního režimu v půdě, lze řešit formou krajinných zásahů, výstavbou speciálních vodohospodářských staveb a legislativními opatřeními.

Systemová protipovodňová opatření shrnuje Sýkora (2002) následovně:

- větší podíl lesů v oblastech vyšších srážek,
- velký podíl travnatých ploch a keřových mezí na svazích,
- akumulační nádrže na horních tocích,
- retenční nádrže na středních tocích,
- suchý poldr,
- ochranná hráz,
- lužní lesy,
- ohrazování sídla či jednotlivých objektů.

V souvislosti s touto problematikou zdůrazňuje Sýkora (2002) potřebu systematických opatření zahrnujících celé povodí, místní technická a legislativní řešení (budování ochranných hrází, retenčních nádrží, zákaz výstavby v záplavových územích). Vodní tok by také měl mít vymezeno pásmo neřízeného rozlivu, podél vodního toku travní porosty a lužní lesy.

3.4.1 Vodní eroze, protierozní opatření

Základním požadavkem na protierozní opatření je komplexnost. Soubor protierozních opatření je nutno sladit s požadavky zemědělské výroby, vodního hospodářství, dopravy, průmyslu a dalších odvětví, aby se dosáhlo optimálního efektu a nezbytné ochrany půdního fondu a vodních zdrojů (Holý, 1994).

Janeček (2012) poukazuje na specifický problém českého zemědělství, kterým je na místní podmínky značná velikost půdních celků, případně nevhodné tvary pozemků nerespektující odtokové linie. Jedná se o pozůstatek kolektivizace zemědělství. V Evropě tak máme nejvyšší průměrnou velikost půdních bloků a její zmenšení tak zůstává jedním z nenaplněných privatizačních cílů transformace českého zemědělství.

Opatření před vodní erozí Janeček et al. (2007) rozdělují na protierozní opatření organizační, agrotechnická a technická. Základem protierozní ochrany jsou organizační opatření, která spočívají v delimitaci kultur, rozmístování plodin a určení velikosti a tvaru pozemku (Holý, 1994).

Tabulka č. 7 Typy opatření proti vodní erozi.

Organizační opatření:	Agrotechnická opatření:	Technická (biotechnická) opatření:
<ul style="list-style-type: none">- Optimální tvar a velikost pozemku, dílu půdního bloku či erozní parcely (zpravidla v souvislosti s komplexními pozemkovými úpravami).- Vhodné umístění pěstovaných plodin, včetně ochranného zatravnění.- Pásové pěstování plodin.- Dále též opatření jako zasakovací pásy, osetí souvrátí a přerušovací pásy.	<ul style="list-style-type: none">- Setí/sázení po vrstevnici.- Půdoochranné technologie pěstování plodin (vytváření pokryvu mulčem a nenarušování půdního profilu – bezorebné setí), výsev do ochranné plodiny, do strniště a mulčování.- Setí do úzkého řádku (kukuřice).- Pásové zpracování půdy, důlkování, hrázkování.- Plečkování, drátování, podrývání.	<ul style="list-style-type: none">- Příkopy, průlehy, zatravněné údolnice se stabilizovanou dráhou soustředěného odtoku.- Polní cesty s protierozní funkcí.- Ochranné hrázky, ochranné nádrže.- Terénní urovnávky, terasy, protierozní meze, asanace erozních výmolů a strží.

Zdroj: Novotný, I. a kol. (2017), tabulka – vlastní zpracování.

Státní zemědělský intervenční fond provádí kontrolu standardů Dobrého zemědělského a environmentálního stavu půdy - DZES (dříve GAEC), kterým je zajišťováno zemědělské hospodaření ve shodě s ochranou životního prostředí. Tyto standardy jsou součástí Kontroly podmíněnosti (Cross Compliance). Hospodaření v souladu DZES je jednou z podmínek

poskytnutí plné výše přímých podpor nebo některých podpor Programu rozvoje venkova. Podmínky pro zachování dobrého zemědělského a environmentálního stavu půdy jsou řešeny v rámci sedmi standardů, které se týkají:

1. ochranných pásů podél vodních toků
2. zavlažovacích soustav
3. ochrany podzemních vod před znečištěním
4. minimálního pokryvu půdy
5. minimální úrovně obhospodařování půdy k omezování eroze
6. zachování úrovně organických složek půdy, včetně zákazu vypalování strnišť
7. zachování krajinných prvků a opatření proti invazním druhům rostlin.

(Novotný, I. a kol., 2017)

3.5 Náves – funkce a význam

Náves představovala ve vývoji vesnice mimořádně významný prostor, ve kterém se promítal hospodářský, společenský i kulturní život obce. Bylo to tradiční místo pro umístění důležitých zařízení celooobecního charakteru. Náves zpravidla představuje největší, veřejně využívanou plochu, jejíž význam není pouze ve velikosti, ale i v tom, že je i historickým prostorem, dokládajícím vývoj sídla. Řešení dalšího rozvoje návsi a jejich uplatnění v soudobém životě vesnice je proto úkolem komplexním, zahrnujícím hlediska hospodářsko-provozní, sociální, kulturní i historická. Dnešní pojetí musí nutně na dynamiku vývoje této historicky i soudobě nejvýznamnější části obce navázat a vytvořit tak kultivovaný přechod minulosti do současných, v mnoha směrech zcela nových podmínek života na vesnici (Mareček, 2005).

Významným rysem návsi v historickém vývoji vesnice byla víceúčelovost jejich využití a také postupná proměnlivost tohoto funkčního poslání. Mareček (2005) uvádí následující výčet funkcí:

- hospodářsko-provozní funkce – např. shromaždiště dobytka před vyhnáním na pastviny, návěsní rybník (protipožární význam, žila zde vodní drůbež, plavili se zde koně), bylo to místo pro pěstitelské zahrádky, vodou protékané sklípky, situování kovárny i hospody, stávala zde obecní pastouška, návěsní zeleň tvořilo zejména celoplošné zatravnění a výsadby vysokokmenů opadavých listnáčů,
- kulturní a společenská funkce – situování kostela (kaple) s navazujícím hřbitovem, doklady historie obce (památníky, památné stromy apod.) doplnění doprovodnou

výsadbou (souměrné skupiny, obrysové řady, malé oplocené okrasné předzahrádky apod.), návesní stavení s předzahrádkami, stromy zdůrazňující nejvýstavnější části staveb, odpočinkové lavičky před staveními.

Se zánikem drobných zemědělských usedlostí, jejichž provoz byl úzce spojen s návesním prostorem, dozněla i dřívější výraznost hospodářské funkčnosti návsi. Jak konstatuje Mareček (2005), do popředí se tak dostala funkce kulturně společenského využití formou okrasné zeleně realizované často nevhodným způsobem samotnými obyvateli.

V souvislosti s veřejnými prostory Day (2002) uvádí, že mnoho veřejných prostor v dnešní době nežije. Důvodem je i to, že se lidé častěji dopravují autem, nežli chodí pěšky. Ekonomická životnost, bezpečnost, prolínající se sociální interakce a nálady obvykle vyžadují koncentraci aktivit a jejich umístění do přirozených (byť latentních) uzlů. Děti snadno nacházejí přátele a rodiče se setkávají díky dětem – prosluněný kout u autobusové zastávky, s prolézačkami a lavičkami v příhodném úhlu vytvoří malé městské centrum. Obchůdek na rohu, čistírna oděvů, společná dílna a komerční centrum se do určité míry navzájem podporují. Rozptýlené aktivity jsou méně bezpečné, méně se využívají a nepodporují tolik společenskou interakci. Nemůžeme lidi nutit, aby se setkávali. Ale můžeme vytvořit vhodné podmínky pro setkávání se (Day, 2002).

Lyall (1997) také poukazuje na městskou povahu konce dvacátého století a různé motivace, které spolu s obrovskými tlaky na hodnoty nemovitostí znamenaly, že mnohé současné krajinářské záměry jsou poměrně skromné. Specifické nároky především na stavby, nikoli na jejich okolí a neochota klientů investovat do údržby se tak staly nevyhnutelným kritériem pro návrh a výběr materiálů.

Sýkora (1998) definuje hlavní prostory vesnic jako návsi a hlavní ulice, případně nepravidelná rozšíření v okolí kostela, stanice autobusu, obchodního střediska. Většinou je tedy tvoří historická jádra formovaná dobou svého vzniku a stavebním vývojem. Zároveň dodává, že hlavní prostory vesnice jsou ideálním místem pro umístění důležitých objektů občanské vybavenosti (např. místní správa, kultura, obchody, stravování).

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, definuje v § 2 odst. 1 písm. k) veřejnou infrastrukturu jako pozemky, stavby a zařízení, a dále ji dělí na

- dopravní infrastrukturu (například stavby pozemních komunikací, drah, vodních cest, letišť a s nimi souvisejících zařízení),

- technickou infrastrukturu – vedení a stavby a s nimi provozně související zařízení technického vybavení (například vodovody, vodojemy, kanalizace, čistírny odpadních vod, stavby ke snižování ohrožení území živelnými nebo jinými pohromami, stavby a zařízení pro nakládání s odpady, trafostanice, energetické vedení, komunikační vedení veřejné komunikační sítě a elektronické komunikační zařízení veřejné komunikační sítě, produktovody a zásobníky plynu),
- občanské vybavení – stavby, zařízení a pozemky sloužící například pro vzdělávání a výchovu, sociální služby a péči o rodiny, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva,
- veřejné prostranství – prostranství zřizované nebo užívané ve veřejném zájmu.

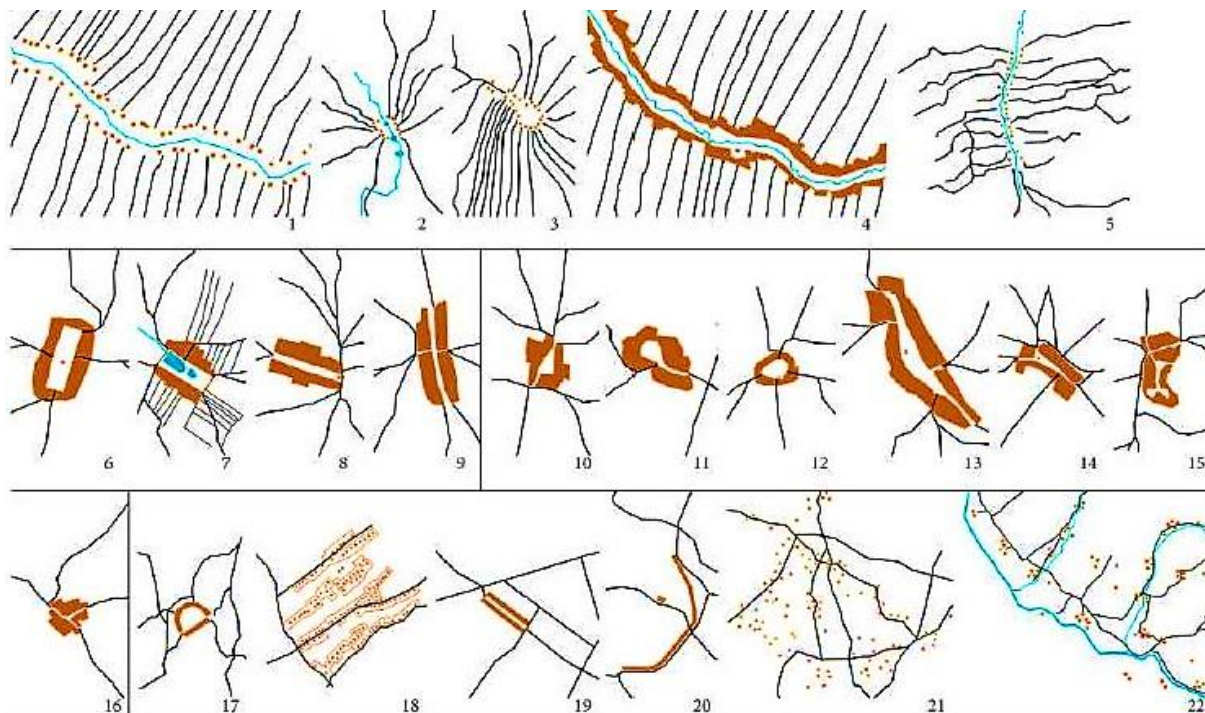
(Česko, 2006)

Plochy občanského vybavení definuje vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území v § 6 odst. 2 jako plochy zahrnující zejména pozemky staveb a zařízení občanského vybavení pro vzdělávání a výchovu, sociální služby, péči o rodinu, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva. Dále zahrnují pozemky staveb a zařízení pro obchodní prodej, tělovýchovu a sport, ubytování, stravování, služby, vědu a výzkum, lázeňství a pozemky související dopravní a technické infrastruktury a veřejných prostranství. Plochy občanského vybavení musí být vymezeny v přímé návaznosti na kapacitně dostačující plochy dopravní infrastruktury a být z nich přístupné. Plochy veřejných prostranství podle § 7 odst. 2 této vyhlášky zahrnují zpravidla stávající a navrhované pozemky jednotlivých druhů veřejných prostranství a další pozemky související dopravní a technické infrastruktury a občanského vybavení, sloučitelné s účelem veřejných prostranství (Česko, 2006).

Podle § 34 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, jsou veřejným prostranstvím všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru. (Česko, 2000)

3.5.1 Půdorysné typy venkovských sídel

Vznik a vývoj návsi souvisí s počátky rozvoje sídel. Půdorysnými typy venkovských sídel se zabývalo v minulosti několik autorů, například Máčel (1955), Černý (1979), Frolec a Vařeka (1983). Z hlediska komplexnosti a zpracování pro celé území České republiky je zajímavá typologie Karla Kuči uvedená v Atlasu krajiny České republiky.

Obrázek č. 2 Půdorysné typy venkovských sídel – typologie dle Kuči.

Zdroj: Kuča (2009), upraveno.

Kuča (2009) uvádí následující typologické rozdělení půdorysných typů venkovských sídel (položky číslovány dle obrázku č. 2):

Lánové vsi: 1 – lánová lineární ves (údolní lánová ves), 2 – lánová radiální ves, 3 – lánová radiální ves s kyjovitou návší, 4 – lánová ulicová ves, 5 – valašská lánová ves.

Ortogonální návěsní lokace: 6 – návěsní čtyřstranná ves, 7 – návěsní dvojstranná ves, 8 – návěsní dvojřadá ves, 9 – moravská návěsní dvojřadá ves.

Neortogonální návěsní lokace: 10 – návěsní trojúhelníková ves, 11 – návěsní kyjovitá ves, 12 – návěsní okrouhlá ves, 13 – návěsní vřetenová ves, 14 – návěsní vidlicová ves, 15 – návěsní lalokovitá ves.

Malé vsi: 16 – malá návěsní ves

Novověké parcelační a rozptýlené vsi: 17 – parcelační ves s geometricky tvarovanou návší, 18 – parcelační řady, 19 – parcelační ulicová ves, 20 – parcelační jednořadá ves, 21 – rozptýlená ves, 22 – valašská řetězová ves.

4 Zhodnocení podkladových údajů

4.1 Historický vývoj obce Horní Brusnice

Počátky osídlení území dnešní Horní Brusnice (Pruznice Hořeni, něm. Ober Prausnitz) sahají do období pronikání lidí do oblasti Podkrkonoší a Krkonoš a kolonizace tohoto území. Osídlení se předpokládá ve 14. století. První písemná zmínka o obci Brussnicz, která patřila miletínskému Řádu německých rytířů, pochází z roku 1358. V roce 1396 se obec označuje jako Brusnycz. Jméno obce bylo odvozeno od českého slova „brousit“ (broušení kamene – výroba brousků). Ve zdejších lesích rostlo hojně brusinek. Jméno obce proto mohlo být odvozeno také od českého slova „brusinka“ (Obec Horní Brusnice, 2016).

Jirasek (1915) uvádí, že historie Horní Brusnice je do značné míry spojena s držiteli panství Hostinné (Arnau), Poličany nebo Miletín, kterým v různých dobách obec patřila. Mezi majitele patřil například od roku 1522 Jan Trčka z Lipé, který roku 1540 panství prodal Zikmundu Smiřickému ze Smiřic. Roku 1560 získal miletínské panství Jiří z Valdštejna. Za pánů z Valdštejna byla Brusnice odtržena od Miletína a začleněna do panství Hostinné.

Sommer (1835) popisuje obec situovanou na křižovatce cest z Arnau (Hostinné) do Horitz (Hořice) a z Petzka (Pecka) do Königinnhof (Dvůr Králové), které se tu protínají a se souběžně vedoucím malým potokem. Dlouhá obec má 236 domů s 1500 obyvateli. V obci je jeden farní kostel sv. Mikuláše, škola, větrný mlýn. Obě obce, Horní a Dolní Brusnice, jsou samostatné, ale pokud jde o topografickou podobu, konstatuje, že se jedná o jedinou soudržnou obec nazývanou Česká Brusnice.

Obrázek č. 3 Brusnice (Pruusnitz) na tzv. Müllerově mapování z roku 1720.

Zdroj: <http://www.chartae-antiquae.cz/cs/mapsets/2/>

Z hlediska správního vývoje obec Horní Brusnice patřila po zrušení poddanství od roku 1850 do správního obvodu Hostinné, okres Vrchlabí. Vzhledem k převaze německy mluvících obyvatel je tato sudetská obec od roku 1938 až do roku 1945 připojena k Německé říši. Od 1. ledna 1949 je Horní Brusnice součástí okresu Dvůr Králové nad Labem. Po jeho zrušení roku 1961 náleží k okresu Trutnov. V roce 1979 došlo na základě usnesení Okresního národního výboru v Trutnově ke sloučení obcí Mostek, Horní Brusnice a Borovnice se společným národním výborem v Mostku. Od roku 1982 byl Mostek ustaven střediskovou obcí s rozšířenou působností pro Mostek, Borovnici a Horní Brusnici. K osamostatnění Horní Brusnice jako samosprávné obce došlo opět až v roce 1990.

Jirasek (1915) uvádí, že farní kostel v obci existoval již v roce 1384. Tento původní dřevěný kostelík byl nahrazen kamenným, postaveným v roce 1582. Nacházel se v centru obce společně s hřbitovem. Později se stal součástí děkanství v Hostinném a od roku 1752, kdy byla zřízena fara, opět jako farní kostel (samostatná farnost) i pro některé sousední obce. V roce 1828 byl vzhledem ke svému havarijnímu stavu kostel uzavřen a později také zbořen. Výstavba nového, neobvykle velkého kostela (až pro 1000 lidí) v empírovém slohu, proběhla v letech 1840-1846. Vysvěcení kostela sv. Mikuláše proběhlo 4. října 1846 za účasti hraběcí rodiny Deymů ze Strítěže. Oltářní obraz v kostele malovala sama hraběnka Deymová (matka patrona kostela Františka hraběte Deyma). V kostele sv. Mikuláše se dochovala původní cínová křtitelnice z roku 1590. Ke kostelu a faře přiléhá v centru obce také hřbitov, který byl zrušen a není používán již od roku 1911. Nový hřbitov byl založen severně nad centrem obce a později ještě rozšířen.

V roce 1858 byla dokončena výstavba železniční trati z Pardubic do Liberce. I přesto, že trať vede územím Dolní i Horní Brusnice, nebyla zde nikdy zřízena zastávka. Nejbližší vlakovou stanicí je proto Mostek nebo Bílá Třemešná.

Horní Brusnice byla také postižena Prusko-Rakousko válkou v roce 1866. Obci se sice vyhnuly velké bitvy (u Trutnova a u Hradce Králové), ale procházely zde pluky obou armád a jak uvádí Jirasek (1915), vojska se zabydlela na faře, tábořila na farní louce i soukromých objektech a zanechala obyvatelům jen prázdné spíže. Uvádí, že na faře bylo ubytováno 10 důstojníků pruské armády a po vesnici asi 200 vojáků s koňmi.

Farní škola existovala v Horní Brusnici již před rokem 1668. Od roku 1777 probíhala výuka v nové školní budově (pozdější hostinec Johanna Springera). Roku 1810 byla přistavěna větší učebna k této škole. V této dřevěné školní budově se učilo až do roku 1879, kdy byla škola přestěhována do nově získané budovy č. p. 101. V roce 1881 již byla škola čtyřtřídní a sloužila též pro děti z některých blízkých obcí. Počet studentů byl v letech 1880-1890 asi 300, v roce

1885 dokonce 357. Před 1. světovou válkou se počet studentů ustálil asi na 170 (Jirasek, 1915). Od roku 1920 zde byla také česká jednotřídka. Základní škola v Horní Brusnici sídlila v objektu č. p. 101 až do roku 2006. Současný vlastník z Nizozemí upravil objekt na penzion.

Obrázek č. 4 Budova bývalé mechanické tkalcovny – současnost a stav ve 20. letech 20. stol.

Zdroj: Terénní průzkum 1. 10. 2016. Foto autor. Historická pohlednice r. 1928. Dostupné z http://www.fotohistorie.cz/Kralovehradecky/Trutnov/Horni_Brusnice/Default.aspx.

Obyvatelé Horní Brusnice se živili zejména zemědělstvím, chovem dobytka nebo jako tkalci. V letech 1862–1870 se uvádí asi 500 domácích tkalců v Horní Brusnici a jejím okolí (Jirasek, 1915). Domácí výrobce objížděl tzv. faktor, který od nich vykupoval zboží k dalšímu prodeji a distribuci. V roce 1878 založil Josef Pech ruční tkalcovnu pestře tkaného zboží. Výroba byla zaměřena především na podšívkoviny a látky na pracovní prádlo. Jeho syn Karl Pech (1878–1935), převzal firmu roku 1906, a v roce 1909 nechal postavit moderní mechanickou tkalcovnu o třiceti stavech, s vlastní barevnou a úpravnou, hnanou parním strojem 70 HP, v roce 1913 ještě rozšířenou o severní přístavbu s charakteristickým zaobleným nárožím. Základem produkce byly flanelové deky, později také kapesníky a pracovalo zde 150 lidí. Roku 1948 byla tkalcovna znárodněna a později objekty sloužily jako zemědělský výkupní sklad (Valchářová et al., 2012).

Z dalších živností a podniků Jirasek (1915) zmiňuje velkoobchod s vínem, stavební a strojní montáž, obchod se zrnem (ječmen, oves), různé řemeslníky, cukrárnu, prodej ovoce a zeleniny nebo dříve významný obchod s máslem. Z již zaniklého průmyslu uvádí výrobu mýdla v č.p. 79 a koželuznu v č.p. 220. Zmiňuje se také o existenci bývalých čedičových lomů v lokalitách na Zvičině i na Vyšehradě. Od 2. poloviny 19. století byl v Horní Brusnici poštovní úřad, policejní stanice a sídlo zde měl i obvodní lékař. Od roku 1937 byla zřízena Kampelička – družstevní záložna. Stavbu sousední budovy mateřské školy již přerušil zábor Sudet.

Tak jako v jiných částech bývalých Sudet došlo po skončení 2. světové války i v Horní Brusnici k odsunu po dlouhé generace zde žijících obyvatel německé národnosti. V průběhu následujících let bylo území opět osídlováno československými obyvateli. Došlo však k přerušení kontinuity zemědělské krajiny, na které hospodařilo původní obyvatelstvo. Noví obyvatelé těžko hledali k těmto místům vztah, což bylo umocněno brzkým nástupem komunismu a transformací zemědělství ze soukromého hospodaření na centrální velkovýrobu. Jednotné zemědělské družstvo bylo v Horní Brusnici založeno v roce 1950. V pozdějších letech byl v severozápadní části obce vybudován celý areál zemědělského družstva a přidružené výroby.

Spolkový život v Horní Brusnici byl velmi pestrý, zejména do roku 1945. Jirasek (1915) uvádí například Sdružení dobrovolných hasičů – 1880, Sdružení vojenských veteránů – 1881, Spořitelni a záložní spolek – 1893, Zemědělský svaz – 1892, Sdružení pro chov, šlechtění a zpracování skotu – 1900, Místní sdružení německých včelařů Centrálního svazu Čech – 1901, Místní sdružení pěstitelů lnu – 1904, Místní skupina Asociace německých škol – 1908, Tělocvičný spolek – 1913 (od roku 1907 Tělocvičné družstvo, Krkonošská župa), Místní skupina Svazu Němců v Čechách – 1914, Místní skupina Společnosti pro podporu katolického tisku. V roce 1933 byla založena Národní jednota severočeská Horní Brusnice. Po 2. světové válce, v roce 1947, byla založena Tělovýchovná jednota Sokol Horní Brusnice a v roce 1965 Osvětová beseda Horní Brusnice. V současné době působí v obci Myslivecký spolek Vyšehrad – Horní Brusnice, Brusnický turistický spolek BRUTUS, TJ Sokol Horní Brusnice a Klub seniorů.

Některé významné osobnosti spjaté s Horní Brusnicí:

- Johann Kuhn (1863–1899) – sochař podkrkonošského venkova, drobné sakrální památky velmi nadaného, ale přitom obyčejného venkovana, jsou dodnes zachovány v Horní Brusnici i okolí.
- ThDr. Franz Xaver Kuhn (1888–1932) – římskokatolický kněz u sv. Mikuláše v Horní Brusnici, spisovatel, syn sochaře Johanna Kuhna.
- Josef Pech založil ruční tkalcovnu v Horní Brusnici (1878) a Karl Pech (1878–1935), syn zakladatele a pozdější majitel zdejší mechanické tkalcovny.
- Anneliese Schwarz (nar. 1938) – německá spisovatelka a pedagožka, zachytila své vzpomínky na poválečný odsun z Horní Brusnice v knize „Červenobílé křemínky: Příběh Liese 1944–1950“, autorka drobné prózy pro děti (např. Babička žije v Africe).

- Dr. Jan Braun – narozen v Brně, s rodiči emigroval do Argentiny, do Čech se opět vrátil v roce 1990, spisovatel, cestovatel, znalec Jižní Ameriky, vysokoškolský pedagog, šaman a někdejší dlouholetý vlastník chalupy v Horní Brusnici.

4.1.1 Stavební vývoj v obci Horní Brusnice

Jak bylo uvedeno již v kapitole 4.1, osídlení území dnešní Horní Brusnice spadá do období středověké kolonizace. Z hlediska půdorysného typu sídla je Horní Brusnice charakterizována jako lánová lineární (údolní lánová) ves (Kuča, 2009). Zástavbu v obci lze charakterizovat jako lineární rozvolněnou.

Vzhledem k tomu, že obec je situovaná na křižovatce cest, vznikalo kolem této křižovatky centrum – náves. Stavební vývoj v centru obce byl již částečně popsán v předchozí kapitole vztahující se k historickému vývoji Horní Brusnice. Obecně je třeba konstatovat, že v centru obce postupně vznikaly důležité stavby plnící funkce občanské vybavenosti, které se dochovaly do současnosti, některé však již s jiným způsobem využití, nebo nevyužívány vůbec – kostel, areál fary (č.p. 1), starý hřbitov (nyní park), hasičská zbrojnice (nefunkční), škola (č.p. 101, nyní penzion), družstevní záložna (č.p. 284, nyní obecní úřad a obecní byty), mateřská škola (č.p. 281), prodejna potravin (č. p. 286) pošta (č.p. 241), hospoda se společenským sálem a cvičebnou (č.p. 92), nový hřbitov. Většina těchto staveb byla realizována v období od 2. poloviny 19. století do 1. poloviny 20. století.

Obrázek č. 5 Památkově chráněný objekt č.p. 248 v Horní Brusnici – lokalita Zvičinské Chalupy. Typické původní dřeviny u stavení (např. ořech či jabloň) nahradila v tomto případě škumpa orobincová (*Rhus typhina*).

Zdroj: Terénní průzkum 29. 10. 2016. Foto autor.

Na rozlehlém katastrálním území obce je také patrné osídlení vyšších poloh (tzv. krajinné enklávy) vzdálené od zástavby obce. Vznikly tak samoty (osamocené chalupy) - směrem k Zvičině jsou to při průjezdní komunikaci Zvičinské chalupy (nikoli však samotná Zvičina) a samoty na Vyšehradě (jihozápadně od Zvičiny směrem nad Bezníkem).

Podstatná část zástavby obce je podél hlavní komunikace. Dochovalo se zde velké množství typických podkrkonošských poloroubených chalup a hospodářských usedlostí, z nichž osm je chráněno jako nemovitá kulturní památka. Seznam nemovitých kulturních památek v obci a jejich charakteristika je uveden v příloze č. 2.

K charakteristice zdejších venkovských staveb lze uvést, že se jednalo buď o malé izolované roubené či poloroubené objekty s tzv. křížovými světnicemi, které měly svou obytnou a hospodářskou část tzv. pod jednou střechou anebo větší hospodářské usedlosti se samostatnou obytnou a hospodářskou částí, přičemž se objekty stavěly půdorysně do tvaru „L“ nebo „U“, případně byly postupně stavěny „do čtverce“, čímž ve výsledku vznikl hospodářský dvůr. U některých těchto usedlostí jsou patrné znaky zachování průjezdnosti dvorku, takže bylo možné s povozem projet skrz statek na pole. Struktura této zástavby byla dána zpravidla obhospodařováním jednotlivých lánových plužin přímo navazujících na zástavbu, což je dodnes v obci patrné. Z původních hospodářských stavení se v mnoha případech do dnešních dnů dochovala pouze obytná část. Mnoho stodol a někdy i celých hospodářských usedlostí zejména po roce 1945 zaniklo. Blíže viz porovnání zástavby na západním okraji obce – příloha č. 3.

Na východním okraji obce (za viaduktem) byla v letech 1909 a 1913 postavena mechanická tkalcovna Karla Pecha (nyní č. p. 172) s doprovodnými budovami a také továrníkovou vilou (nyní č.p. 268).

Po roce 1945 došlo vzhledem k odsunu původních obyvatel k zániku mnoha obytných a hospodářských stavení. V souvislosti se založením jednotného zemědělského družstva se od 60. let 20. století rozvíjí výstavba zemědělského areálu západně od středu obce, v osmdesátých letech doplněna o tzv. přidruženou výrobu (pila, sušárna dřeva, zámečnická výroba apod.). V současné době již většina objektů zbořena nebo ve velmi špatném technickém stavu. Část areálu je stále využívána pro zemědělskou činnost i jiné druhy podnikání.

Potřeba bytů pro zaměstnance zemědělského družstva vedla v 70. a 80. letech 20. století k postupné výstavbě typových bytových a rodinných domů. Západně od centra obce bylo postaveno 5 montovaných rodinných domů typu OKAL s plochými střechami (č.p. 70, 73, 75, 78 a 288), dále montované patrové rodinné domy (č.p. 289, 290 a 295) a také tři dvoupatrové bytové domy (č.p. 253, 255 a 265). Tato tehdy moderní bytová výstavba zásadním způsobem

zasáhla do vzhledu obce (objem a tvar staveb zcela nevhodný do venkovské zástavby). Obdobně též zcela nevhodná byla v 70. letech 20. století výstavba prodejny potravin a smíšeného zboží v centru obce (č.p. 286, mezi obecním úřadem a farou).

Od roku 1990 dochází k postupnému zastavování proluk a volných pozemků v zastavěné části obce, například 4 rodinné domy při hlavní silnici (nad obecním úřadem). Dochází tak k zahušťování zástavby v intravilánu obce.

Obrázek č. 6 Kontrast zástavby v centrální části obce Horní Brusnice.

Zdroj: Terénní průzkum 1. 10. 2016. Foto autor.

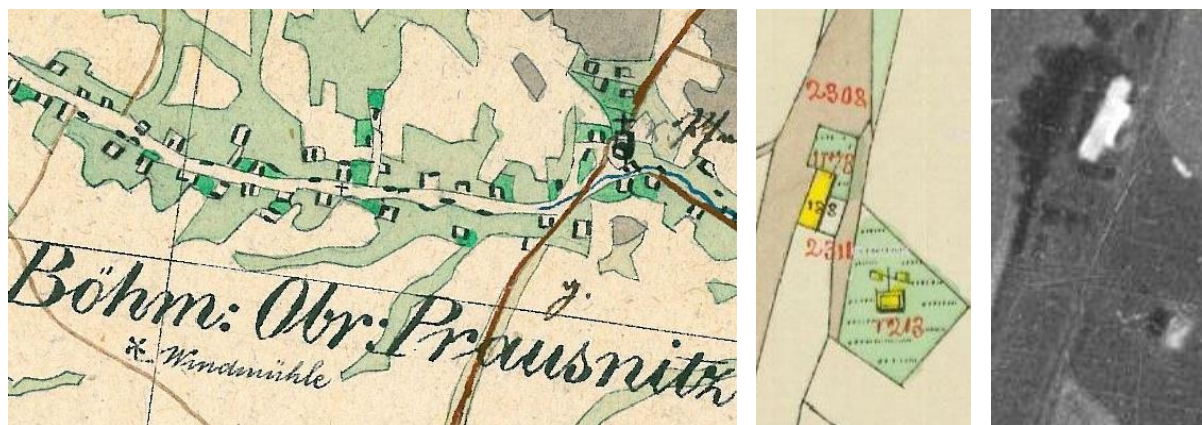
Velkými stavebními zásahy do území obce byly po roce 2000 tři developerské projekty postupně realizované na úbočí Zvičiny. Jsou to projekty poloroubených rodinných domů (napodobeniny původních podkrkonošských chalup), které převážně slouží pouze pro rekreaci. Záměry jsou výrazně mimo zastavěné území obce a vytvářejí tak suburbanizované lokality sloužící převážně pro rekreaci. Developerské projekty se nachází v různých fázích rozestavěnosti. Celkově zde má být realizováno 47 rodinných domů (v jednotlivých developerských projektech 11 ks, 20 ks a 16 ks).

Posledním významnějším stavebním počinem je v lokalitě Pod Zvičinou realizovaný areál chovné stanice koní (č.p. 307) s kapacitou pro 10 koní a 12 hříbat.

Na území obce se nachází vysoký počet drobných sakrálních památek. Jedná se celkem o 17 kamenných pomníků (božích muk, soch světců nebo křížů), situovaných převážně ve středové části obce nebo při hlavní silnici západním a východním směrem. Dále se zde nachází kaple sv. Anny postavená v roce 1895 a v tzv. farním lese severně od cesty na Zvičinu torzo zděné kaple (v roce 2017 zahájena její obnova).

Výše zmíněný větrný mlýn se nacházel západně od centra obce na pozemkové parcele č. 1213 a u něho také dřevěné stavení (zřejmě dům mlynáře) na stavební parcele č. 188. Větrný

mlýn mlel obilí na jednom mlýnském složení a s jedním pracujícím. Katastrální oceňovací elaborát uvádí, že ročně semlel 500 měric obilí. Byl zrušen asi r. 1912. Později zde hospodařící jednotné zemědělské družstvo při obdělávání tohoto pozemku vyorávalo kameny ze základů větrného mlýna. Hon měl název U povětrníku (Mlýnek, 2012).

Obrázek č. 7 Existence větrného mlýnu (něm. windmühle) a přilehlého mlynářského domu v Horní Brusnici – dle mapy kultur stabilního katastru (1834–1844) a mapy stabilního katastru (1841). Dům a zřejmě ještě pozůstatek konstrukce mlýnu je patrný na leteckém měřickém snímku z roku 1936.

Zdroj: archivnimapy.cuzk.cz a <http://lms.cuzk.cz/lms/>

4.1.2 Demografické údaje obce Horní Brusnice

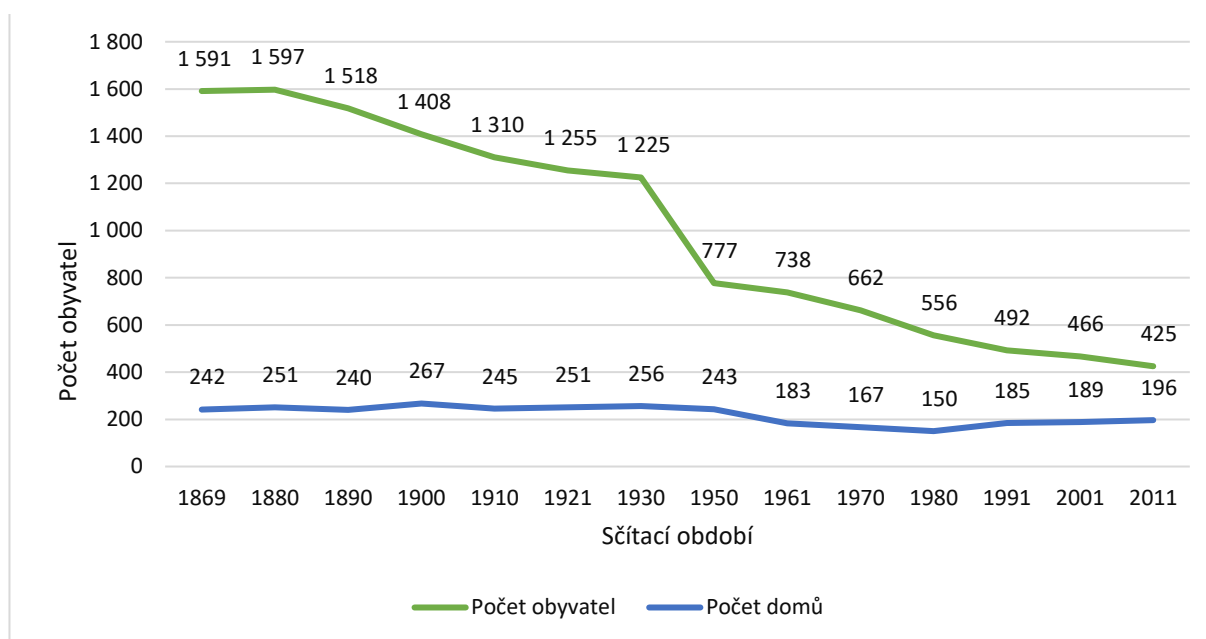
Ke dni 31. 12. 2016 má obec 432 obyvatel, z toho 226 mužů a 206 žen. Průměrný věk obyvatel činí 43,5 roku. Při porovnání počtu obyvatel obce v průběhu let je patrné, že jich zde žilo až trojnásobek oproti současnému stavu. Nejvýraznější pokles je patrný po 2. světové válce způsobený odsunem původního německého obyvatelstva. Vývoj z posledních několika let ukazuje nízký, přesto však relativně stabilní počet obyvatel.

Tabulka č. 8 Struktura obyvatel Horní Brusnice podle věku. Stav k 31. 12. 2016.

		Celkem	Muži	Ženy
Počet obyvatel		432	226	206
v tom ve věku (let)	0-14	54	29	25
	15-64	293	159	134
	65 a více	85	38	47
Průměrný věk (let)		43,5	41,9	45,3

Zdroj: Český statistický úřad. Veřejná databáze.

Graf č. 1 Vývoj počtu obyvatel a domů v Horní Brusnici v letech 1869–2011.

Zdroj: Český statistický úřad. Veřejná databáze.

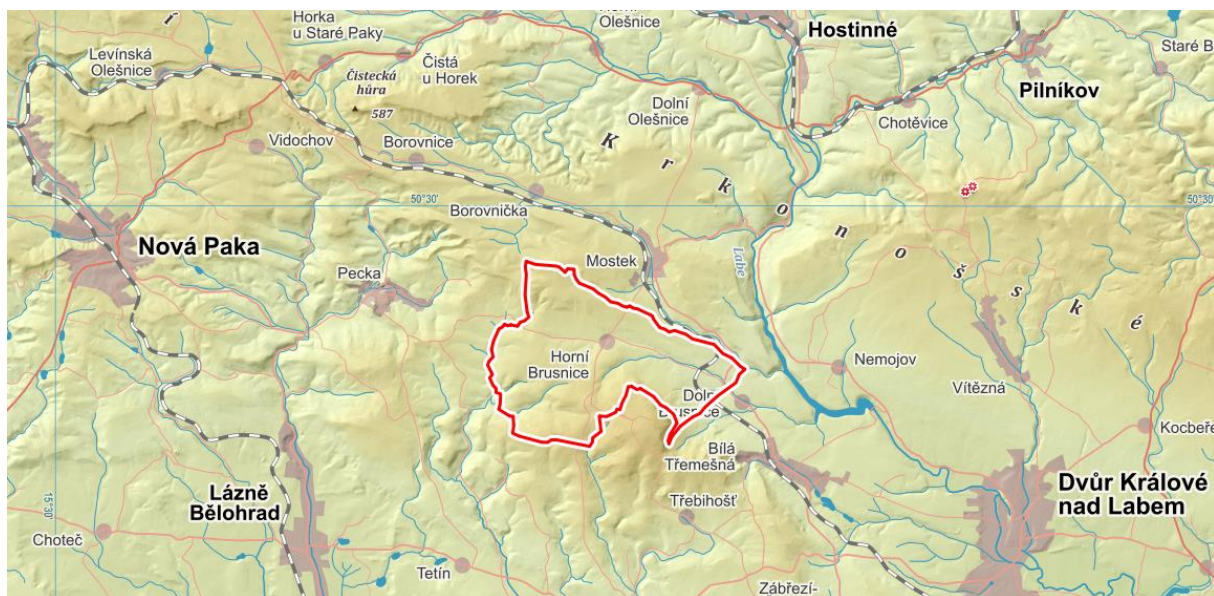
4.2 Analýza přírodních podmínek v území

4.2.1 Geografická situace

Obec Horní Brusnice se nachází v Podkrkonoší, je součástí okresu Trutnov, kraj Královéhradecký. Území obce tvoří jedno katastrální území (Horní Brusnice) o rozloze 1409,49 ha. Nadmořská výška střední části obce je 453 m.n.m.

Obec se rozkládá převážně od západu k východu (na délku přibližně 6 km), v údolí, podél průjezdní komunikace a Brusnického potoka. Nejvyššími body obce jsou Vyšehrad (585 m.n.m.) a Prostřední kopec (549 m.n.m.), nejnižší bod je ústí Brusnického potoka na hranici s Dolní Brusnicí (cca 370 m.n.m.). Nejvyšším bodem v okolí je Zvičina (671 m.n.m.), kterou obec obepíná svými hranicemi ze tří stran. Na katastru obce pramení řeka Bystřice, která tvoří přirozenou hranici na její západní a jihozápadní straně.

Obce a jejich katastrální území sousedící s Horní Brusnicí: sever – Mostek (katastrální území Mostek, Souvrat'), Borovnička (kat. úz. Borovnička), jih – Třebihošť (kat. úz. Zvičina, Třebihošť), Úhlejev (kat. úz. Chroustov u Miletína), Borek (kat. úz. Borek u Miletína, Bezník), východ – Dolní Brusnice (kat. úz. Dolní Brusnice), západ – Pecka (kat. úz. Kal, Vidonice).

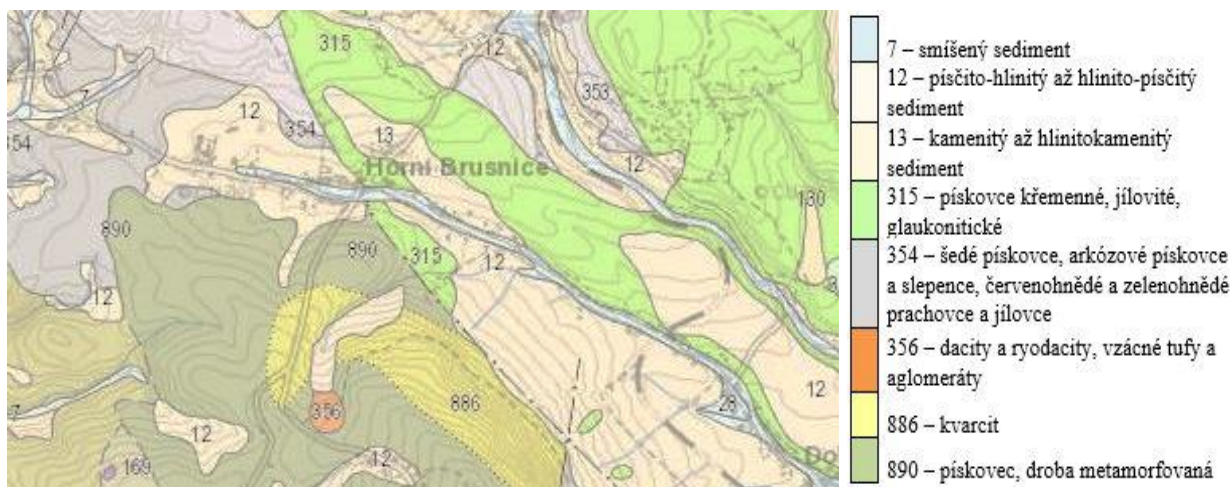

Obrázek č. 8 Geografická situace.

Zdroj: <https://mapy.cz>

4.2.2 Geologické, půdní a hydrologické poměry v území

Z geologického hlediska se na území Horní Brusnice nacházejí smíšené sedimenty (v místech Brusnického potoka), písčito-hinité až hlinito-písčité sedimenty (jihovýchodní část, úpatí a úbočí Zvičiny, střed a západní část obce), kamenité až hlinito kamenité sedimenty (střed a severní část obce), pískovce křemenné, jílovité a glaukonitické (střed a severní část obce), šedé pískovce, prachovce a jílovce (severozápadní část obce), kvarcité (jižní a jihovýchodní část, úbočí Zvičiny), pískovec, metamorfovaná droba (jižní a jihozápadní část obce), dacity, ryodacity, vzácné tufy a aglomeráty (jižní část, pod Zvičinou).

Obrázek č. 9 Geologické poměry Horní Brusnice.

Zdroj: <http://www.geology.cz>

Na převážné části území obce Horní Brusnice, tj. západní část, střed obce, severní a jižní okraje, se podle půdní mapy České republiky nacházejí acidní kambizemě. Od východního okraje (od Dolní Brusnice) přes úpatí Zvičiny až směrem k středu obce klínovitě zasahuje luvizem.

Tabulka č. 9 Zatřídění území Horní Brusnice dle geomorfologické mapy ČR

System:	Hercynský
Provincie:	Česká vysočina
Subprovincie:	Krkonoško-jesenická soustava
Oblast:	Krkonošská oblast
Celek:	Krkonošské podhůří
Podcelky:	Podkrkonošská pahorkatina Zvičinsko-kocleřovský hřbet Bělohradská pahorkatina (<i>pouze východní okraj obce</i>)
Okrsky:	Hostinská pahorkatina (<i>severní část obce</i>) Novopacká vrchovina (<i>severozápadní část obce</i>) Zvičinský hřbet (<i>jižní část obce</i>) Královédvorská kotlina (<i>pouze východní okraj obce</i>)

Zdroj: <https://geoportal.gov.cz/web/guest/map>, tabulka – vlastní zpracování.

V katastrálním území Horní Brusnice jsou evidovány dva plošné sesuvy s potenciální aktivitou – evidovaný objekt č. 4530 v lokalitě Pod Zvičinou (západně, mezi sjezdovkou a železniční dráhou) a objekt č. 4532 na železniční dráze (severozápadně mezi katastrálním územím Horní Brusnice a Souvrat’).

Z hydrogeologického hlediska se zájmové území řadí do hydrogeologických rajonů 5151 – Podkrkonošský permokarbon a 4240 – Královédvorská synklinála. Celé katastrální území Horní Brusnice je zahrnuto do chráněné oblasti přirozené akumulace vod (CHOPAV) – Východočeská křída. Vzhledem k velkému počtu vodních zdrojů na území obce Horní Brusnice zajišťujících zásobování obyvatel pitnou vodou je převážná část území obce zahrnuta do I. a II. stupně pásma hygienické ochrany (PHO) a vymezeno také jako zranitelná oblast. To s sebou nese určitá omezení v území, zejména pro zemědělskou činnost (úprava používání a skladování hnojiv a statkových hnojiv, střídání plodin a provádění protierozních opatření).

V katastrálním území Horní Brusnice pramenní řeka Bystřice (ID toku 10100042), vlévající se u Chlumce nad Cidlinou, jako levostranný přítok, do řeky Cidliny. Dále zde má svůj počátek Brusnický potok (ID toku 10185338), protékající podstatnou částí obce od západu k východu, který se jako pravostranný přítok vlévá do Labe mezi Dolní Brusnicí a Bílou Třemešnou. Na území obce je dále evidováno 7 bezejmenných vodních toků a 3 hlavní

odvodňovací zařízení (Ministerstvo zemědělství, 2014). Při jižní hranici Horní Brusnice, u Zvičiny, protéká potok Trotinka.

Z mapových podkladů je možné vysledovat existenci soustavy 2 rybníků na toku řeky Bystřice na severozápadní části území hraničící s Vidonicemi o rozlohách cca 3400 m² a 5000 m². Dále je patrné sedm tzv. lučních rybníků – nad zemědělským družstvem o rozloze přibližně 1500 m², u objektu č.p. 72 o rozloze necelých 800 m², u objektu č. p. 173 o rozloze cca 600 m², dva malé u č. p. 55 (rozloha přibližně 360 m² a 200 m²) a jeden u č. p. 35 (rozloha cca 100 m²) a na pozemku parc. č. 1758/1 (jihovýchodně, poblíž hranice s katastrálním územím Zvičina) o rozloze cca 90 m². Vyznačují se tím, že nemají trvalý přítok vody. Napájeny jsou srážkovými vodami stékajícími po povrchu nebo podzemní vodou. Blíže viz příloha č. 6 - vodní toky a vodní útvary v katastrálním území Horní Brusnice.

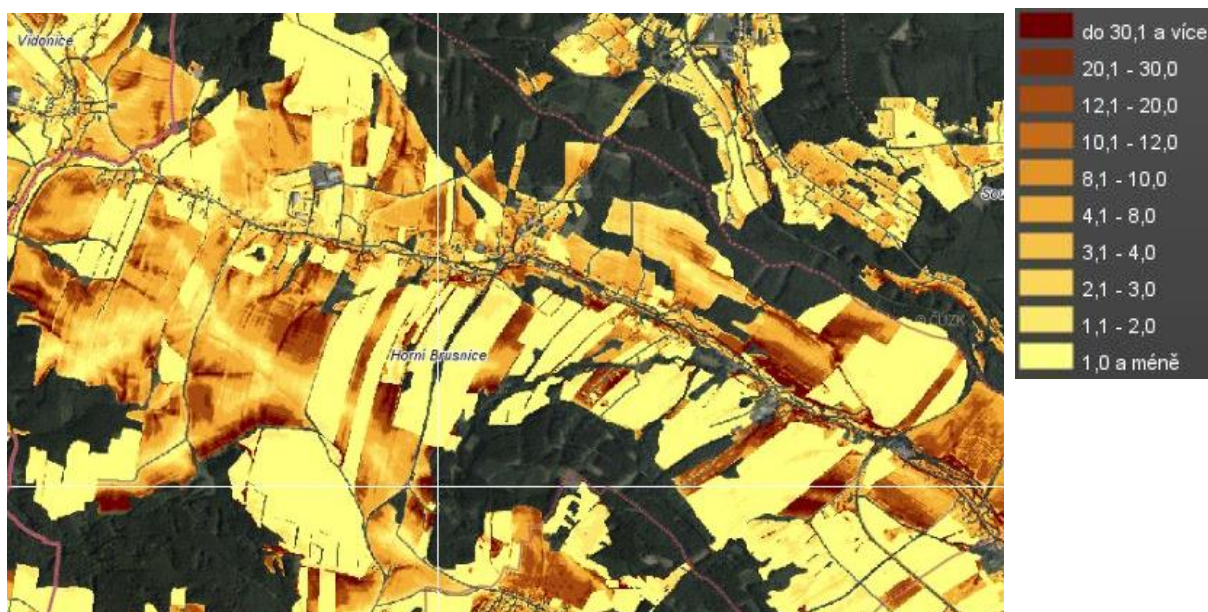
Je třeba zmínit, že dne 3. 6. 2008 byla Horní Brusnice postižena bleskovou povodní, která byla způsobena přívalovým deštěm. Vodou stékající ze zdejších polí a pastvin došlo ke splavení zeminy a k zaplavení některých objektů především v západní části obce, zaplavení komunikace a po zaplnění koryta Brusnického potoka došlo k jeho následnému vylití.

Obrázek č. 10 Blesková povodeň 3. 6. 2008

Zdroj: www.hornibrusnice.cz

Z hlediska ohrožení vodní erozí je území Horní Brusnice označováno jako problematické území se silnými erozními projevy. Potenciální ohroženost zemědělské půdy vodní erozí je vyjádřena dlouhodobým průměrným smyvem půdy G (t/ha/rok).

Obrázek č. 11 Dlouhodobá průměrná ztráta půdy (t/ha/rok).

Zdroj: <http://mapy.vumop.cz/>

Zásobování obyvatel obce pitnou vodou je zajištěno z celkem pěti vodovodů, přičemž každý má samostatný vodní zdroj (studna nebo prameniště) a vodojem. Tato situace je zapříčiněna jednak rozlehlostí území obce a rozptýlenou zástavbou, ale i tím, že vodovodní síť byla budována postupně (například první vodojem a vodovod je již z roku 1912) a při realizaci vodovodů se nevyházelo z ucelené koncepce řešení zásobování obce.

Tabulka č. 10 Přehled zdrojů pro zásobování obce Horní Brusnice pitnou vodou.

Vodovod	Vodní zdroj	Vodojem	Popis
I.	Prameniště Liščí rokle (1912)	Vodojem u Květinských (1912)	Vydatnost zdroje 0,35 l/s, kapacita vodojemu 50,0 m ³ . Zásobování západní části obce.
II.	Vrt U Písáku	Čerpání do stanice u U Písáku a odtud do vodojemu Nad Farmou	Vrtná studna hl. 60 m, vydatnost 0,5 l/s. Vodojem 2x25 m ³ , vybudován v 60. letech 20. st. Zásobování střední části obce.
	Studna U Tří chalup (1985)	Čerpání do vodojemu Nad Farmou	Pramenní jímka s vydatností max. 0,4 l/s.
III.	Prameniště Nad Ságnerovými (před r. 1940)	Vodojem nad Ságnerovými	Vydatnost zdroje 0,3 l/s. Vodojem 16,0 m ³ , vybudován v 60. letech 20. st. Zásobování jihovýchodní části obce.
IV.	Prameniště Pod Sjezdovkou (před r. 1940)	Sběrná jímka Pod Sjezdovkou, odtud do přerušovací komory a dále do řadu.	Vydatnost zdroje 0,3 l/s. Vodovod IV. propojen s vodovodem III. Zásobování jihovýchodní části obce (u železniční trati).
V.	Vrt Nad Gofrojem (dříve U Žižků)	Vodojem Nad Gofrojem (dříve U Žižků)	Vrtná studna s vydatností 0,65 l/s. Nový vodojem 2x20 m ³ . Zásobování východní části obce.

Zdroj: Plán rozvoje vodovodů a kanalizací Královéhradeckého kraje (stav 7. 2. 2013) a Informace obce Horní Brusnice (2017). Tabulka – vlastní zpracování.

Převážná část obyvatel je zásobována z veřejného vodovodního řadu, kapacita je prozatím dostačující. Výhledově obec uvažuje o podchycení dvou pramenišť v lokalitě Pod Zvičinou s napojením do stávajícího vodojemu a také propojení vodovodů č. I. a II v západní části obce. Zbývající část obyvatel má řešeno zásobování vodou vlastním individuálním vodním zdrojem.

4.2.3 Klimatické podmínky v území

Z hlediska klimatických podmínek je území řazeno do mírně teplé klimatické oblasti. Léto je charakterizováno jako přiměřené s 20 – 40 letními dny, mírně teplé s průměrnou teplotou 13 – 15 °C, přiměřeně vlhké se srážkami 200 – 400 mm, 100 – 140 dny se srážkami > 1 mm za den. Přechodné období přiměřeně dlouhé se 140 – 160 mrazovými dny, chladným jarem s průměrnou teplotou 5 – 7 °C, mírně teplým podzimem s průměrnou teplotou 6 – 8 °C. Zima normálně dlouhá s 50 – 60 ledovými dny, mírně chladná s průměrnou teplotou -2 až -3 °C, přiměřenými srážkami 200 – 400 mm, přiměřeným trváním sněhové pokrývky 50 – 80 dnů (Quitt, 2009).

4.2.4 Typologické členění krajiny Horní Brusnice

Z mapových podkladů Typologie české krajiny lze vysledovat, že oblast Horní Brusnice se dělí na tyto čtyři typy:

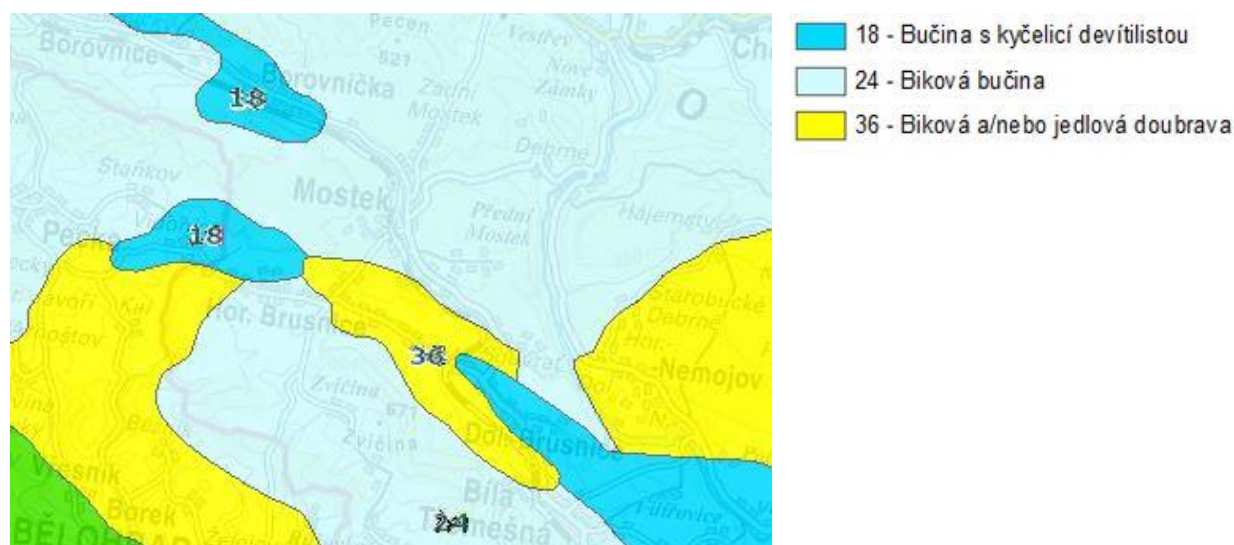
- 3Z2 – vrcholně středověká sídelní krajina Hercynica, zemědělská krajina, krajiny členitých pahorkatin a vrchovin Hercynica,
- 5M2 – pozdně středověká sídelní krajina Hercynica, lesozemědělská krajina, krajiny členitých pahorkatin a vrchovin Hercynica,
- 5L5 – pozdně středověká sídelní krajina Hercynica, lesní krajina, krajiny rozřezaných tabulí,
- 5M13 – pozdně středověká sídelní krajina Hercynica, lesozemědělská krajina, krajiny výrazných svahů a skalnatých horských hřbetů.

Typologické kódové označení 3Z2 odpovídá východní okraj obce směrem k Dolní Brusnici, kódové označení 5M2 odpovídá převážné části území obce (středu a západní části), kódové označení 5L5 odpovídá severnímu okraji obce a kódové označení 5M13 odpovídá části území obce na úbočí Zvičiny (Zvičinské chalupy, Vyšehrad) - viz příloha č. 4.

4.2.5 Vegetace – přirozená a potenciální přirozená

Obec Horní Brusnice je svým charakterem zemědělskou oblastí s výraznou převahou trvalých travních porostů a orné půdy (67,4 %). Lesní pozemky, tedy pozemky plnící funkci lesa, zaujímají cca 26 % rozlohy území a vyskytují se převážně v okrajových partiích. V souvislosti se zemědělskou krajinou jsou v území obce patrné prvky rozptýlené zeleně. Z mapových podkladů, zejména leteckých snímků území v různých časových obdobích (např. 1936, 50. léta, 2015), je patrný vývoj v rozptýlené zeleni. Na území obce jsou zastoupeny solitérní prvky (stromy a keře), liniové prvky (porosty na mezích, podél komunikací, biokoridory apod.) i prvky plošné vegetace (remízky, lesíky). Jedná se o prvky, které mohou být součástí územního systému ekologické stability. Otázkou je samozřejmě jejich kvalita, kompaktnost a vzájemná provázanost.

Podle mapy fyto geografického členění je území obce zařazeno do obvodu Českomoravské mezofytikum (oblast s vegetací temperátní zóny, opadavými lesy, poli a loukami v odlesněných územích), přičemž převážná část území je řazena do fyto geografického okresu Podzvičinsko, podokres 57 b – Zvičina (Skalický et al., 2009).

Obrázek č. 12 Mapa potenciální přirozené vegetace.

Zdroj: <https://geoportal.gov.cz>

Z mapy Rozšíření vybraných typů přirozené a polopřirozené vegetace (Chytrý, 2009) jsou na území rozšířeny například dubohabřiny, bučiny, suché trávníky na skalách, širokolisté suché trávníky. Z cévnatých rostlin jaterník podléška, kyčelnice devítilistá, ostřice Davalova, mochna bahenní, tužebník obecný.

Podle Mapy potenciální přirozené vegetace České republiky (Neuhäuslová et al., 1998) by přirozená rostlinná společenstva v případě území obce Horní Brusnice tvořila převážně

asociace 24 - biková bučina, asociace 36 - biková a/nebo jedlová doubrava a lokálně též asociace 18 - bučina s kyčelnicí devítilistou.

V případě bikové bučiny Neuhäuslová et al. (1998) uvádějí, že je ve stromovém patru dominantním druhem buk lesní (*Fagus sylvatica*) v nižších polohách s příměsí dubu zimního (*Quercus petraea*), dubu letního (*Quercus robur*) a lípy malolisté (*Tilia cordata*). Řidčeji se v příměsi vyskytuje také habr obecný (*Carpinus betulus*) a jedle bělokora (*Abies alba*). Keřové patro je řídké, tvořené roztroušenými semenáči a výmladky dřevin stromového patra doplněnými v okrajových partiích jeřábem ptačím (*Sorbus aucuparia*). V bylinném patru se v roli dominanty v závislosti na půdních podmínkách a nadmořské výšce střídají bika bělavá (*Luzula luzuloides*), metlička křivolaká (*Avenella flexuosa*), někdy také lipnice hajní (*Poa nemoralis*), třtina rákosovitá (*Calamagrostis arundinacea*) a brusnice borůvka (*Vaccinium myrtillus*).

U bučiny s kyčelnicí devítilistou Neuhäuslová et al. (1998) uvádějí, že ve stromovém patru převládá buk lesní (*Fagus sylvatica*), s vyšší stálostí bývají přimíšeny javor klen (*Acer pseudoplatanus*) a jedle bělokora (*Abies alba*), občas se vyskytuje i lípa malolistá (*Tilia cordata*). Keřové patro tvoří semenáče dřevin stromového patra doplněné na okrajích porostů jeřábem ptačím (*Sorbus aucuparia*) a lýkocem jedovatým (*Daphne mezereum*). Bylinné patro bývá většinou souvisle zapojené s pokryvností kolísající podle zápoje stromového patra. Převládají zde kyčelnice devítilistá (*Dentaria enneaphyllos*), samorostlík klasnatý (*Actaea spicata*), papratka samičí (*Athyrium filix-femina*), kyčelnice cibulkonosná (*Dentaria bulbifera*), kaprad' samec (*Dryopteris filix-mas*), pitulník horský (*Galeobdolon montanum*), svízel vonný (*Galium odoratum*), bažanka vytrvalá (*Mercurialis perennis*), mléčka zední (*Mycelis muralis*), šťavel kyselý (*Oxalis acetosella*), starček vejčitý (*Senecio ovatus*) a violka lesní (*Viola reichenbachiana*).

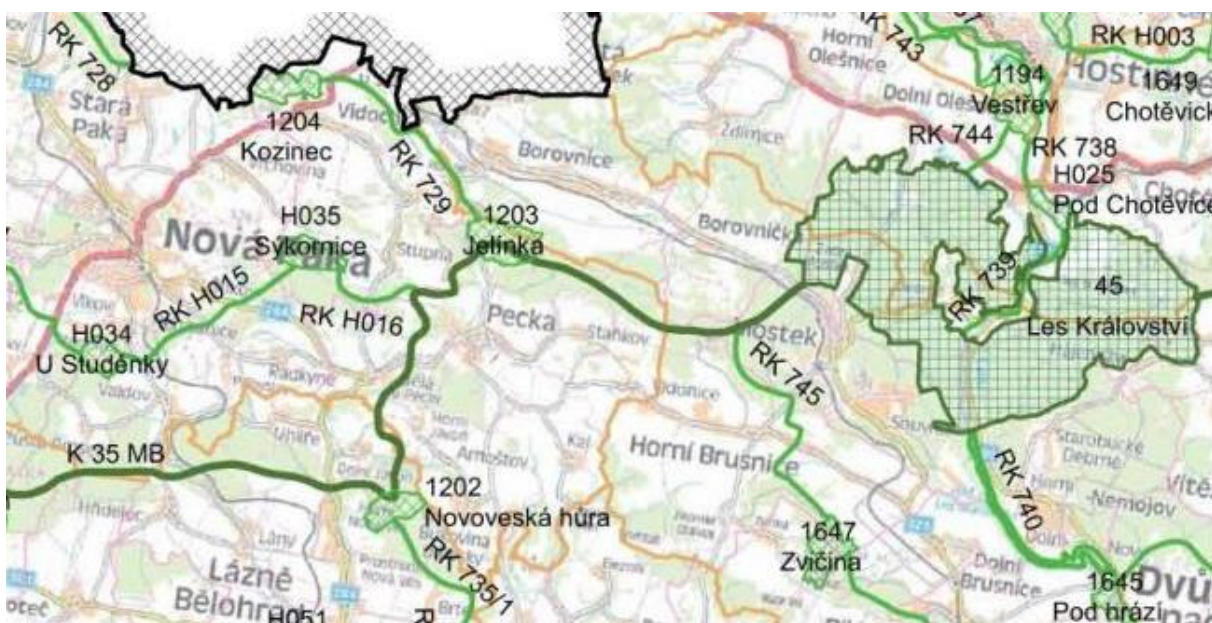
4.2.6 Ochrana přírody a krajiny

Na katastrální území Horní Brusnice nezasahuje v rámci soustavy Natura 2000 hranice vymezených ptačích oblastí ani evropsky významných lokalit.

Pouze okrajově, při jihozápadní hranici katastru, zasahuje na území část přírodní památky Kalské údolí (vyhlášeno nařízením Rady Královéhradeckého kraje v roce 2013). Důvodem ochrany je přirozený tok řeky Bystřice s břehovými porosty a vlhkomišnými loukami, kde se vyskytují ohrožené a chráněné druhy rostlin a živočichů.

Památný strom se na území Horní Brusnice nachází pouze jediný. Třešeň ptačí (*Prunus avium*) je solitérním stromem v lokalitě Pod Zvičinou (na pozemku parc. č. 1932/1). Stáří stromu je odhadováno na 60–80 let, obvod kmene je 240 cm a výška cca 9 metrů. Strom byl vyhlášen za památný v roce 2010.

Z hlediska průchodnosti krajiny pro velké savce je území na severozápadě okrajově dotčeno migračně významným územím a s ním souvisejícím dálkovým migračním koridorem. Plán nadregionálního a regionálního ÚSES pro území Královéhradeckého kraje (2009) uvádí regionální biokoridor RK 745, který propojuje lesními celky a přes zastavěné území Horní Brusnice mezofilní bučinnou osu nadregionálního biokoridoru (NRBK) K 35 a regionální biocentrum (RBC) 1647 Zvičina, v severozápadní části v rámci ochranné zóny NRBK K 35.

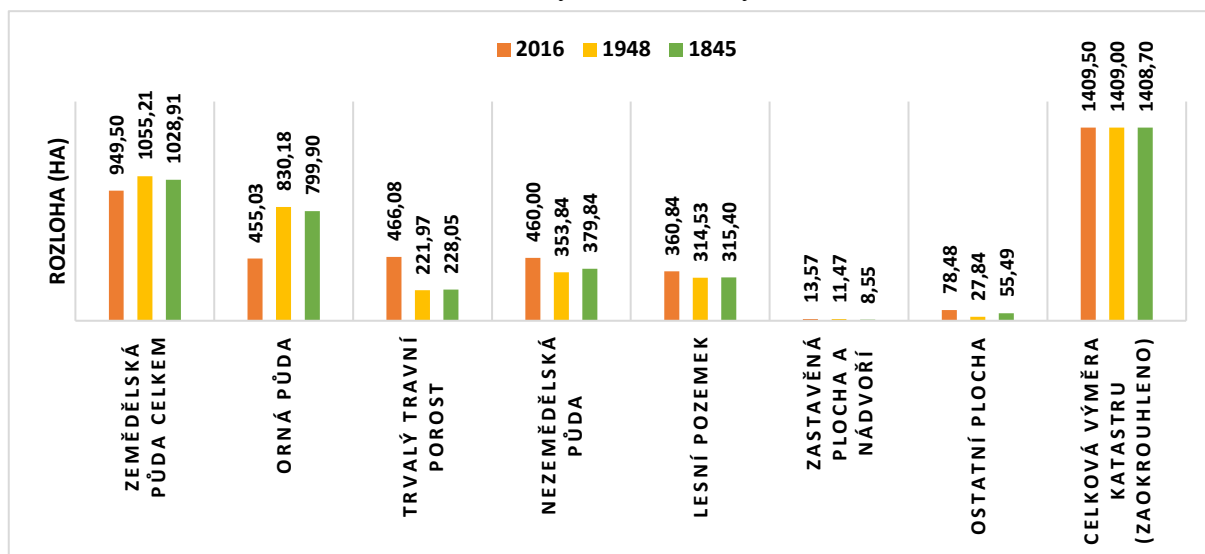
Obrázek č. 13 Mapa ÚSES.

Zdroj: ZÚR Královéhradeckého kraje, 2011. Upraveno.

4.2.7 Zemědělská půda a její využití

Z celkové výměry katastrálního území Horní Brusnice 1 409,49 ha tvoří v současnosti zemědělská půda 949,50 ha (67,4 %) a nezemědělská půda 460,00 ha (32,6 %). V následujícím grafu je uvedena strukturální proměna vybraných druhů pozemků evidovaných v katastru nemovitostí v letech 1845, 1948 a 2016.

Graf č. 2 Využití půdy v katastrálním území Horní Brusnice v letech 1845, 1948 a 2016, dle evidenčního stavu katastru nemovitostí – vybrané hodnoty.

Zdroj: Český statistický úřad – Veřejná databáze, Archivní mapy ČÚZK – Katastrální mapy evidenční – Výkazy ploch. Vlastní zpracování.

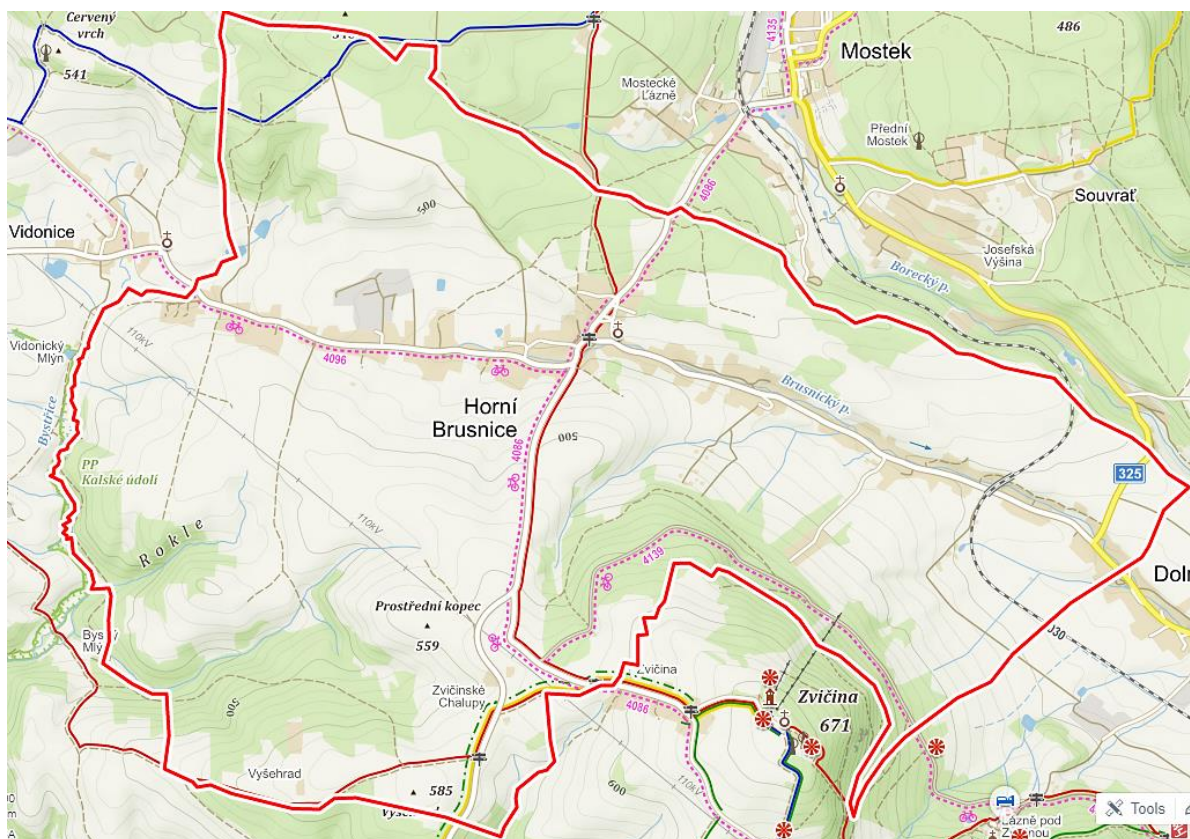
Na vybraných ukazatelích je patrné zejména snížení podílu orné půdy o více než 375 ha, a naopak se zvedl podíl trvalých travních porostů o téměř 245 ha. Stav evidovaný v katastru nemovitostí však nemusí zcela odpovídat skutečnému stavu využití jednotlivých pozemků či půdních bloků. Současný stav druhů pozemků evidovaný v katastru nemovitostí je uveden v příloze č. 7.

4.2.8 Prostupnost a fragmentace krajiny

Území Horní Brusnice je v současné době fragmentováno dopravní infrastrukturou na plošně menší celky. Silnice č. III/32545, č. III/28442, č. III/28447 dělí území od severu k jihu a od východu k západu na čtyři segmenty. Východní okraj je dále rozdělen železniční tratí č. 30 a silnicí II. třídy (č. II/325). Neznamena to ovšem, že by jednotlivé segmenty nebyly navzájem prostupné, ale dopravní infrastruktura může do určité míry působit potíže v migraci drobných živočichů. Prostupnost velkých živočichů v rámci ÚSES je již popsána v předchozí kapitole č. 4.2.6

Z pohledu prostupnosti krajiny pro člověka lze konstatovat, že se na území Horní Brusnice nachází síť komunikací a cest, které ale nejsou vždy vzájemně provázané. Existují zde polní a lesní cesty vzdálenější od zastavěného území, které navazují na síť cest do okolních obcí. Silnice nejsou doplněny o chodníky, tudíž lze provázanost se sousedními obcemi,

z pohledu chodců a pohybu po silnicích, považovat za problematickou – zejména s Dolní Brusnicí, na kterou Horní Brusnice přímo navazuje zastavěným územím.

Obrázek č. 14 Fragmentace území Horní Brusnice dopravní infrastrukturou – aktuální stav.
Zdroj: www.mapy.cz

Území Horní Brusnice lze v okrajových partiích přibližně ze tří čtvrtin dokola obejít po polních či lesních cestách, které na sebe navazují a část z nich tvoří i turistické trasy a cyklotrasy. Pouze východní okraj obce je z tohoto pohledu limitován z důvodu existence železniční dráhy.

Cyklostezky procházející Horní Brusnicí: č. 4096 (směr Vidonice – Horní Brusnice), č. 4139 (úbočí Zvičiny – Zvičinské lázně – Bílá Třemešná), č. 4086 (Mostek – Zvičina).

Turistické trasy: červená (Kal – Vyšehrad – Zvičina – Bílá Třemešná), červená (Mostek – Horní Brusnice – Zvičina), žlutá + Naučná stezka „Po stopách K.V. Raise“ (Zvičina – Vyšehrad – Borek), modrá (Staňkov – Horní Brusnice, nad písňákem – Mostek).

Při porovnání starších mapových podkladů se současným stavem je zřejmé, že provázanost zastavěného území obce s okolní krajinou prostřednictvím sítě cest byla výrazně větší. To souviselo s rozdrobeností zemědělské činnosti. Polní cesty bývaly pravidelně souběžně s lánovými lineárními plužinami. Vzhledem k tomu, že od 50. let 20. století byly

pozemky scelovány do větších půdních bloků, znamenalo to zánik velké části polních cest a také mezí a s tím souvisejících lineárních porostů. Blíže k polním cestám viz kapitola 4.4.2. Mapová analýza stavu cestní sítě je uvedena v příloze č. 8.

4.3 Zhodnocení koncepčních a rozvojových dokumentů Horní Brusnice

4.3.1 Územní plán Horní Brusnice

Obec Horní Brusnice doposud nemá vydaný územní plán, a to přesto, že Zastupitelstvo obce Horní Brusnice rozhodlo o pořízení územního plánu již 27. 4. 2011 a Návrh zadání územního plánu (vypracovaný v říjnu 2011) byl schválen zastupitelstvem 25. 1. 2012. Pořizovatelem ÚP Horní Brusnice je Městský úřad Dvůr Králové nad Labem, Úřad územního plánování. Schválené Zadání ÚP Horní Brusnice respektuje požadavky vyplývající z politiky územního rozvoje České republiky (PÚR) a Zásady územního rozvoje Královéhradeckého kraje (ZÚR). Zároveň také bere v potaz koncepční a strategické dokumenty Královéhradeckého kraje. Vzhledem k tomu, že od schválení Zadání ÚP již uplynulo 6 let, bylo by potřebné zabývat se i jeho aktualizací s přihlédnutím k současnému vývoji a potřebám obce.

Jedním z podkladů pro zpracování územního plánu obce jsou Územně analytické podklady (ÚAP) pro území obce s rozšířenou působností (ORP) Dvůr Králové nad Labem. V pořadí již 4. aktualizace ÚAP ORP Dvůr Králové byla provedena v roce 2016 a pro území obce Horní Brusnice vyplývají k řešení zejména následující problémy:

- Urbanistické závady – plochy brownfields nevyužité nebo využité jen částečně: zemědělský areál v západní části obce, bývalá továrna na východním okraji obce, bývalá fara v centru obce a nevyužitý zemědělský statek ve středové části obce.
- Dopravní závady – chybějící chodníky v celém území obce (absence komunikace pro pěší).
- Sřety limitů se záměry – pod Zvičinou chybějící návaznost regionálního biokoridoru (střet se zastavěným územím a silnicí).
- RBK Zvičina a Obora – nedodrženy parametry, chybějící návaznost.
(Město Dvůr Králové nad Labem, 2016)

Ze schváleného Návrhu zadání ÚP Horní Brusnice (Obec Horní Brusnice, 2011) mimo jiné vyplývá, že hlavním cílem z hlediska rozvoje území obce je stabilizovat a následně ve všech potřebných souvislostech koordinovaně rozvíjet bytovou výstavbu, podnikatelské aktivity a zemědělskou výrobu, zejména v těchto oblastech:

- Vymezení nových zastavitelných ploch pro bydlení a rodinnou rekreaci.
- Zachování a rozvoj zemědělské výroby se předpokládá v rámci stávajících areálů zemědělské výroby.
- Nepředpokládá se vymezení nových funkčních ploch pro hromadnou rekreaci.

Z hlediska požadavků na plošné a prostorové uspořádání území (urbanistickou koncepci a koncepci uspořádání krajiny) byly vymezeny v Zadání ÚP mimo jiné tyto požadavky:

Tabulka č. 11 Urbanistická koncepce a koncepce uspořádání krajiny.

Urbanistická koncepce	Koncepce uspořádání krajiny
<p>Respektovat prostorové uspořádání stávající zástavby a její urbanistické koncepce. Nové zastavitelné plochy řešit tak, aby pokud možno přímo navazovaly na zastavěné plochy obce Horní Brusnice. V centru obce klást důraz na využití stávajících proluk mezi zastavěnými plochami.</p> <p>Dále prověřit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zachování stávající urbanistické struktury obce, možnost posílení centra obce, - vhodné využití stávající dopravní a technické infrastruktury pro napojení nových lokalit, - ochrana historických, kulturních, urbanistických a přírodních hodnot řešeného území, navrhnete prvky k ochraně urbanistických a krajinných hodnot, - dodatečným průzkumem skutečné současné využití území a zařazení do příslušných funkčních ploch, především v zastavěném území, - zajištění předpokladů vyváženosti udržitelného rozvoje území, - navrhnout prostorové uspořádání území (stanovení výškové hladiny jednotlivých lokalit v návaznosti na současně zastavěné území). 	<p>Uspořádání krajiny zůstane zachováno a současně se nepředpokládá vymezení dalších nových samostatných zastavitelných ploch ve volné krajině. Přesto je třeba při pořizování ÚP Horní Brusnice tuto skutečnost prověřit.</p> <p>V rámci porizení ÚP Horní Brusnice prověřit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - síť účelových komunikací a návrh jejich doplnění zejména s ohledem na potřeby zemědělství, lesního hospodářství, cykloturistiky a pěší turistiky, - využití stávajících vodních ploch k rekreaci, - možnost revitalizace ploch podél Brusnického potoka včetně přílehlých niv a vymezení jako ploch přírodních, - upřesnění a zapracování regionálního ÚSES vyplývající ze ZÚR, jejich upřesnění do podrobností, a navrženo řešení lokálního ÚSES, - liniové a plošné výsadby kolem stávajících objektů zemědělské výroby, zejména mezi nimi a obytnou zástavbou s funkcí clonnou, protiprachovou a protihlukovou <p>a dále:</p> <ul style="list-style-type: none"> - navrhnout přírodní dominanty, krajínotvorně významná návrší, horizonty, vyhlídky - s ohledem na krajinný ráz území nevymezovat zastavitelné plochy pro větrné a fotovoltaické elektrárny - s důrazem na využití severovýchodního úbočí Zvičiny.

Zdroj: Návrh zadání ÚP Horní Brusnice (2011). Tabulka – vlastní zpracování, upraveno.

Zadání územního plánu schválené v roce 2012 klade důraz na trvale udržitelný rozvoj území při respektování urbanistické struktury. Zároveň stanovuje k prověření a řešení úkoly vztahující se ke krajině a jejím hodnotám. Otázkou je, jakým způsobem bude uvedené zadání řešeno a vyhodnoceno v územním plánu, jaké budou následné možnosti uplatňování v území, a především v jakém časovém horizontu bude území plán vydán. Jeho vydáním by se stanovily

podmínky pro koordinovaný rozvoj území, kterými by byly vázány všechny nové záměry vstupující do území.

4.3.2 Plán rozvoje obce Horní Brusnice

V roce 2016 byly občané obce zapojeni do tvorby plánu rozvoje obce Horní Brusnice. Výstupem je strategický dokument určující priority rozvoje Horní Brusnice v následujících letech. Plán rozvoje byl schválen Zastupitelstvem obce dne 25. 1. 2017. Z plánu rozvoje obce schváleného na období 2017–2030 vyplývají tyto strategické cíle:

1. Udržení počtu obyvatel a jeho zvyšování.
2. Podpora a vytváření nových možností pro volnočasové aktivity pro děti i dospělé.
3. Rozvoj cestovního ruchu.

Z dílčích opatření a aktivit plánu rozvoje obce lze uvést například:

- Obnova a výstavba obecního majetku (výstavba kanalizace, rekonstrukce vodovodů, řešení majetkoprávních vztahů k pozemkům, zajištění přístupů k vodním zdrojům, péče o veřejná prostranství a zeleň a jiné).
- Podpora spolků, společenských a kulturních akcí.
- Obnova a vybudování zajímavých turistických cílů (podpora obnovy kostela, rozcestník k turistickým cílům, revitalizace centra obce a vybudování infocentra, vybudování objektů na turistických trasách – rozhledny, odpočívadla apod., zlepšení cest pro turistiku a vybudování nových cest, znovuoživení poutní cesty na Zvičinu a obnova kapličky).
- Propagace obce a jejích aktivit, obnova koncertů v kostele, podpora meziobecní spolupráce zejména v oblasti turistiky.

(Obec Horní Brusnice, 2017)

Z pohledu rozvoje obce se jedná o její první ucelený strategický dokument, jehož součástí je tzv. Akční plán na období 2017–2018. Jeho smyslem je přehled o přípravě a realizaci některých projektů vyplývajících ze strategického plánu obce v nejbližším období. Obec chce v tomto období řešit například:

- dostavbu a propojení vodovodních řadů, využití nového prameniště pod Zvičinou,
- řešení účelného využití kulturního domu spolky i veřejností,
- projektovou dokumentaci revitalizace návsi obce,
- dětské hřiště navazující na centrum obce,

- přírodní hřiště navazující na centrum obce (oddychová část pro děti i dospělé s turistickým odpočívadlem),
 - pokračování v přípravě územního plánu.
- (Obec Horní Brusnice, 2017)

Obec Horní Brusnice hodlá pracovat mimo jiné na rozvoji dopravní a technické infrastruktury. Zároveň si je vědoma svého potenciálu v oblasti cestovního ruchu, který není zcela využit, což se projevuje i v plánovaných opatřeních a dílčích aktivitách, zejména snahou o řešení revitalizace návsi včetně umístění interakčních prvků v nejbližším okolí, zázemí pro turisty, podporou kulturních hodnot v území a s možností provázanosti centra na okolní krajinu a turistické trasy.

4.3.3 Limity využití území

Pro jakékoliv využití území obce Horní Brusnice je třeba respektovat určité limity, které tvoří zejména technická a dopravní infrastruktura a stanovená ochranná pásma. V závislosti na konkrétním charakteru limitů může být případný záměr v území i značně omezen či dokonce nerealizovatelný. Z mapových podkladů a ZÚR byly zjištěny následující limity využití území:

- železniční trať č. 30 a její ochranné pásmo (od osy krajní koleje 60 m, od hranice obvodu dráhy 30 m),
- silnice II. třídy (č. II/325) a III. třídy (č. III/32545, č. III/28442, č. III/28447) a jejich ochranná pásma (mimo souvisle zastavěné území - 15 m od osy vozovky nebo jízdního pásu),
- vedení el. energie nadzemní VN 35 kV, VVN 110 kV a jejich ochranná pásma,
- vedení vysokotlakého plynovodu (VTL) a jeho ochranné a bezpečnostní pásmo,
- vedení středotlakého plynovodu (STL) a jeho ochranné pásmo,
- vodní zdroje a jejich ochranná pásma,
- veřejný vodovodní řad a jeho ochranné pásmo (1,5 m od vnějšího líce potrubí),
- sítě elektronických komunikací a jejich ochranná pásma (1,5 m),
- nemovité kulturní památky,
- ÚSES,
- významné krajinné prvky – vodní toky, solitérní a liniové prvky zeleně,
- ochrana zemědělského půdního fondu,
- pozemky určené k plnění funkcí lesa a pozemky do vzdálenosti 50 m od okraje lesa,

- veřejné pohřebiště a jeho ochranné pásmo min. 100 m.

K limitům podrobněji viz internetová příručka Limity využití území aktualizovaná k 1. 2. 2018 (Ústav územního rozvoje, 2018).

4.4 Terénní průzkum

V souladu se stanovenými cíli a metodikou této diplomové práce a na základě údajů zjištěných z dostupných podkladů byly provedeny ve dnech 27. 9., 1. 10., 29.-30. 10. 2016 terénní průzkumy v intravilánu i extravilánu obce Horní Brusnice. Z terénních průzkumů byla pořízena systematická fotodokumentace, a to na základě jednoduchého fotoscénáře tak, aby byly zachyceny veškeré sledované jevy v intravilánu i extravilánu obce. Jednalo se zejména o současný stav krajiny a její využití, vysledování hodnot a nedostatků v krajině, stavební vývoj v obci, existence zeleně v sídle i krajině a podobně. Výběr z pořízené fotodokumentace je uveden v příloze č. 9.

V rámci terénního průzkumu bylo mimo jiné zjištěno:

- Na katastru obce Horní Brusnice je několik míst, kde v minulosti probíhaly povrchové lokální těžby kamene (pískovce) či písku. Nejrozsáhlejší je lokalita Pod Vrchy na severozápadě, kde je bývalý povrchový lom a poblíž další drobná ložiska včetně pozůstatků původní cestní sítě.
- Na úbočí Zvičiny je na rozhraní developerské zástavby a lesního porostu meliorační val vybudovaný spolu s dalšími melioračními opatřeními zřejmě v 70. letech 20. století., a to z důvodu existence mnoha vyvěrajících pramenů a velkého množství vody stékající po úbočí. Část melioračního valu je udržována.
- Z porostu převládá na úbočí Zvičiny kromě jehličnatých porostů také topol osika (*Populus tremula*), dub letní (*Quercus robur*), buk lesní (*Fagus sylvatica*), bříza bělokorá (*Betula pendula*), třešeň ptačí (*Prunus avium*), olše lepkavá (*Alnus glutinosa*), ostružiník maliník (*Rubus idaeus* L.), bez černý (*Sambucus nigra* L.), jeřáb ptačí (*Sorbus aucuparia*). Z chráněných živočichů se v lokalitě vyskytuje například čolek horský (*Ichthyosaura alpestris*).
- U jednoho solitéru na úbočí Zvičiny (jabloň) je patrná vysoká koncentrace kamenů, které zde byly v minulosti postupně záměrně odkládány člověkem, a to v souvislosti se zlepšením zemědělského využití přilehlých pozemků.
- Stromořadí:
 - o břízy bělokoré (*Betula pendula*) před bytovými domy č. p. 265 a 253,

- břízy bělokoré (*Betula pendula*) podél cesty severně za bytovými domy,
 - stromořadí třešní (*Prunus* sp.) podél cesty ke hřbitovu,
 - stromořadí tvořené jírovcem maďalem (*Aesculus hippocastanum*) podél silnice III/28447,
 - břízy bělokoré (*Betula pendula*) podél cesty k objektu č. p. 225 (usedlost u zemědělského areálu).
- Bylo identifikováno 9 ploch, které lze charakterizovat jako brownfieldy, tedy nevyužité, popřípadě jen částečně využitě a chátrající budovy a pozemky, u kterých by byla nutná revitalizace nebo návrh nového způsobu využití včetně parcelace:
- 1) areál bývalého zemědělského družstva a přidružené výroby,
 - 2) areál bývalé přádelny (později zemědělského skladu) č. p. 172 (u viaduktu),
 - 3) bývalá zemědělská usedlost jižně nad centrem obce,
 - 4) areál bývalé fary v centru obce (č. p. 1),
 - 5) pozemky v centrální části obce mezi Brusnickým potokem a bytovými domy (rozloha cca 1,5 ha),
 - 6) chátrající zemědělská stavba (mezi č. p. 120 a 121),
 - 7) chátrající zemědělská stavba (nad č. p. 170, lokalita Pod Zvičinou),
 - 8) pozemky se zbořeništi mezi objekty č. p. 35, 40 a 41 (rozloha cca 2,5 ha),
 - 9) areál bývalého pískového lomu (p. p. č. 873/2).
- Na území jsou částečně dochované strukturálně výrazné lánové lineární plužiny.

Uvedená zjištění z terénního průzkumu jsou vyznačena v mapové příloze č. 10.

4.4.1 Krajinářské hodnoty a nedostatky v území

Na základě provedeného terénního průzkumu lze mezi **krajinářské hodnoty** v katastrálním území Horní Brusnice zařadit:

- částečně dochované strukturálně výrazné lánové lineární plužiny jižním a východním směrem od centra obce, na úbočí Prostředního kopce (směrem na Vyšehrad) a v západní části obce,
- existence plošných prvků zeleně i solitérů (stromů a keřů) ve volné krajině,
- památný strom – třešeň ptačí (*Prunus avium*) na úbočí Zvičiny,
- panoramatické pohledy na obec i okolní svahy (Vyšehrad 585 m.n.m., Prostřední kopec 559 m.n.m., lokalita Pod Zvičinou, svah nad zemědělským areálem) a Krkonoše, v některých partiích lze vymezit chráněné pohledy i pohledový horizont,

Obrázek č. 16 Solitérní a liniové prvky na území Horní Brusnice.
Zdroj: Terénní průzkum. Foto autor.

Obrázek č. 15 Pohled na centrum obce, v pozadí Krkonoše.
Zdroj: www.hornibrusnice.cz

- dominanta kostela sv. Mikuláše v centru obce viditelná z okolí,
- existence vodních ploch v severozápadní části území (2 rybníky na toku řeky Bystřice),
- dochovaná původní zástavba podkrkonošských chalup i v extravilánu, a to v lokalitách Vyšehrad a Zvičinské chalupy,
- částečně dochovaná liniová výsadba (*Aesculus hippocastanum*) podél silnice č. III/28447 z Mostku do Horní Brusnice,

- částečná existence zahrad se vzrostlými stromy navazující na intravilán obce.

Krajinářské nedostatky na území Horní Brusnice zjištěné při terénním průzkumu:

- velké půdní bloky převážně bez existence liniových či plošných prvků rozptýlené zeleně, která by prostorově diferencovala krajinnou matrix na plošně menší celky a zároveň by plnila další potřebné funkce pro zlepšení biodiverzity v území,
- zemědělsky obhospodařované pozemky v některých místech bezprostředně navazují na intravilán obce,
- nedostatečná síť cest pro obhospodařování pozemků a zajištění prostupnosti krajiny nejen pro zemědělskou techniku,
- rozsáhlá developerská zástavba volné krajiny na úbočí Zvičiny,

Obrázek č. 17 Developerská zástavba na úbočí Zvičiny.

Zdroj: Terénní průzkum. Foto autor.

- nevhodné lokální zalesnění navazující na intravilán obce (nad č. p. 55),
- regulované koryto Brusnického potoka bez doprovodného porostu, zejména v horní části toku,
- rozsáhlý areál bývalého zemědělského družstva – dominantní a chátrající stavby, absence nebo nedostatek ochranné zeleně,
- nadzemní vedení el. energie 110 kV na jihozápadní části území.

Obrázek č. 18 Letecký pohled strukturálně výrazné lineární plužiny, vlevo ostré linie nevhodného zalesnění zemědělské půdy jehličnatým porostem přiléhající k intravilánu obce.
Zdroj: www.dovzduchu.cz, foto: Petr Válek, 2011.

4.4.2 Využití ZPF a vodní režim v území, návrhy k řešení

Na základě porovnání leteckých snímků území s veřejným registrem půdy (LPIS), kde jsou vymezené půdní bloky a stavem cestní sítě v terénu bylo zjištěno, že v současné době je pro zajištění obhospodařování zemědělských pozemků nedostatečná cestní síť. Tato skutečnost se projevuje tím, že zemědělská technika musí přejíždět přes jiné zemědělsky obhospodařované pozemky, popřípadě je přejížděna orná půda v rámci jednoho půdního bloku, resp. dílů půdního bloku a dochází tak ke znehodnocování zemědělské půdy. Průběh takto vyježděných cest se pochopitelně v průběhu času mění.

Nejvíce je toto patrné jižním a jihozápadním směrem (od Prostředního kopce k Vidonicím), kde je patrná zachovaná lánová struktura, ovšem většinou bez existence podélných cest, které zde původně byly zpravidla tak, aby bylo možné z každé cesty obhospodařovat lány po obou stranách. Ačkoliv je v současné době lánová struktura pozemků v katastru nemovitostí převážně zachována, obnovení původní husté sítě cest by bylo neúčelné, vzhledem k dnešnímu způsobu hospodaření na velkých půdních blocích, respektive jejich dílech (v případě Horní Brusnice zpravidla o velikosti 6–18 hektarů), zahrnujících i několik vedle sebe situovaných původních lánů.

U stávajících polních cest zpravidla chybí doprovodná vzrostlá zeleň.

Obrázek č. 19 Značná kamenitost orné půdy na severní části území, bezprostřední návaznost ZPF na intravilán obce v jihozápadní části.

Zdroj: Terénní průzkum. Foto autor.

V návaznosti na kapitoly 4.2.2 a 4.2.7 je třeba, z hlediska využití zemědělského půdního fondu v katastrálním území Horní Brusnice, řešit v místech větších sklonů terénu technická protierozní opatření (TPEO). Například jihozápadně od centra obce a severozápadně (nad zemědělským družstvem) je sklonitost pozemků v některých místech i 10 % a více. Jedná se o místa, kde již samotná organizační a agrotechnická opatření nemůžou být dostačující.

Vzhledem k výše uvedeným zjištěním je tedy navrhováno:

- 1) Řešení přístupnosti zemědělské půdy na jižní straně obce od silnice č. III/28447 obnovením polní cesty na Prostředním kopci a její návazností dále na stávající hlavní polní cestu severozápadním směrem.
- 2) Optimalizace cestní sítě pro zemědělské pozemky v jihozápadní části obce.
- 3) Bezprostřední návaznost zemědělsky obhospodařovaných pozemků na intravilán obce – řešit odstup od zástavby v návaznosti též na bod 4.
- 4) U vymezených půdních bloků, které v některých případech i bezprostředně navazují na intravilán obce, řešit TPEO ve formě například ochranného valu, protierozními mezemi, popřípadě kombinovat s trvalým zatravněním orné půdy. Je nezbytné, aby bylo těmito opatřeními zajištěno přerušování odtokových linií. Místa k řešení jsou vyznačena v příloze č. 11.
- 5) Vodní režim v území – zpomalení odtoku vody z krajiny, omezení vodní eroze půdy a znečišťování vodních toků. Návaznost na bod 4.
 - V místech, kde je orná půda v blízkosti koryta vodního toku řešit ochranné zatravnovací pásy.

- Obnovení a budování mezí, zelených pásů a průleहů jako technická protierozní opatření mezi intravilánem a extravilánem.
- Budování tůní v trvale zamokřených lokalitách.

4.4.3 Vymezení možných krajinářských úprav v území k řešení

Ve vazbě na podkladové materiály a zjištění z terénního průzkumu katastrálního území Horní Brusnice byly na základě posouzení vymezeny k možnému řešení následující úpravy:

- 1) Obnova ochranné zeleně kolem areálu zemědělského družstva.
- 2) Liniová výsadba podél hlavních polních cest.
- 3) Nevhodné zalesnění nad objektem č. p. 55 – řešit diferenciaci skladby dřevin.

4.5 Analýza potenciálu cestovního ruchu

Horní Brusnice je velmi klidnou obcí, která je zajímavá z hlediska dochované struktury rozvolněné venkovské zástavby a množstvím dochovaných typických roubených a poloroubených podkrkonošských chalup. Okolí obce je členité a nabízí mnoho pěkných výhledů nejen na obec, ale i její okolí, a především výhledy na pohoří Krkonoš. Po celém území obce jsou situovány drobné sakrální památky (Boží muka, křížky, kaple). Dominantou obce je empírový kostel sv. Mikuláše, který je nápadný na první pohled svou velikostí (udává se kapacita až 1000 osob). K němu přilehlý nevyužitý areál bývalé fary je v soukromém vlastnictví a značně zchátralý. Před několika lety se ve zdejší kostele pořádaly koncerty známých umělců. Obec nemá komplexně zpracovanou svoji historii a nejsou nikde instalovány žádné informační tabule o zajímavostech obce apod.

Z pohledu možností ubytování má obec vysokou ubytovací kapacitu – přibližně 80 lůžek. V obci jsou 3 penziony (z toho 1 s restaurací). V podstatě celoročně lze využívat i nabídek ubytování u majitelů zdejších chalup. Obec disponuje víceúčelovým objektem, ve kterém je pohostinství, kulturní sál a cvičebna. TJ Sokol Horní Brusnice má severně od centra obce vlastní venkovní areál s hřištěm, kde se pořádají v průběhu roku některé kulturní a sportovní akce pro veřejnost. Na území obce je areál chovné stanice koní s kapacitou cca 22 ks koní a také několik dalších drobných chovatelů koní. Ve východní části území obce (u objektu č. p. 186) vlastník z Nizozemí projektově připravuje areál naturistického kempu s kapacitou 90 hostů a plochou pro 30 kempingových automobilů (karavanů, obytných přívěsů apod.). Po realizaci naturistického kempu lze předpokládat i vyšší návštěvnost zahraničních turistů, zejména z Nizozemí a Německa.

Horní Brusnicí prochází několik turistických tras i cyklostezek, které mají vazbu právě na okolní významné turistické cíle. Nejvýznamnějším turistickým cílem je blízký kopec Zvičina (Raisova chata, kostel sv. Jana Nepomuckého, lyžařská sjezdovka, paragliding, vyhlídková místa, naučná stezka „Po stopách K. V. Raise“, Masarykova studánka), kde se sbíhá několik turistických tras. Blízké jsou také lokality jako Lázně Pod Zvičinou, Bílá Třemešná (místo pobytu J. A. Komenského, vodní nádrž Les Království), hrad Pecka a mnoho dalších.

Z uvedeného vyplývá, že obec je spíše jen průjezdním či průchozím místem k blízkým turistickým cílům v okolí než místem s vlastním, atraktivním, turistickým cílem. Přesto je zde poptávka po ubytování a rekreaci, kterým v obci disponuje několik subjektů, jak bylo výše uvedeno.

Obec Horní Brusnice je členem místní akční skupiny (MAS) Královédvorskou, členem spolku Podzvičinsko, z.s. a členem Svazu měst a obcí České republiky. Tato členství jsou výhodná z hlediska větších možností propagace obce, spolupráce na projektech i získání podpory na různé projekty související zejména s turistickým ruchem.

4.5.1 Podpora cestovního ruchu – návrhy pro samosprávu

Samospráva obce Horní Brusnice může iniciovat kroky pro zlepšení cestovního ruchu na svém území. Za tímto účelem jsou navrženy následující možnosti:

- 1) zpracování historie obce a uplatnění ve formě prezentování zajímavých míst a událostí ze života obce (např. význam zdejšího sochaře Johanna Kuhna pro region, existence větrného mlýnu),
- 2) zatřívání centra obce (zřívání informačního centra, pamětní místnost o historii obce, rozcestník turistických tras a atraktivních míst, turistické odpočívadlo, revitalizace zeleně a parku, opravy drobných sakrálních památek apod.),
- 3) vymezení nových turistických cílů na území obce a jejich provázání stezkami s návazností na centrum obce (viz například obnovení kapličky a poutní cesty z Brusnice směrem na Zvičinu),
- 4) podpořit obnovení pořádání koncertů v kostele sv. Mikuláše,
- 5) spolupráce s vlastníkem areálu bývalé fary při její revitalizaci (návaznost soukromého projektu na zájmy obce, vazba na revitalizaci centra).

4.5.2 Návrhy využití rekreačního potenciálu krajiny

Rekreační potenciál krajiny by bylo možné využít při respektování její ochrany a dosažení optimální prostupnosti například takto:

- 1) Je možné vymezit turistickou a zároveň cyklotrasu z centra obce západním směrem po stávajících cestách a propojit tak několik možných turistických cílů s návazností dále na přírodní památku Kalské údolí (Vidonice, Kal u Pecky). Jedná se o centrum obce – krajinná scenérie (pohled na Zvičinu od severozápadu) – pramen řeky Bystřice – areál bývalého pískového lomu a rybníky.
- 2) Obnovení kapličky a poutní cesty z Brusnice směrem na Zvičinu – návaznost v centru obce též na trasu uvedenou v bodě 1.
- 3) Vzhledem ke konfiguraci terénu lze na území obce vymezit několik míst s výhledem na obec, její okolí a Krkonoše. To by bylo možné doplnit například panoramatickou tabulí. Není vhodné a účelné na území obce budovat rozhledny.
- 4) V lokalitě U písničky využít dva stávající rybníky a blízký areál bývalého pískového lomu. Přístup a příjezd zajištěn po stávající cestě od Vidonic. Jedná se o soukromé vlastnictví. Za předpokladu, že by rybníky nebyly určeny pro chovné účely, lze je využít rekreačním způsobem. Úpravou částí břehů zlepšit přístup do vody a vymezit travnaté plochy k odpočinku a rekreaci. Rybníky dále doplnit vhodnou doprovodnou zelení.
- 5) Potenciál rozvoje agroturistiky např. u několika místních chovatelů koní – jezdecká farma, hipostezky. Obecně není vhodné, aby se pro hipostezky využívaly cyklotrasy a turistické cesty. Neznamená to však, že nemohou koexistovat, například vymezením travnatých pásů pro pohyb koňů souběžně s cestami. Lze též vymezit samostatné trasy na travních porostech. Hipostezky nezbytně nevyžadují budování nových cest.
- 6) Pro zimní období řešit propojení tras běžeckého lyžování mezi Zvičinou a Kalem u Pecky přes území Horní Brusnice. Zároveň lze na území obce vymezit další bežkařské trasy.

4.5.3 Kritická místa a potencionální rozvojové možnosti v intravilánu

Na základě skutečností zjištěných při provedených šetřeních a jejich posouzení byla vymezena v zastavěném území obce Horní Brusnice tato kritická místa:

- areál bývalého zemědělského družstva a přidružené výroby,
- areál bývalé přádelny (později zemědělského skladu) č. p. 172 (u viaduktu),
- areál bývalé fary v centru obce (č. p. 1),

- chátrající zemědělská stavba (mezi č. p. 120 a 121),
- chátrající zemědělská stavba (nad č. p. 170, lokalita Pod Zvičinou),

Jedná se o dominantní objekty a areály v zastavěném území obce, jejichž stavebně technický stav není vyhovující. Jejich další vývoj a využití proto může obec ovlivnit buď negativním nebo pozitivním způsobem, a to nikoli pouze ve smyslu vzhledu obce a ovlivnění krajiny, ale i jejich smysluplným využitím a vložением nových ekonomických aktivit s pozitivním vlivem na zaměstnanost v obci. Výše uvedená kritická místa již byla v kapitole 4.4 této diplomové práce označena také jako brownfields, tedy místa nevyužitá nebo využitá jen částečně a vhodná k revitalizaci.

Možnost potenciálního rozvoje obce lze spatřovat také v následujících oblastech:

- Proluka tvořená nevyužitými pozemky a zbořeništi, nacházející se mezi objekty č. p. 35, 40 a 41 (rozloha cca 2,5 ha), může být vhodnou parcelací připravena například pro novou výstavbu pro bydlení.
- Obec Horní Brusnice nemá veřejnou kanalizační síť s centrální čistírnou odpadních vod. K rozvoji obce může přispět realizace již připraveného projektu odkanalizování západní části a centra obce včetně čistírny odpadních vod.
- Řešení revitalizace centra obce a podpora ekonomických aktivit (služby, podnikání).

4.6 Další doporučení v návaznosti na hodnocené podklady

Vzhledem k tomu, že návrh územního plánu Horní Brusnice stále není dopracován, lze obci doporučit možnost iniciovat pozemkové úpravy katastrálního území, popřípadě jeho dílčí části. V rámci pozemkových úprav se pracuje s aktuálním stavem území na úrovni parcel, zatímco územní plán řeší volnou krajinu na úrovni ploch a koridorů, a tedy výrazně nepřesněji. Může tak docházet k situacím, že plán společných zařízení v rámci pozemkových úprav se dostane do rozporu s územním plánem. Pozemkové úpravy by proto bylo výhodnější předřadit samotnému územnímu plánu.

Pozemkovými úpravami je totiž možné komplexně vyřešit mimo jiné i následující oblasti:

- prostorové a funkční uspořádání pozemků a jejich vlastnických vztahů,
- obslužnost zemědělského půdního fondu, jeho účelné využití,
- zvýšení prostupnosti krajiny,
- vodohospodářské poměry v území (retence vody v krajině, úprava odtokových poměrů, protierozní a protipovodňová opatření apod.),

- zvýšení ekologické stability krajiny.

V rámci pozemkových úprav by proto mohly být řešeny problémy využívání ZPF a vodního režimu specifikované v kapitole 4.4.2 i možné krajinářské úpravy vymezené v kapitole 4.4.3.

Dále je třeba obci doporučit v územním plánu jednoznačně vymežit plochy veřejných prostranství (plochy stabilizované i nově vymezované), a to bez ohledu na vlastnické vztahy, které se mohou v budoucnu měnit. Veřejná prostranství mají velký potenciál a přidanou hodnotu, proto by obec měla mít jasno v jejich komplexním prostorovém uspořádání, jejich využití a zároveň definování jejich ochrany – pochopitelně i s výhledem do budoucna, aby nedošlo k jejich znehodnocení například nevhodnou zástavbou a podobně.

4.7 Doporučení pro zpracování návrhu úprav v centru obce

Na základě zjištěného stavu a analýz shora uvedených podkladů lze pro zpracování návrhu úprav v centru obce doporučit k řešení následující:

- 1) Vymezení centra a veřejných prostranství.
- 2) Vypracovat SWOT analýzu stavu centra obce, jeho současného využití a příležitostí k dalšímu využití a rozvoji.
- 3) Vymežit vlastnické vztahy prostoru centra.
- 4) Definovat problematická místa v centru obce, navrhnout možnosti jejich řešení ve vazbě na historický vývoj území a stanovit priority k řešení.
- 5) Zhodnotit stav zeleně, řešit její obnovu a doplnění s důrazem na původnost venkovských druhů i místa jejich použití.
- 6) V návaznosti na stanovení priorit a vzhledem k rozsáhlosti centra stanovit etapizaci pro realizaci jednotlivých úprav.

4.8 Centrum obce – vymezení a vývoj, současný stav, problematická místa

Oproti jiným obcím má Horní Brusnice velmi rozsáhlé centrum, situované u křižovatky silnic č. III/28447 a III/32545, kde je soustředěna veškerá občanská vybavenost obce i její historické dominanty.

Na základě mapových podkladů, skutečností zjištěných z terénního průzkumu a v kontextu historických souvislostí je vymezena ve středové části obce Horní Brusnice širší oblast centra soustředěná u křižovatky silnic severním a jižním směrem, která zahrnuje nejen budovy a pozemky občanské vybavenosti, ale také některou dochovanou původní zástavbu obce. V návaznosti na toto definované širší území centra obce je vymezeno vnitřní centrum

s historickými dominantami a občanskou vybaveností vč. veřejného prostranství, které tvoří náves. Zároveň je naznačena oblast původní návsi, která zasahovala jižněji i za křižovatku silnic. Podrobně viz mapová příloha č. 12.

Jak bylo uvedeno již v kapitole 4.1.1 (Stavební vývoj v obci Horní Brusnice) v centru obce postupně vznikaly důležité stavby plnící funkce občanské vybavenosti, které se dochovaly do současnosti, některé však již s jiným způsobem využití, nebo nevyužívány vůbec. Obdobně je to s existencí a využíváním veřejného prostranství. Historický vývoj centra obce je patrný z porovnání mapových podkladů a leteckých snímků – viz přílohy č. 13 a 14. V příloze č. 15 jsou historické fotografie a pohlednice vztahující se k centru obce.

V příloze č. 16 je uvedena analýza vlastnických vztahů v centru obce Horní Brusnice. Při zpracování analýzy bylo vycházeno z údajů o vlastnictví evidovaných v katastru nemovitostí a z důvodu přehlednosti vyznačení vlastnických vztahů do mapového podkladu, bylo vlastnictví rozděleno do několika skupin: obec, kraj, stát, církev, ostatní (fyzické a právnické osoby). Z analýzy vyplývá, že Obec Horní Brusnice disponuje podstatnou částí nemovitostí v centru, proto lze předpokládat snadnější postupy v jednotlivých fázích revitalizace.

Současný stav centra: Na první pohled je zřejmé dominantní postavení kostela sv. Mikuláše, přilehlého areálu fary z poloviny 18. století a veřejného parku (bývalý hřbitov) s několika původními náhrobky z pol. 18. stol. až konce 19. stol. u hřbitovní zdi. Pod kostelem je pozůstatek soklu z pomníku padlým v I. světové válce (autorem byl pro region významný sochař Emil Schwantner). Historickou část uzavírá prostor bývalého hřbitova, nyní využívaného jako park se značně vzrostlými stromy. Mobilniář v parku je nevyhovující.

Severně nad areálem fary se nachází volná travnatá plocha využívaná jako veřejný prostor v rámci obecních slavností a pro jiné kulturní účely. Od garáží k prodejně je diagonálně vedena šterkem zpevněná obslužná komunikace. Dále je zde prodejna potravin (č. p. 286) a u ní situována obecní vývěska a plocha pro kontejnery, severně nad prodejnou je obecní úřad s byty a veřejnou knihovnou (č. p. 284) a objekt mateřské školky (č. p. 281). Východně od školky se nachází areál hřbitova.

Naproti parku je za silnicí III/28447 situována pošta a obecní byty (č.p. 241), jižně objekt bývalé hasičské zbrojnice (nevyužito), severně hospoda se společenským sálem a cvičebnou (č.p. 92), dále k č.p. 92 navazující podélný přístavek (nevyužito).

Jižně od kostela je za silnicí III/32545 objekt bývalé školy (č.p. 101, nyní penzion).

Veřejně přístupné účelové komunikace jsou s asfaltovým povrchem. U obecního úřadu je vybudováno malé parkoviště.

4.8.1 SWOT analýza – stav centra obce a jeho využití

Pro vytvoření vhodného návrhu úprav v centru obce Horní Brusnice je třeba pojmenovat jeho silné a slabé stránky, které v současné době má a zároveň poukázat na možné příležitosti, které by bylo vhodné k dalšímu rozvoji centra využít a hrozby, které v tomto území mohou zásadně ovlivnit jeho další vývoj.

Tabulka č. 12 SWOT analýza – stav centra obce a jeho využití.

	S – Strengths (silné stránky)	W – Weaknesses (slabé stránky)
Interní	<ul style="list-style-type: none"> - Soustředěnost občanské vybavenosti v centru obce – úřad, knihovna, pošta, mateřská školka, hospoda, kulturní sál, cvičebna, kostel, hřbitov, penzion, zastávka BUS, park. - Existence dominantních historických budov (kostel, býv. fara) a drobných sakrálních památek. - Volná plocha mezi č. p. 286 (prodejna) a č. p. 1 (fara) pro konání kulturních akcí (obecní slavnosti, pouť apod.). - Existence parku (bývalý hřbitov) s dochovanými historickými náhrobkami. - Vazba centra na okolí – stezky. - Malé hřiště a turistické odpočívadlo mezi poštou a hospodou. 	<ul style="list-style-type: none"> - Absence nebo návaznost cest pro pěší a přechodů pro chodce v centru. Nejsou vymezena parkovací místa. - Ekonomické aktivity v centru – nabídka dalších služeb občanům i turistům. - Provozně a esteticky nevyřešená plocha před č. p. 92. - Mobilizace a zeleň v parku i jiných částech centra. Vývěsní tabule u prodejny. Stav veřejného osvětlení. - Garáže u parku. - Situování kontejnerů na tříděný odpad. - Brownfield – areál bývalé fary (č. p. 1) v soukromém vlastnictví. - Nadzemní vedení el. energie a stožárová trafostanice mezi garážemi a farou. - Stav drobných sakrálních památek, pomník padlým z I. sv. války u kostela. - Participace občanů na správě věcí veřejných.
	O – Opportunities (příležitosti)	T – Threats (hrozby)
Externí	<ul style="list-style-type: none"> - Odkoupení objektu prodejny potravin (č. p. 286) od COOP Dvůr Králové n. L., družstvo, do vlastnictví obce a zajištění provozu obcí nebo novým nájemcem. - Nevyužitá část budovy přiléhající k č. p. 92 (podélný přístavek) – nové využití (provozování služeb, podnikání, infocentrum, pamětní místnost o historii obce apod.). - Nové využití bývalé hasičské zbrojnice. - Oživení centra obce – vhodné způsoby využití (pro všechny generace). - Revitalizovat centrum obce. - Přeložení vrchního vedení NN do země a úpravu trafostanice (stožárovou TS nahradit kioskovou). - Vytvoření zázemí pro turisty. - Zapojení veřejnosti do rozhodování o dění v obci a komunitních projektů vč. realizací. - Spolupráce s vlastníkem areálu fary při revitalizaci (návaznost soukromého projektu na veřejný prostor). - Lokální producenti – farmářské trhy. - Obnova pomníku padlým z I. sv. války. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ukončení provozu prodejny potravin. - Ukončení provozu pošty. - Nevyužití areálu bývalé fary a jeho další devastace. - Nedostatek finančních prostředků na realizaci revitalizace centra obce. - Stárnutí a pokles počtu obyvatel. - Nemovitosti v centru obce v soukromém vlastnictví. - Nezáměr většiny občanů podílet se na rozvoji obce.

Zdroj: Vlastní zpracování.

V návaznosti na SWOT analýzu jsou vymezena následující problematická místa v centru obce vč. stanovení prioritizace, a to z hlediska technické složitosti. Bylo vycházeno z úvahy, že nejprve je třeba řešit problémy, které limitují území pro další rozvoj, tedy vhodnost umístění inženýrských sítí a staveb, zároveň také bezpečnost chodců na návsi.

Tabulka č. 13 Prioritizace řešení problematických míst.

A – nejdůležitější
<ul style="list-style-type: none"> - Přeložka nadzemního vedení el. distribuční sítě do země (úpravy tras na návsi – park, areál fary, atd.) a nahrazení stožárové TS u fary za kioskovou TS (eventuálně změna jejího umístění). Závisí na provozovateli distribuční soustavy. - Garáže u parku – soukromé vlastnictví. Řešit jejich odstranění – uvolnění prostoru pro rozšíření parku. - Cesty pro pěší a přechody pro chodce – stávající chodník od č. p. 214 k poště (č. p. 241) není pro pohyb chodců a propojení občanské vybavenosti v centru obce dostačující. - Autobusová zastávka „Horní Brusnice, Obecní úřad“ – absence zastávkových pruhů, čekárna je pouze na straně u obecního úřadu. Cestující ve směru od Mostku tak nejsou při čekání kryti před nepřízní počasí.
B – středně důležité
<ul style="list-style-type: none"> - Prostor parku (původně hřbitov) přiléhající k faře – nevhodné nebo dožilé dřeviny, mobiliář, žádná cestní síť, veřejné osvětlení. - Úprava prostranství před č. p. 92 (obecní hospoda) s nejednoznačnou funkcí a využitím – parkování, venkovní posezení k hospodě, výsadba zeleně, travnatá plocha. - Zchátralý a nevyužitý areál bývalé fary (č. p. 1) – soukromé vlastnictví. Sledovat vývoj úpravy areálu, popřípadě řešit převod do vlastnictví obce a možnosti využití. - Využití objektu přiléhajícího k č. p. 92 – podmínky pro vznik ekonomických aktivit. - Obnova mobiliáře v jednotlivých částech návsi.
C – malá důležitost
<ul style="list-style-type: none"> - Nevhodné situování kontejnerů na tříděný odpad (u hospody) – řešit přesun k prodejně potravin. - Prostor mezi č. p. 284 (obecní úřad) a č. p. 286 (prodejna potravin) s různými přístřešky užívaný nájemci obecních bytů z č. p. 284 (volný čas, zahrádky apod.) – kultivace prostoru.

Zdroj: Vlastní zpracování.

Problematická místa blíže viz příloha č. 17.

4.8.2 Inventarizace dřevin

Pro komplexní zhodnocení dřevin je nezbytné provést jejich inventarizaci. V případě stromů bylo hodnoceno: druhové určení, výška stromů, šířka koruny, obvod kmene (měřen ve výšce 1,3 m od paty kmene), věková kategorie (odhadem dle kategorie 0–20 let, 20–40 let, 40–60 let, 60–100 let, 100 a více let), sadovnická hodnota (vyjádření kvality dřeviny, které nebylo možné specifikovat naměřenými hodnotami). U keřů bylo hodnoceno pouze druhové

určení, výška keře, šířka a sadovnická hodnota. Pro vyjádření sadovnické hodnoty bylo použito klasifikačních třídy dle Machovce (1982) – nejhodnotnější dřeviny jsou hodnoceny 5 body a nejméně hodnotné 1 bodem.

Tabulka č. 14 Klasifikační třídy hodnocení dřevin dle Machovce (1982)

<p>5 bodů – nejhodnotnější dřeviny (I. klasifikační třída)</p>	<p>V této kategorii jsou zařazeny dřeviny, které jsou zdravé, nepoškozené, habitem a tvarem odpovídající svému druhu, vzrostlé a plně rozvětvené. Řadí se sem dřeviny, které budou svoji funkci na stanovišti plnit ještě další desítky let a je třeba je zachovat v maximální možné míře i za cenu přehodnocení sadovnického prostoru.</p>
<p>4 body – velmi hodnotné dřeviny (II. klasifikační třída)</p>	<p>V této kategorii jsou zařazeny dřeviny, které jsou zdravé, habitem odpovídající svému druhu. Možné jejich nepatrné poškození nebo narušení. Na stanovišti by měly dosáhnout alespoň poloviny svých předpokládaných rozměrů. Důležitý je předpoklad pro zdravý růst po další desítky let. Odstranění pouze ve výjimečných případech.</p>
<p>3 body – dřeviny průměrné hodnoty (III. klasifikační třída)</p>	<p>V této kategorii mohou být dřeviny jen nepatrně proschlé, ale bez chorob a škůdců, aby nedocházelo k jejich rozšiřování. Dřeviny se mohou lišit od původního druhu, ale musejí se držet své funkční a estetické hodnoty. Jsou zde řazeny dřeviny, které jsou mladé a nedosáhly alespoň poloviny svého předpokládaného vzrůstu. Důležitým předpokladem je, že svoji sadovnickou hodnotu udrží nebo budou schopny dosáhnout vyššího hodnocení. Dřeviny jsou na stanovišti ponechány anebo jsou odstraněny, pokud to záměr vyžaduje.</p>
<p>2 body – dřeviny podprůměrné hodnoty (IV. klasifikační třída)</p>	<p>V této kategorii jsou řazeny dřeviny, které jsou značně poškozené nebo velmi vysoko větvené bez předpokladu obrůstání, staré a málo vitální a nedá se u nich předpokládat znatelné zlepšení vývoje. Výhledově se předpokládá jejich odstranění. Výjimky tvoří pouze dřeviny mimořádné dendrologické hodnoty, dřeviny k nimž se váží památné události nebo chráněné dřeviny.</p>
<p>1 bod – nevyhovující dřevina (V. klasifikační třída)</p>	<p>V této kategorii jsou dřeviny velmi silně poškozené, odumírající, nemocné, napadené chorobami a škůdcem, ohrožující bezpečnost lidí nebo svou existencí výrazně poškozují kvalitu cennějších exemplářů. Nepředpokládá-li se další vývoj, jsou v blízké době odstraněny ze stanoviště.</p>

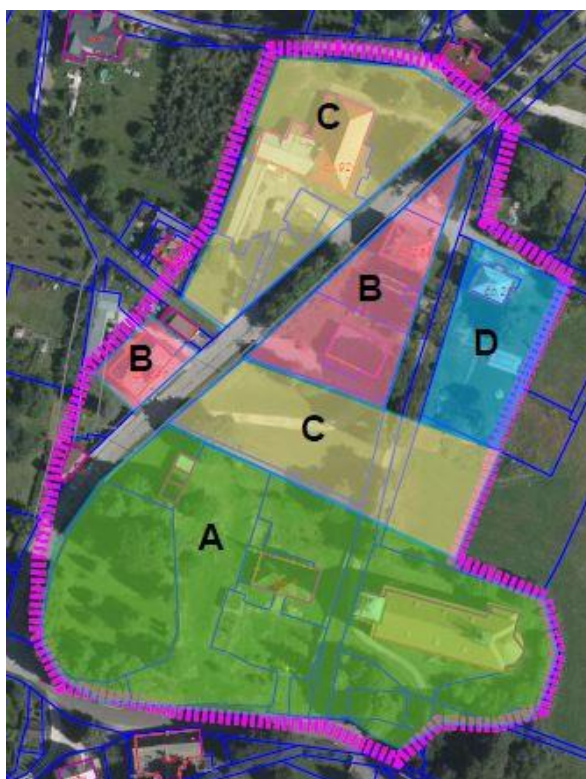
Zdroj: Machovec (1982), upraveno.

Výsledky inventarizace dřevin jsou uvedeny v příloze č. 18. Bylo zjištěno, že na místě převažují při jihozápadním okraji plochy parku starší vzrostlé stromy (*Tilia cordata*), které oddělují prostor parku od přilehlé silnice a okolní zástavby. U těchto, je vhodné provést zdravotní řez a zachovat je jako dominantní pro další kompozici. Obdobně též *Fagus sylvatica* „*Purpurea*“. V celé ploše parku jsou navrženy ke kácení dřeviny méně hodnotné, přerostlé či zcela nevhodné (bez perspektivy dalšího zdravého vývoje, esteticky nevhodné apod.). Jedná se zejména o jehličnaté druhy – *Pinus sylvestris*, *Picea pungens*, ale také *Thuja* sp., *Juniperus* sp. Podrobněji viz příloha č. 19 – Návrh na odstranění dřevin.

5 Projekt revitalizace centra obce Horní Brusnice

5.1 Koncept návrhu

Vzhledem k rozsáhlosti návsi obce Horní Brusnice bylo základní myšlenkou pro řešení revitalizace vymezit nejprve jednotlivé plochy návsi a jejich funkce, zajistit komunikační propojení cestní sítě tak, aby se zde mohli pěší bezpečně pohybovat, a především, vzhledem k rozsáhlosti návsi, řešit úpravy některých vybraných ploch, pokud možno jednoduše a účelně s ohledem na charakter místa.

Obrázek č. 20 Vymezení funkčních ploch návsi.
Zdroj: Vlastní zpracování.

Centrum obce bylo rozděleno na následující funkční plochy:

- A. Kulturně historická a společenská (kostel, areál bývalé fary, park)
- B. Administrativně obchodní (obecní úřad, prodejna, pošta)
- C. Kulturně společenská (centrální volná plocha, hospoda se spol. sálem a cvičebnou)
- D. Vzdělávací (mateřská školka)

K základním doporučením a požadavkům pro řešení prostorů návsi Horní Brusnice

patří:

- zachování centrální plochy pro pořádání obecních slavností a jiných kulturních aktivit,
- propojení jednotlivých funkčních ploch návsi a občanské vybavenosti cestami pro pěší vč. přechodů pro chodce (nutno řešit samostatně odborníkem na dopravní stavby),
- zrušení současné úřední desky a informačních tabulí u příjezdové cesty k prodejně a instalace nových u stěny objektu prodejny vč. zpevněné plochy, osvětlení a lavičky,
- instalace rozcestníku turistických tras a zajímavých míst v obci (provázanost centra obce s okolní krajinou),
- kultivace a oživení veřejného prostoru.

V rámci tohoto návrhu je doporučováno před samotným řešením jednotlivých ploch řešit přeložku nadzemního vedení distribuční sítě el. energie do země vč. nahrazení stožárové trafostanice v areálu fary za kioskovou, například viz následující obrázek. č. 21. Tato úprava však závisí na provozovateli distribuční soustavy.

Obrázek č. 21 Kioskové trafostanice typově vhodnější pro zastavěné území obce.

Zdroj: www.eeika.cz

S ohledem na rozsáhlost návsi jsou v rámci této práce vymezeny k řešení následující plochy:

- 1) Park – v rámci funkční plochy „A“ (kulturně historická a společenská)
- 2) Prostor před č. p. 92 – v rámci funkční plochy „C“ (kulturně společenská)

Z uvedených bude detailně vypracován návrh revitalizace parku. Pro řešení prostoru před č. p. 92 budou formulovány základní požadavky a doporučení pro výhledové samostatné detailní řešení.

5.2 Detailní řešení prostorů centra obce

5.2.1 Popis návrhu – Park

- Prostor bývalého hřbitova, který v současné době slouží jako veřejný park, je situovaný u křižovatky hlavních silnic procházejících obcí Horní Brusnice. Park se rozkládá na pozemku parc. č. 223 v katastrálním území Horní Brusnice. Vstup do parku je možný dvěma způsoby – z jižní strany po původních kamenných schodech dochovanou vstupní bránou tvořenou pískovcovými sloupy (p. p. č. 221/14) nebo ze severní strany od garáží (p. p. č. 207/1). Pozemek je nepravidelného tvaru, mírně svažité, současná rozloha parku je 2617 m². Šířka plochy je minimálně 25 m, délka cca 66 m. Východní strana parku je lemována původní kamennou pískovcovou zdí.
- Vzhledem k nevhodnosti řadových garáží na severní straně bude provedeno jejich odstranění (st. p. č. 72/2, 72/3 a 72/4) a spolu s přístupovým pozemkem parc. č. 207/1 bude rozloha parku o tuto část rozšířena (cca 560 m²). Tím bude zároveň, nejen komunikačně, zajištěna návaznost na centrální volnou travnatou obecní plochu (p. p. č. 205/2).
- Bude provedeno odstranění dřevin dle návrhu – viz příloha č. 19. Odstraněním navržených dřevin bude uvolněn centrální prostor parku pro další využití.
- V parku nejsou žádné stávající cesty pro pěší. Navrženy jsou mlatové cesty, přičemž hlavní cesta bude šířky 2,0 m a vedlejší cesta 1,5 m. Půdorysná linie cest bude zajištěna lemem z ocelové pásoviny (výška cca 100 mm, tl. 5 mm) kotveným ocelovými trny délky cca 500 mm. Povrch cest (vrchní obrusná vrstva): pískovcová výsivka.
- Od návesního prostoru ze severní strany bude symbolický vstup do parku jednoduchým dřevěným portálem – viz výkresová část.
- Stávající betonový podpěrný bod vrchního vedení NN s osvětlením bude odstraněn, kabelové vedení NN bude přeloženo do země (souběžně s novými cestami pro pěší) a zároveň vybudován el. pilíř (možnost připojení k el. síti např. pro vánoční osvětlení stromu apod.).
- Navržené nové veřejné osvětlení bude situováno pouze podél hlavní cesty parku.
- Nová výsadba:
 - o Odclonit prostor parku od hlavní silnice – bude navázáno na stávající linii při západním okraji parku, kterou tvoří vzrostlé lípy srdčité (*Tilia cordata*) a

provedena výsadba dalších 11 kusů *Tilia cordata*, zároveň budou vysazeny stálezelené keře tisu červeného (*Taxus baccata*) tak, aby vytvořili živý plot. Tím bude odcloněn hluk z dopravního provozu.

- Vánoční strom – dočasně bude zachován jeden ze stávajících *Picea pungens*, zároveň bude vysazen v centrální ploše parku nový, který jej výhledově nahradí.
 - Dominantní v celé kompozici je stávající buk lesní červenolistý (*Fagus sylvatica* „*Purpurea*“). V blízkosti bude nově vysazen stejný druh, který bude v případě dožití původního náhradou v kompozici.
 - Jako doplňkové dřeviny budou použity šeríky (*Syringa* sp.), střemcha obecná (*Prunus padus*), bez černý (*Sambucus nigra*).
 - U skupiny původních náhrobků budou v obloukové šterkové ploše vysazeny na okrajích růže (*Rosa* sp.) a před náhrobky vřesy obecné (*Calluna vulgaris*).
 - Podél kamenné zdi na východní straně bude růže šípková (*Rosa canina*).
- Bude provedena parková úprava trávníku. Na výsev bude použita parková travní směs vhodná pro běžnou zátěž, např. směs kostřavy červené trsnaté (*Festuca rubra commutata*) 25 %, kostřavy červená výběžkaté (*Festuca rubra rubra*) 40 %, kostřavy červené krátce výběžkaté (*Festuca rubra trichophylla*) 5 % a jílku vytrvalého (*Lolium perenne*) 30 %.
 - Návrh mobiliáře v parku:

Obrázek č. 22 Návrh mobiliáře pro park.

Zdroj: www.rexsro.cz, www.kovo-art.cz, www.hallux.cz

Výkresová část návrhu revitalizace parku je uvedena v příloze č. 20. Vizualizace jsou v přílohách č. 21–23.

5.2.2 Popis návrhu – prostor před č. p. 92

Obrázek č. 23 Plocha před č. p. 92 - stav v únoru 2018.

Zdroj: Foto autor.

Plocha ve tvaru lichoběžníku (šířka max. 35 m, délka max. 55 m) o celkové ploše cca 1200 m² je tvořena pozemky st. p. č. 69/1, 69/2 a p. p. č. 179 a 180 v katastrálním území Horní Brusnice. Plocha je užívána především k parkování. Je zde asfaltová komunikace a částečně zatravněná plocha. Při okraji se nachází autobusová zastávka – bez přístřešku pro cestující. Část plochy u nevyužitého objektu na jihozápadní straně již byla upravena na přírodní hřiště s turistickým odpočívadlem a informační tabulí.

V rámci revitalizace tohoto prostoru je doporučeno k řešení samostatným projektem:

- Umístění přístřešku pro cestující u autobusové zastávky.
- Vymezit plochu pro parkování cca 10 automobilů.
- Řešit možnost venkovního posezení před hospodou.
- V rámci výsadby navázat na původní stromořadí podél hl. silnice a doplnit zde jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum*) při respektování odstupu od silnice.
- Řešit úpravu travnaté plochy.
- Kontejnery pro odpad přesunout k prodejně.
- Řešit možné využití objektu přiléhajícího k č. p. 92 – prostory pro podnikání a služby nejen občanům, infocentrum apod.
- Situování rozcestníku turistických tras – vazba na již vybudované turistické odpočívadlo s přírodním hřištěm.

5.3 Ekonomické zhodnocení

Předpokládané náklady na realizaci revitalizace parku jsou uvedeny v následující tabulce. Z ekonomického hlediska je záměr revitalizace parku pro obec Horní Brusnici uskutečnitelný.

Tabulka č. 15 Předpokládaná náklady na realizaci revitalizace parku.

Položka	Cena za mj.	Množství	Celkem
Odstranění zeleně			
odstranění stromů průměr > 500 mm	8000 Kč/ks	12	96 000
odstranění stromů průměr < 500 mm	2500 Kč/ks	9	22 500
odstranění křovin	60 Kč/m ²	52	3 120
			121 620
Mlatové cesty (obruba z ocel.pásoviny)	500 Kč/m ²	380	190 000
Výsadba zeleně			
<i>Tilia cordata</i> - výška 220-250 cm	2100 Kč/ks	11	23100
<i>Picea pungens</i> - výška 150-175 cm	1000 Kč/ks	1	1000
<i>Taxus baccata</i>	85 Kč/ks	220	18700
<i>Fagus sylvatica "Purpurea"</i>	600 Kč/ks	1	600
<i>Rosa canina</i>	200 Kč/ks	14	2800
<i>Rosa "Alberich"</i>	75 Kč/ks	6	450
<i>Calluna vulgaris</i>	35 Kč/ks	10	350
<i>Sambucus nigra</i>	200 Kč/ks	1	200
<i>Prunus Padus</i>	200 Kč/ks	3	600
<i>Syringa sp.</i>	200 Kč/ks	4	800
			48 600
Založení trávníku			
rozprostření ornice tl. 100 mm	8 Kč/m ²	2500	20 000
travní směs - parková	116 Kč/kg	3000	8 700
založení trávníku	23 Kč/m ²	3000	69 000
			97 700
Mobiliář			
Lavička START	4175 Kč/ks	6	25 050
Odpadkový koš BARCELONA	5617 Kč/ks	4	22 468
Veřejné osvětlení – sloupkové svítidlo	2572 Kč/ks	11	28 292
			75 810
Zemní el. kabelové vedení	848 Kč/m	120	101 760
Celkové náklady			635 490 Kč

6 Diskuse

Tato diplomová práce se zabývá návrhem revitalizace vybraného prostoru centra obce Horní Brusnice. Zároveň specifikuje kritická místa a potencionální rozvojové možnosti v intravilánu obce i navazující krajině a se zřetelem na krajinný ráz řeší venkovský prostor, úpravy využívání ZPF a vodního režimu. V rámci literární rešerše byla popsána problematika krajiny a krajinného rázu, zeleně ve venkovských sídlech, vodního režimu v krajině, význam návsí a jejich funkce. Dále byly analyzovány mapové podklady vybraného území, koncepční a rozvojové dokumenty obce a také analyzován potenciál cestovního ruchu.

Každé místo, ať už se jedná o volnou krajinu či urbanizované území má určitý charakter – duch místa. Z vybraných autorů se například Day (2002) nebo Čablová (2013) shodují, že duch místa je vnímán subjektivně a jeho intenzita bývá ovlivněna různými faktory, například tím, jak je místo užíváno, co vytvářelo a vytváří jeho osobnost nebo hodnotami a prožitky, se kterými je spjatý. Jedná se o kombinaci podnětů rozumových a citových, vědomých i nevědomých.

Ochrana krajinného rázu v České republice je dána zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. S ochranou krajinného rázu souvisí hodnocení krajiny. Sklenička (2003) konstatuje, že hodnocení je rozhodující faktor pro zvolení nejvhodnějšího přístupu k rozvoji určitého území a lepšího pochopení vztahů v krajině. Identifikace klíčových krajinných charakteristik může pomoci definovat nové přístupy k navrhování staveb, otevřít nové pohledy a celkově tak přispět k vytvoření harmonické krajiny. Vzhledem k tomu, že implementací evropské úmluvy o krajině do našeho právního řádu byly některé prvky, jak poukazuje Maier (2015), promítnuty i do nástrojů územního plánování, lze konstatovat, že ochrana krajinného rázu je i v této úrovni zajištěna.

Na základě analýzy mapových podkladů a provedeného terénního průzkumu byly vymezeny hodnoty a nedostatky v krajině. Mimo jiné bylo například zjištěno, že na území Horní Brusnice se nacházejí strukturálně výrazné lineární plužiny, což je třeba hodnotit velmi pozitivně, stejně jako existenci solitérních prvků ve volné krajině. Naopak negativní je například hospodaření na velkých půdních blocích, nedostatečná cestní síť pro jejich obhospodařování nebo třeba developerská zástavba na úbočí Zvičiny.

Z provedené analýzy využití zemědělského půdního fondu na základě údajů katastru nemovitostí z let 1845, 1948 a 2016 bylo zjištěno, že z celkové výměry katastrálního území Horní Brusnice 1 409,49 ha tvoří v současnosti zemědělská půda 949,50 ha (67,4 %), z toho orná půda 455 ha a trvalý travní porost 466 ha. Porovnáním s údaji z let 1845 a 1948 bylo

zjištěno, že došlo zejména ke snížení podílu orné půdy o více než 375 ha a naopak se zvedl podíl trvalých travních porostů o téměř 245 ha. V současnosti je tak poměr orné půdy a travních porostů v podstatě vyrovnaný.

Sýkora (2002) v souvislosti se systémovými protipovodňovými opatřeními zmiňuje v první řadě vyšší podíl porostů (zejména lesů v oblastech vyšších srážek, travnaté porosty a keřové meze na svazích). Zdůrazňuje však také potřebu systematických opatření zahrnujících celé povodí, místní technická a legislativní řešení (budování ochranných hrází, retenčních nádrží, zákaz výstavby v záplavových územích). V území Horní Brusnice se z hlediska omezení vodní eroze a snížení povodňových rizik jeví jako nejvhodnější zadržení vody v krajině, a to přímo v místech spadu vodních srážek. Z těchto důvodů proto byla pro některá kritická místa území Horní Brusnice (zejména orná půda na svazích se sklonem 10 % i více) jako nezbytná řešení označena technická protierozní opatření.

Zeleň v sídlech a krajině považují autoři Mareček (2005) a Sýkora (2002) za důležitý prvek a shodně zdůrazňují jejich významné estetické i ekologické funkce, respektive jejich polyfunkčnost. S obecnými zásadami úpravy a koncepce řešení návěsí zeleně, které formuloval Mareček (2005) se autor ztotožňuje a bylo z nich vycházeno také při návrhu revitalizace v centru vybrané obce.

Náves je mimořádně významným prostorem, ve kterém se promítal hospodářský, společenský i kulturní život obce. Mareček (2005) zdůrazňuje význam návěsí pro umístování zařízení celoobecního charakteru a také jejich víceúčelovost. Zároveň je dokladem o vývoji sídla. Při řešení dalšího rozvoje návěsí a jejich uplatnění v soudobém životě vesnice klade Mareček (2005) důraz na komplexnost (hospodářsko-provozní, sociální, kulturní i historickou). Zmiňuje též, že se zánikem původních hospodářských funkcí se do popředí dostala funkce kulturně společenského využití například formou okrasné zeleně realizované často nevhodným způsobem samotnými obyvateli. V souvislosti s veřejnými prostory Day (2002) uvádí, že mnoho veřejných prostor v dnešní době nežije. Důvodem je i to, že se lidé častěji dopravují autem, nežli chodí pěšky. Výše uvedená tvrzení Marečka a Daye jsou ve shodě se zjištěními v této diplomové práci. V případě Horní Brusnice bylo v rámci této diplomové práce vymezeno centrum obce a návěsí prostor. Na základě SWOT analýzy byly pojmenovány silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby. Bylo zjištěno, že občanská vybavenost obce se nachází v jejím centru, což je velmi pozitivní. Naopak za negativní lze označit jejich dlouhodobou neudržitelnost (např. místní prodejna potravin – provozovatel ukončil prodej, obec je nucena řešit nastalou situaci). Základní zásobování obyvatel, zejména starších občanů, je tak ohroženo.

V průběhu zpracování této diplomové práce byl v řešené obci projednán plán rozvoje a došlo také k částečným realizacím úprav v centru obce (část prostoru u nevyužitého objektu přiléhajícího k č. p. 92 upravena na přírodní dětské hřiště s turistickým odpočívadlem a informační tabulí). Tato skutečnost byla v diplomové práci zohledněna. Schválený Plán rozvoje obce v podstatě potvrdil hlavní směr, kterým se tato diplomová práce ubírala. Ačkoli nezávisle na sobě, došlo v některých koncepčních či návrhových aspektech ke shodě, například v pohledu nutnosti revitalizovat návěs nebo v podpoře cestovního ruchu.

Mareček (2005) uvádí, že v centrech obcí není vhodné vysazovat jehličnany. S tímto závěrem se autor ztotožňuje, až na jednu výjimku. Některé obce využívají rostlé jehličnany na veřejných prostranstvích jako vánoční stromy. To je i případ Horní Brusnice, která takto využívá jeden jehličnan v parku. Autor proto navrhuje tento „vánoční“ strom dočasně zachovat a v rámci úprav parku navrhnout výsadbu nového, který by tento nahradil. Při zpracování inventarizaci dřevin veřejného parku, který je součástí návěsního prostoru obce, bylo zjištěno, že z 43 inventarizovaných prvků vzrostlé zeleně je cca třetina jehličnanů. Na základě klasifikačních tříd hodnocení dle Machovce (1982) byly inventarizované dřeviny zatříděny a dále rozhodnuto o jejich dalším využití či odstranění.

Vzhledem k rozsáhlosti návěsního prostoru byl pro detailní architektonické řešení vybrán pouze prostor parku. Toto místo má silný genius loci. Býval zde až do roku 1911 hřbitov. Jsou zde dochovány u obvodové zdi některé původní náhrobky. Také zde stával původní kostel (zbořen v 1. polovině 19. stol.). Analýzou mapových podkladů bylo zjištěno, že současný nejdominantnější strom v parku *Fagus sylvatica* „*Purpurea*“ se nachází v prostoru, kde tento kostel stával.

K návrhu revitalizace proto bylo přistupováno s respektem k historii tohoto místa. Za zásadní autor považoval řešit nejprve odstranění 3 garáží na severní straně a o tuto plochu park rozšířit. Tímto se odstraní nevhodné stavby v historické části návsi, dojde k rozšíření plochy parku na severní straně o dalších cca 560 m², a především bude zajištěna přímá návaznost na největší centrální veřejnou plochu, kterou obec využívá pro obecní slavnosti a jiné akce.

Vzhledem k absenci cesty pro pěší a dožilého mobiliáře bylo navrženo provedení mlatové cesty, která se k venkovskému prostoru více hodí, nežli betonová zámková dlažba nebo žulové kostky. Obecně lze souhlasit s Lyallovým (1997) tvrzením, že investoři nejsou ochotni investovat do údržby, proto se pro návrh a výběr materiálů stávají hlavním kritériem právě nízké náklady na údržbu. V případě mlatových cest je sice nutné provádět průběžnou údržbu

povrchu, ale vzhledem k místu návrhu a předpokládanému zatížení autor nepředpokládá, že by obec toto finančně nezvládla zajistit.

Parkový mobiliář sestává pouze z laviček, odpadkových košů a nízkého sloupkového osvětlení podél hlavní parkové cesty. Vzhledem k charakteru místa autor nepovažuje za vhodné umisťovat do prostoru interakční prvky jako jsou houpačky, prolézačky apod. Pro dětská hřiště lze využít jiné další prostory v centru. Elektrické zemní kabelové vedení bylo navrženo v hlavní parkové cestě. Z něj je navrženo připojení parkového osvětlení a dále také el. pilířek poblíž nově navrženého vánočního stromu.

Z plánu rozvoje obce Horní Brusnice vyplývá požadavek na přivedení vodovodní přípojky do parku. Vzhledem k tomu, že nejbližší možnost připojení se na vodovod je za hlavní silnicí u budovy pošty anebo z místa mezi obecním úřadem a prodejnou potravin, dospěl autor k rozhodnutí, že tento požadavek nebude akceptován.

Přínosnost diplomové práce a jejího projektu spočívá v tom, že poskytuje ucelenější pohled na území Horní Brusnice, předkládá konkrétní návrhy k realizaci, popřípadě poukazuje na možné způsoby řešení problému v krajině i sídle. Obecní samospráva může využít uvedenou práci jako jeden z podkladů pro svá strategická rozhodnutí, která mohou mít vliv na trvale udržitelný rozvoj sídla.

Nemůžeme lidi nutit, aby se setkávali. Ale můžeme vytvořit vhodné podmínky pro setkávání se (Day, 2002). Kultivovaný veřejný prostor je jedním z faktorů pro oživení místa.

7 Závěr

Na základě komplexní analýzy území obce Horní Brusnice

- byly specifikovány krajinářské hodnoty a nedostatky v území a vymezena problematická místa k řešení,
- z hlediska využívání zemědělského půdního fondu a vodního režimu v krajině byla specifikována kritická místa a návrhy k jejich dalšímu řešení,
- pro podporu a rozvoj cestovního ruchu byly specifikovány konkrétní návrhy určené pro samosprávu obce a návrhy potencionálního rekreačního využití krajiny při respektování její ochrany a zajištění optimální prostupnosti,
- byla specifikována kritická místa v intravilánu obce i potencionální rozvojové možnosti obce,
- bylo vymezeno centrum obce a návsní prostor s občanskou vybaveností, zhodnoceny jeho klady a zápory a vymezeny plochy pro revitalizaci.

Koncepční a detailní architektonické řešení zvoleného prostoru parku se opírá o analýzu historického vývoje centra obce a zhodnocení jeho současného stavu. Byla provedena inventarizace dřevin vymezeného prostoru, doporučeny dřeviny k odstranění, proveden návrh nové výsadby a návrh cestní sítě s vazbou na další veřejné plochy návsi a instalace parkového mobiliáře.

K vymezenému prostoru před č. p. 92 byla formulována doporučení pro výhledové samostatné koncepční a detailní architektonické řešení.

Z konkrétních návrhů a závěrů této diplomové práce vyplývá, že stanovené cíle byly splněny. Výsledky obsažené v této práci mohou být prakticky využitelné jako jeden z podkladů při rozhodování samosprávy o dalším směřování a rozvoji obce, jeho návsi i přilehlé krajiny a tím přispět ke stabilizaci obyvatelstva v sídle a jeho udržitelnému rozvoji.

8 Seznam literatury

Bulíř, P., Škorpík, M. 1987. Rozptýlená zeleň v krajině. Výzkumný a šlechtitelský ústav okrasného zahradnictví v Průhonicích, Československá redakce MON a Novinář. Praha. s. 110. ISBN neuvedeno.

Baroš, A. (ed.). 2014. Metodika pro výběr vhodných druhů dřevin a bylin pro venkovská sídla. Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., Mendelova univerzita v Brně, Univerzita Karlova v Praze. Praha. 87 s. ISBN 978-80-87674-04-8. Dostupné z <https://venkovskazelen.cz/soubory/metodika_final.pdf>.

Čablová, M. 2013. Prostory: průvodce tvorbou a obnovou veřejných prostranství. Partnerství. Brno. 123 s. ISBN 978-80-904918-6-1.

Česko. Ministerstvo pro místní rozvoj. Vyhláška ministerstva pro místní rozvoj České republiky ze dne 10. listopadu 2006 č. 501 o obecných požadavcích na využívání území. In: Sbírka zákonů Česká republika. 2006. částka 163. s. 6953-6960. Dostupné z <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=5009>>.

Česko. Zákon ze dne 14. března 2006 č. 183 o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). In: Sbírka zákonů Česká republika. 2006. částka 63. s. 2226-2290. Dostupné z <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4909>>.

Česko. Zákon ze dne 12. dubna 2000 č. 128 o obcích (obecní zřízení). In: Sbírka zákonů Česká republika. 2000. částka 38. s. 1737-1764. Dostupné z <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3426>>.

Česko. Ministerstvo zahraničních věcí. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí ze dne 24. ledna 2005 č. 13 o sjednání Evropské úmluvy o krajině. In: Sbírka mezinárodních smluv. 2005. částka 6. s. 113-129. Dostupné z <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4546>>.

Česko. Ministerstvo životního prostředí. Vyhláška ministerstva životního prostředí České republiky ze dne 11. června 1992 č. 395, kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. In: Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky. 1992. částka 80. s. 2212-2246. Dostupné z <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2603>>.

Česko. Zákon České národní rady ze dne 19. února 1992 č. 114 o ochraně přírody a krajiny. In: Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky. 1992. částka 28. s. 666-692. Dostupné z <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2551>>.

Day, Ch. 2002. Spirit and Place: Healing Our Environment. Architectural Press. Oxford. p. 253. ISBN 0-7506-5359-0.

Doleželová, D. 2014. Krajinový ráz a jeho hodnocení. In: Vacek, O. (ed.). Tvorba krajiny. Česká zemědělská univerzita v Praze. Praha. s. 85. Bez ISBN. Dostupné z <https://katedry.czu.cz/storage/3995_Tvorba%20krajiny_skripta.pdf>.

Farina, A. 1998. Principles and Methods in Landscape Ecology. Chapman and Hall. London. p. 235. ISBN 978-0-412-73040-5.

- Gojda, M. 2000. Archeologie krajiny. Vývoj archetypů kulturní krajiny. Academia. Praha. 238 s. ISBN 80-200-0780-6
- Holý, M. 1994. Eroze a životní prostředí. Vydavatelství ČVUT. Praha. 383 s. ISBN 80-01-01078-3.
- Chytrý, M. 2009. Rozšíření vybraných typů přirozené a polopřirozené vegetace. In: Hrnčiarová, T., Mackovčín, P. (eds.). Atlas krajiny České republiky / Landscape Atlas of the Czech Republic. Ministerstvo životního prostředí České republiky, Praha a Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., Průhonice. Praha. s. 144. ISBN 978-80-85116-59-5. Dostupné také z <<http://www.mzp.cz/atlas.krajiny/o4.pdf>>.
- Janeček, M. (ed.). 2012. Ochrana zemědělské půdy před erozí. 1 vydání. Česká zemědělská univerzita. Powerprint, Praha. 102 s. ISBN 978-80-87415-42-9.
- Janeček, M. et al. 2007. Ochrana zemědělské půdy před erozí. Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy. Praha. 79 s. ISBN 978-80-254-0973-2.
- Jirasek, F. J. 1915. Volks-und Heimatkunde des politischen Bezirkes Hohenelbe und der deutschen Gemeinden der im Westen angrenzenden Gerichtsbezirke Neupakau und Starkenbach. Band 2. Hohenelbe. Verlag des Ausschusses der Heimatkunde. p. 1380. Bez ISBN.
- Královéhradecký kraj. Plán rozvoje vodovodů a kanalizací Královéhradeckého kraje. Horní Brusnice (aktualizováno 7. 2. 2013). 2013 [cit. 22. 3. 2017]. Dostupné z <<http://mapy.kr-kralovehradecky.cz/vak/karty-obci/42595-horni-brusnice>>.
- Královéhradecký kraj. Plán nadregionálního a regionálního územního systému ekologické stability pro území Královéhradeckého kraje [online]. 2009 [cit. 1. 4. 2017]. Dostupné z <http://gis.kr-kralovehradecky.cz/assets/GIS/projekty/ziv-prostredi/Plan_USES_KHK.pdf>.
- Kuča, K. 2014. Oblasti dochovaných strukturálně výrazných plužin v České republice. Zprávy památkové péče. 74 (1). 34-49. Dostupné z <<http://www.kpz-naki.cz/images/dokumenty/PUBLIKACE/2014/clanky/pluzina.pdf>>.
- Kuča, K. 2009. Půdorysné typy sídel. In: Hrnčiarová, T., Mackovčín, P. (eds.). Atlas krajiny České republiky / Landscape Atlas of the Czech Republic. Ministerstvo životního prostředí České republiky, Praha a Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., Průhonice. Praha. s. 83–84. ISBN 978-80-85116-59-5. Dostupné také z <<http://www.mzp.cz/atlas.krajiny/o3.pdf>>.
- Limity využití území (aktualizováno 1. 2. 2018). Ústav územního rozvoje. Brno. [online]. 2018 [cit. 17. 2. 2018]. Dostupné z <<http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591>>.
- Löw, J., Culek, M., Novák, J. a Hartl, P. 2006. Typy krajinného rázu České republiky. [online]. 2017 [cit. 8. 3. 2017]. Dostupné z <https://www.researchgate.net/publication/291820838_Typy_krajinneho_razu_Ceske_republiky>.

Löw, J., Novák, J. 2008. Typologické členění krajin české republiky. Urbanismus a územní rozvoj. XI (6). 19-23. Dostupné také z <http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2008/2008-06/06_typologicke.pdf>.

Lyall, S. 1997. Designing the New Landscape. Thames and Hudson. London. p. 240. ISBN 0-500-28033-9.

Machovec, J. 1982. Sadovnická dendrologie. Státní pedagogické nakladatelství Praha. Praha. 246 s. Bez ISBN.

Maier, K. 2015. Implementace Evropské úmluvy o krajině do nástrojů územního plánování. In: Územní plánování v procesech plánování a projektování krajiny. Sborník z konference AUÚP, Lednice 24. - 25. 9. 2015. Vydal Ústav územního rozvoje jako mimořádnou přílohu časopisu Urbanismus a územní rozvoj č. 6/2015. Brno. 22–25 s. ISBN 978-80-87318-42-3.

Mareček, J. 2005. Krajinářská architektura venkovských sídel. Česká zemědělská univerzita. Praha. 362 s. ISBN 80-213-1324-2.

Mareček, J. 2004. Zeleň ve venkovských sídlech a v jejich krajinném prostředí. Česká zemědělská univerzita. Praha. 130 s. ISBN 80-213-1237-8.

Ministerstvo zemědělství. Webový portál eAGRI. Centrální evidence vodních toků. [online]. 2014 [cit. 22. 3. 2017]. Dostupné z: <<http://eagri.cz/public/web/mze/voda/aplikace/cevt.html>>.

Město Dvůr Králové nad Labem. Územně analytické podklady pro území ORP Dvůr Králové nad Labem, úplná aktualizace v roce 2016. Vyhodnocení stavu a vývoje území, rozbor udržitelného rozvoje území [online]. 2016 [cit. 5. 3. 2017]. Dostupné z <<http://www.mudk.cz/filemanager/files/file.php?file=277527>>.

Mlýnek, K. Větrné mlýny ČR. Čechy. [online]. 2012 [cit. 1. 3. 2017]. Dostupné z <<http://www.vetrnemlynky.cz/vetrne-mlyny-cr/cechy>>.

Národní památkový ústav. Památkový katalog [online]. 2015 [cit. 31. 1. 2018]. Dostupné z <<http://pamatkovykatalog.cz/?order=relevance%3Adesc&mode=fulltext&keywords=Horn%C3%AD+Brusnice®ion%5B0%5D=Kr%C3%A1lov%C3%A9+hradeck%C3%BD+kraj&county%5B0%5D=Trutnov&municipality%5B0%5D=Horn%C3%AD+Brusnice&presenter=ElementsResults>>.

Neuhäuslová, Z., Moravec, J. 1998. Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky: Textová část. Academia. Praha. 341 s. ISBN 80-200-0687-7.

Novotný, I. a kol. 2017. Příručka ochrany proti erozi zemědělské půdy. 3. aktualizované vydání. Ministerstvo zemědělství a Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, v.v.i. Praha. 86 s. ISBN 978-80-7434-362-9. Dostupné také z <http://www.apic-ak.cz/data_ak/17/d/CCprotierozni3vydani2017.pdf>.

Obec Horní Brusnice. Plán rozvoje obce Horní Brusnice 2017-2030 [online]. 2017 [cit. 4. 4. 2017]. Dostupné z <<https://www.hornibrusnice.cz/file.php?nid=916&oid=5467156>>.

Obec Horní Brusnice. Oficiální internetové stránky obce [online]. 2016 [cit. 1. 4. 2017]. Dostupné z <<http://www.hornibrusnice.cz>>.

- Obec Horní Brusnice. Návrh zadání ÚP Horní Brusnice [online]. 2011 [cit. 4. 4. 2017]. Dostupné z <<https://www.hornibrusnice.cz/file.php?nid=916&oid=2455168>>.
- Obec Mostek. 2018. Mapové podklady [Program] Gramis pro Windows verze 8.8.0. [2018-01-30]. Dostupné na obci Mostek.
- Quitt, E. 2009. Klimatické oblasti (1901–2000). In: Hrnčiarová, T., Mackovčín, P. (eds.). Atlas krajiny České republiky / Landscape Atlas of the Czech Republic. Ministerstvo životního prostředí České republiky, Praha a Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., Průhonice. Praha. s. 104–105. ISBN 978-80-85116-59-5. Dostupné také z <<http://www.mzp.cz/atlas.krajiny/o4.pdf>>.
- Skalický, V. et al. 2009. Fytogeografické členění. In: Hrnčiarová, T., Mackovčín, P. (eds.). Atlas krajiny České republiky / Landscape Atlas of the Czech Republic. Ministerstvo životního prostředí České republiky, Praha a Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., Průhonice. Praha. s. 141. ISBN 978-80-85116-59-5. Dostupné také z <<http://www.mzp.cz/atlas.krajiny/o4.pdf>>.
- Sklenička, P. 2003. Základy krajinného plánování. Naděžda Skleničková. Praha. 321 s. ISBN 80-903206-1-9.
- Sommer, J. G. 1835. Das Königreich Böhmen: Bidschower Kreis. Verlag J.G. Calvefche Buchhandlung. p. 318. Bez ISBN. Dostupné také z <https://books.google.de/books?id=hKEJAAAAIAAJ&printsec=frontcover&hl=de&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q=Prausnitz&f=false>.
- Sýkora, J. 2002. Územní plánování vesnic a krajiny: urbanismus 2. Vydavatelství ČVUT. Praha. 226 s. ISBN 80-01-02641-8.
- Sýkora, J. 1998. Venkovský prostor. 2. díl, Územní plánování vesnice a krajiny. Vydavatelství ČVUT. Praha. 156 s. Bez ISBN.
- Valchářová, V., Beran, L., Zikmund, J., Jákl, P., Potůček, J. 2012. Industriální topografie / Královéhradecký kraj. Praha. České vysoké učení technické v Praze – Fakulta architektury. 361 s. ISBN 978-80-01-05143-6.
- Vorel, I., Kupka, J. 2011. Krajinný ráz: identifikace a hodnocení. České vysoké učení technické v Praze. Praha. 148 s. ISBN 978-80-01-04766-8. Dostupné z <http://www.krajinnyras.cz/Krajinny_raz_identifikace_a_hodnoceni.pdf>.
- Young, Ch. (ed.). 2009. Encyclopedia of Garden Design. Dorling Kindersley. London. p. 352. ISBN: 978-1-4053-2905-7.

9 Seznam obrázků

Obrázek č. 1 Schéma principu ochrany krajiny.....	12
Obrázek č. 2 Půdorysné typy venkovských sídel – typologie dle Kuči.....	32
Obrázek č. 3 Brusnice (Prausnitz) na tzv. Müllerově mapování z roku 1720.....	33
Obrázek č. 4 Budova bývalé mechanické tkalcovny – současnost a stav ve 20. letech 20. stol.	35
Obrázek č. 5 Památkově chráněný objekt č.p. 248 v Horní Brusnici – lokalita Zvičinské Chalupy. Typické původní dřeviny u stavení (např. ořech či jabloň) nahradila v tomto případě škumpa orobincová (<i>Rhus typhina</i>).....	37
Obrázek č. 6 Kontrast zástavby v centrální části obce Horní Brusnice.	39
Obrázek č. 7 Existence větrného mlýnu (něm. windmühle) a přilehlého mlynářského domu v Horní Brusnici – dle mapy kultur stabilního katastru (1834–1844) a mapy stabilního katastru (1841). Dům a zřejmě ještě pozůstatek konstrukce mlýnu je patrný na leteckém měřickém snímku z roku 1936.....	40
Obrázek č. 8 Geografická situace.	42
Obrázek č. 9 Geologické poměry Horní Brusnice.	42
Obrázek č. 10 Blesková povodeň 3. 6. 2008	44
Obrázek č. 11 Dlouhodobá průměrná ztráta půdy (t/ha/rok).	45
Obrázek č. 12 Mapa potenciální přirozené vegetace.....	47
Obrázek č. 13 Mapa ÚSES.	49
Obrázek č. 14 Fragmentace území Horní Brusnice dopravní infrastrukturou – aktuální stav.....	51
Obrázek č. 15 Pohled na centrum obce, v pozadí Krkonoše.	58
Obrázek č. 16 Solitérní a liniové prvky na území Horní Brusnice.	58
Obrázek č. 17 Developerská zástavba na úbočí Zvičiny.	59
Obrázek č. 18 Letecký pohled strukturálně výrazné lineární plužiny, vlevo ostré linie nevhodného zalesnění zemědělské půdy jehličnatým porostem přiléhající k intravilánu obce.	60
Obrázek č. 19 Značná kamenitost orné půdy na severní části území, bezprostřední návaznost ZPF na intavilán obce v jihozápadní části.	61
Obrázek č. 20 Vymezení funkčních ploch návsi.	71
Obrázek č. 21 Kioskové trafostanice typově vhodnější pro zastavěné území obce.....	72
Obrázek č. 22 Návrh mobiliáře pro park.	74
Obrázek č. 23 Plocha před č. p. 92 - stav v únoru 2018.	75

10 Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Faktory spoluutvářející krajinu.....	9
Tabulka č. 2 Dílčí etapy procesu hodnocení krajiny dle Skleničky (2003).	15
Tabulka č. 3 Účely zpracování hodnocení krajiny.	16
Tabulka č. 4 Formy projevu lidového krajinářství.	20
Tabulka č. 5 Struktura zeleně ve venkovských sídlech.	21
Tabulka č. 6 (dokončení) Struktura zeleně ve venkovských sídlech.....	22
Tabulka č. 7 Typy opatření proti vodní erozi.	28
Tabulka č. 8 Struktura obyvatel Horní Brusnice podle věku. Stav k 31. 12. 2016.....	40
Tabulka č. 9 Zatřídění území Horní Brusnice dle geomorfologické mapy ČR	43
Tabulka č. 10 Přehled zdrojů pro zásobování obce Horní Brusnice pitnou vodou.	45
Tabulka č. 11 Urbanistická koncepce a koncepce uspořádání krajiny.	53
Tabulka č. 12 SWOT analýza – stav centra obce a jeho využití.	68
Tabulka č. 13 Prioritizace řešení problematických míst.	69
Tabulka č. 14 Klasifikační třídy hodnocení dřevin dle Machovce (1982).....	70
Tabulka č. 15 Předpokládaná náklady na realizaci revitalizace parku.	76

11 Seznam grafů

Graf č. 1 Vývoj počtu obyvatel a domů v Horní Brusnici v letech 1869–2011.	41
Graf č. 2 Využití půdy v katastrálním území Horní Brusnice v letech 1845, 1948 a 2016, dle evidenčního stavu katastru nemovitostí – vybrané hodnoty.	50

12 Seznam použitých zkratk

- a kol. / et al. – a kolektiv
- apod. – a podobně
- BC – biocentrum
- BK – biokoridor
- cca – cirka (přibližně)
- č. p. – číslo popisné
- DZES – dobrý zemědělský environmentální stav
- ed. / eds. – editor / editoři
- CHOPAV – chráněná oblast přirozené akumulace vod
- IP – interakční prvek
- kat. úz. – katastrální území
- m.n.m. – metrů nad mořem
- ORP – obec s rozšířenou působností
- p. p. č. / parc. č. – pozemek parcelní číslo
- PHO – pásmo hygienické ochrany
- Sb. – sbírky
- sp. – species (druh)
- st. p. č. – stavební parcela číslo
- TPEO – technické protierozní opatření
- TS – transformační stanice
- ÚAP – územně analytické podklady
- ÚPD – územně plánovací dokumentace
- ÚSES – územní systém ekologické stability
- ÚSKP – Ústřední seznam kulturních památek

13 Seznam příloh

Příloha č. 1 Rámcové krajinné typy dle Löwa a kol.

Příloha č. 2 Seznam nemovitých kulturních památek v Horní Brusnici.

Příloha č. 3 Hospodářské usedlosti západně od centra obce Horní Brusnice
– stav v roce 1936 a současnost.

Příloha č. 4 Rámcové krajinné typy dle Löwa a kol. pro území Horní Brusnice.

Příloha č. 5 Názvy pozemkových tratí v katastrálním území Horní Brusnice.

Příloha č. 6 Vodní toky a vodní útvary v katastrálním území Horní Brusnice.

Příloha č. 7 Mapa současného stavu druhů pozemků evidovaných v katastru nemovitostí
– stav k 15. 2. 2018.

Příloha č. 8 Analýza stavu cestní sítě.

Příloha č. 9 Výběr z fotodokumentace pořízené v rámci terénního průzkumu.

Příloha č. 10 Zjištění z terénního průzkumu, a některé návrhy pro extravilán obce.

Příloha č. 11 Návrhy úprav ZPF k řešení.

Příloha č. 12 Centrum obce a návěs – prostorové vymezení.

Příloha č. 13 Analýza vývoje centra Horní Brusnice – mapové podklady.

Příloha č. 14 Analýza vývoje centra Horní Brusnice – letecké snímkování.

Příloha č. 15 Analýza vývoje centra Horní Brusnice – historické fotografie.

Příloha č. 16 Analýza vlastnických vztahů v centru obce.

Příloha č. 17 Problematická místa na návsi.

Příloha č. 18 Inventarizace dřevin – park.

Příloha č. 19 Návrh na odstranění dřevin.

Příloha č. 20 Návrh revitalizace parku v Horní Brusnici – situační výkres, měř. 1:350.

Příloha č. 21 Návrh revitalizace parku v Horní Brusnici – vizualizace – severní vstup.

Příloha č. 22 Návrh revitalizace parku v Horní Brusnici – vizualizace od jižního vstupu.

Příloha č. 23 Návrh revitalizace parku v Horní Brusnici – vizualizace střední části parku a úprava u náhrobků.

14 Přílohy